

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Grundlagberedningen

SOU
1972:17

Nominerings förfarande vid riksdagsval

Riksdagen i pressen

Statens offentliga utredningar
1972:17
Justitiedepartementet

Nominerings-
förfarande
vid riksdagsval
.
Riksdagen i pressen

Undersökningar utförda på uppdrag av
grundlagberedningen
Stockholm 1972

ISBN 91-38-00201-9

Nominerings-
företande
vid riksdagsval
Riksdagen i pressen

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Grundlagberedningen får härmed överlämna två på beredningens uppdrag utförda studier, "Nomineringsförfarande vid riksdagsval" av universitetslektorn Dan Brändström och "Riksdagen i pressen" av docenten Stig Hadenius.

Beredningen har dragit upp vissa allmänna riktlinjer för studierna. Författarna har un-

der arbetets gång informerat beredningen om sina preliminära resultat. Vissa önskemål om arbetets uppläggning har därvid uttalats. Författarna svarar emellertid själva för arbetets genomförande, för redovisningen av undersökningsresultaten och för de i studierna lämnade kommentarerna.

Stockholm den 2 mars 1972

Valter Åman

Erik Holmberg

Nomineringsförfarande vid riksdagsval

En studie av partiernas
kandidatnomineringar inför
1970 års riksdagsval

Av Dan Brändström

Innehåll

Kapitel 1	<i>Inledning</i>	9	Kapitel 3	<i>Centerpartiet</i>	39
1.1	Allmän bakgrund	9	3.1	Partiorganisation	39
1.2	Utredningsuppdraget	11	3.2	Nomineringsregler	41
1.3	Teoretiska utgångspunkter	12	3.3	Nomineringsplan vid 1970 års val	41
1.4	Definitioner	14	3.4	Förslagsverksamheten	42
1.5	Materialinsamlingens uppläggning	15	3.4.1	Inkomna namnförslag	42
1.6	Materialet	16	3.4.2	Namnförslag från distriktsstämma och övriga organ	43
1.7	Plan för redovisningen	16	3.5	Gallring och rangordning	44
Kapitel 2	<i>Moderata samlingspartiet</i>	18	3.5.1	Omröstning inom avdelningarna	44
2.1	Partiorganisation	18	3.5.2	Bedömning av omröstningsresultatet	47
2.2	Nomineringsregler	19	3.6	Fastställande av valseدلarna	47
2.3	Nomineringsplan vid 1970 års val	23	3.7	Listor och listpolitik	48
2.4	Förslagsverksamheten	24	Kapitel 4	<i>Folkpartiet</i>	50
2.4.1	Inkomna namnförslag	24	4.1	Partiorganisation	50
2.4.2	Namnförslag från medlemmar och sympatisörer	25	4.2	Nomineringsregler	52
2.4.3	Namnförslag från lokalföreningar	26	4.3	Nomineringsplan vid 1970 års val	53
2.4.4	Namnförslag från kvinno- och ungdomsföreningar samt övriga organ	27	4.4	Förslagsverksamheten	54
2.4.5	Förslagsverksamhet på förbunds-nivå	28	4.4.1	Inkomna namnförslag	54
2.5	Gallring och rangordning	29	4.4.2	Namnförslag från enskilda medlemmar	55
2.5.1	Rådgivande provval	30	4.4.3	Namnförslag från lokalavdelningar	55
2.5.2	Nomineringskommitté, förbundsstyrelse och förbundsstämma	32	4.4.4	Namnförslag från kvinno- och ungdomsavdelningar samt övriga organ	56
2.5.3	Bedömning av det rådgivande provvalet	34	4.4.5	Förslagsverksamhet på förbunds-nivå	56
2.6	Fastställelsen av valseدلarna	35	4.5	Gallring och rangordning	57
2.7	Listor och listpolitik	36	4.5.1	Rådgivande provval	57
			4.5.2	Nomineringskommitté, för-	

bundsstyrelse och förbundsmöte	59	7.4	Listor och listpolitik	94
4.5.3 Bedömning av det rådgivande provalet	59	Kapitel 8	<i>Nomineringarna som be-</i>	
4.6 Fastställelsen av valsedlarna . . .	60		<i>slutsprocess</i>	96
4.7 Listor och listpolitik	61	Kapitel 9	<i>Käll- och litteraturförteck-</i>	
Kapitel 5 <i>Socialdemokratiska partiet</i>	63		<i>ning</i>	99
5.1 Partiorganisation	63			
5.2 Nomineringsregler	65			
5.3 Nomineringsplan vid 1970 års val	69			
5.4 Förslagsverksamheten	70			
5.4.1 Inkomna namnförslag	70			
5.4.2 Namnförslag från enskilda med- lemmar	71			
5.4.3 Namnförslag från arbetarekom- munerna	71			
5.4.4 Namnförslag från kvinno- och ungdomsföreningar	72			
5.4.5 Namnförslag från övriga lokala organ	73			
5.4.6 Namnförslag från partikrets-nivå	73			
5.4.7 Namnförslag från partidistrikts- nivå	74			
5.5 Gallring och rangordning	76			
5.6 Fastställelsen av valsedlarna . . .	77			
5.7 Listor och listpolitik	78			
Kapitel 6 <i>Vänsterpartiet kommuni-</i>				
<i>terna</i>	81			
6.1 Partiorganisation	81			
6.2 Nomineringsregler	82			
6.3 Nomineringsplan vid 1970 års val	83			
6.4 Förslagsverksamheten	83			
6.4.1 Inkomna namnförslag	83			
6.4.2 Namnförslag från medlemmar och sympatisörer	84			
6.4.3 Namnförslag från lokalorganisa- tioner och övriga organ	85			
6.5 Gallring och rangordning	86			
6.6 Fastställelsen av valsedlarna . . .	86			
6.7 Listor och listpolitik	87			
Kapitel 7 <i>Jämförande diskussion och</i>				
<i>analys</i>	89			
7.1 Förslagsverksamheten	90			
7.2 Gallring och rangordning	91			
7.3 Fastställelsen av valsedlarna . . .	93			

1.1 Allmän bakgrund

Nominering av kandidater utgör en viktig beståndsdel vid beskrivning av ett politiskt systems funktionssätt. Där många deltagit i beslut om utseende av folkrepresentanterna kan antas råda en högre grad av åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda, än där ett ringa antal personer deltagit. Förtroendet för de olika organens representanter kan således antas vara större i politiska system av det först nämnda slaget än i sådana där endast ett fåtal haft möjlighet att utöva inflytande.

I ett land som Sverige med ett institutionaliserat partiväsen är det politiska systemets funktionssätt avhängigt av hur partierna fungerar. Studiet av nomineringarna blir härigenom mera en studie av partiernas funktioner och sätt att arbeta inom ramen för ett politiskt system än en studie av hur systemet som sådant fungerar. (Listor tillkomna utanför något av partierna är så få att man nästan helt kan bortse ifrån dem.) Partierna ger vid valtillfället medborgarna/väljarna möjligheter att påverka politikens utformning genom att tillhandahålla olika alternativ i form av program och kandidater.¹ Väljaren å sin sida uttrycker på valdagen förtroende för något av partierna. Detta förtroende innefattar såväl partiets åsikter som dess kandidater. Men med kännedom om det ringa antal namn, som väljarna i allmänhet kan nämna, och med kännedom om det ringa antalet stryk-

ningar av namn på valsedlarna vågar man påstå, att personfrågorna kommit att spela en underordnad roll i valrörelserna. Personvalet har de facto ägt rum långt före valdagen, vid partiernas nomineringar, vilka nästan uteslutande betraktas som partiernas interna angelägenhet. Medlemskap i något av partierna är således en första förutsättning för deltagande i beslut om de olika listornas utseende. Den omständigheten medför att i runt tal två tredjedelar av väljarkåren står utan möjlighet att direkt påverka personsammansättningen.² Visserligen har i några fall möjligheter öppnats för icke medlemmar att delta i nomineringarna, men detta förhållande saknar praktisk betydelse.

I en del andra länder är nomineringarna reglerade i lag.³ Norge har en nomineringslagstiftning sedan år 1920, men partierna är inte tvungna att strikt följa lagens bestämmelser. Även den västtyska vallagen har en del bestämmelser om nomineringsförfarandet. I USA finns bestämmelser härvidlag som tilldrar sig speciellt intresse. Här har i de olika

¹ Betr. allmänna valens, valrörelsernas och partiernas funktioner, se Den kommunala självstyrelsen 2 Medborgarna informeras.

² Detta har också framhållits av L. Sköld: Kandidatnomineringar vid andrakammarval SOU 1958:6 sid. 333 ff.

³ En redogörelse för en del andra länders nomineringsbestämmelser finns i SOU 1961:21. En genomgång av dessa har också gjorts av Thomas Chr. Wyller: Om nominasjon ved offentlige valg som statsvitenskapelig problem.

delstaterna införts regler om offentliga nomineringar vid s. k. primärval.¹ De flesta länder har emellertid ett nomineringsförfarande liknande vårt. Det betraktas alltså som partiernas egen angelägenhet.

Tankar på lagstiftning har dock funnits även i Sverige.² Man hoppades härigenom kunna ge väljarna ett något större inflytande på valsedlarnas utseende vad beträffar personsammansättningen. Författningsutredningen har också varit inne på liknande tankegångar, men fann icke lagstiftning motiverad efter den 1958 publicerade undersökningen om Kandidatnominering vid andrakammarval (SOU 1958:6), som utredningen uppdragit åt Lars Sköld att göra. Inte heller ansåg utredningen att erfarenheterna från utlandet talade för någon reglering i lag av det nomineringsförfarande som partierna i Sverige tillämpade. Utredningen konstaterade att det ur demokratisk synpunkt var beklagligt att endast en mindre del av partiernas medlemmar deltar vid nomineringarna till andrakammarval, men att det dittillsvarande systemet tycktes ha fungerat tillfredsställande. Ett mera konsekvent tillämpat system av direkt demokrati kunde leda till resultat, motsatt det avsedda.³

Det enda konkreta resultatet av författningsutredningens funderingar i detta avseende blev att partierna fr. o. m 1960, på formulär från Statistiska Centralbyrån, vid några följande riksdagsval lämnade uppgifter om det faktiska nomineringsförfarandet vid valet. Dessa uppgifter presenterades sedan i SOS Riksdagsmannavalen. Emellertid har denna verksamhet upphört fr. o. m. valet 1968, eftersom Statistiska Centralbyrån ansåg presentationen föga givande.

Den grundläggande undersökningen i Sverige av nomineringsförfarandet till riksdagen har såsom redan nämnts utförts av Lars Sköld. Den publicerades 1958 och avsåg 1948 och 1952 års val. Sedan dess har inga omfattande studier gjorts av riksdagsnomineringarna. Kommunalforskningsgruppen utförde däremot en undersökning avseende partiernas regler och praxis vid nomineringarna av kandidater vid kommunala val,

såväl vid val till kommunernas fullmäktige-församlingar som vid val till landsting.⁴ Denna undersökning genomfördes i form av fyra olika delstudier och finns publicerad i Kommunalforskningsgruppens skriftserie Den kommunala självstyrelsen 3 Partierna nominerar.⁵

Således studerades *förfarandet* vid nomineringarna inom de olika partierna i forskningsgruppens huvudurval av kommuner (36 primärkommuner) jämte de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. Upplysning om nomineringsförfarandet inhämtades genom att studenter från de olika statsvetenskapliga institutionerna besökte vederbörande partiorganisationer, insamlade diverse material, intervjuade lokala partirepresentanter samt deltog som observatörer i nomineringsmöten. I vissa fall blev det möjligt att mera

¹ Frågan om de amerikanska primärvalens effekt har underkastats ingående analys av Key, som i *American State Politics* visar att medborgarnas inflytande blivit tämligen illusoriskt, beroende på att deltagandet är lågt, att minoritetsgrupper i och utanför partierna i praktiken fått stort inflytande på primärvalen och att systemet medfört en försvagning av de politiska partierna.

² Proportionsvalsakkunnigas betänkande II 1921 sid. 72 ff. och 149 ff. Sköld: a. a. sid. 33.

³ SOU 1963:17 sid. 47 ff.

⁴ I slutet av 1965 inleddes vid landets universitet omfattande undersökningar av den kommunala självstyrelsen. Forskningen bedrivs inom de statsvetenskapliga institutionerna, vilka tillsatt ett gemensamt organ, kommunalforskningsgruppen, med uppgift att leda och samordna verksamheten. Forskningen finansieras med anslag från Riksbankens Jubileumsfond.

För att systematiskt kunna undersöka effekten av förändringarna i den kommunala självstyrelsens organisation och villkor arbetar forskningsgruppen med flera olika kommunurval. Det viktigaste av dessa består av 36 primärkommuner dragna bland dem som inte 1 januari 1967 eller tidigare gått samman med annan eller andra kommuner inom blocket.

Resultaten från de olika delprojekten redovisas successivt i separata volymer i forskningsgruppens skriftserie. I den första volymen, *Den kommunala självstyrelsen I Ett forskningsprogram*, ges en detaljerad framställning av forskningsprogrammet, den teoretiska föreställningsramen samt kommunurvalen.

⁵ En mycket omfattande och fullständig materialöversikt i fråga om kandidatnominering har dessutom utförts av Arbetsgrupp II inom GLB. Promemorian är daterad 23.2.1970.

intensivt studera nomineringsförfarandet genom uppteckning av den argumentation som förekom vid nomineringssammanträdena och genom registrering av antalet närvarande vid dessa nomineringsmöten. Samtliga partier i kommunurvalet studerades på detta vis med undantag av ett mindre antal kommunist- och KDS-partier.¹

De *individuella rekryteringsvägarna* till kandidatlistorna studerades också inom huvudurvalet och de tre storstäderna. Enkäten innehöll ett 20-tal frågor om förutom personliga bakgrundsdata bl. a. partiaktivitet, tidigare nominering och organisationsmedlemskap.²

Kandidaternas representativitet har undersökts genom att de slutliga valseدلarna i huvudurvalets kommuner bearbetats med avseende på kön, ålder och yrke. Dessa uppgifter har jämförts med befolkningsstrukturen i kommunerna. Därutöver genomfördes en systematisk bearbetning av den argumentation som registrerades vid de besökta nomineringsmötena.³

Kandidatnominering vid landstingsval studerades i sammanlagt tio landstingsvalkretsar inom tre landstingsområden. Valkretsarna är spridda i olika delar av landet, varierar ifråga om befolkningsstorlek och består av lika många stads- och landsbygdsvalkretsar. Något slumpmässigt urval är det emellertid icke fråga om utan undersökningen bör betraktas som en serie case studies. Grundmaterialet för undersökningen består av valseدلar och av intervjuer med företrädare för partierna i valkretsarna.⁴

Personvalsfrågan, som inte fick någon lösning genom författningsutredningens arbete, övervägs nu på nytt av GLB. Inom denna utredning har problemet delats upp i två avsnitt, dels nomineringsförfarandet, dels personvalsmomentet vid själva valförfattningen. Efter att ha gjort en materialöversikt över det material som rör de svenska förhållandena uppstod frågan i vad mån de tidigare utförda undersökningarna, främst Skölds studie, alltså ägde aktualitet. GLB ansåg att det skulle vara av värde att få 1970 års val belyst i detta avseende. Även partiernas

kanslier uttalade intresse för en förnyad undersökning.

1.2 Utredningsuppdraget

Enligt GLB:s uppdrag är syftet med denna undersökning att kartlägga nomineringsförfarandet vid 1970 års riksdagsval och därvid särskilt beakta de möjligheter den enskilde partimedlemmen (ev. sympatisören) har att utöva inflytande på personvalet samt att studera vilket inflytande medlemmen (sympatisören) faktiskt har på nomineringarnas slutresultat. Enligt beredningens direktiv skulle undersökningen omfatta de partier som 1970 var företrädare i riksdagen. Dessutom borde den vara en total undersökning, dvs. partinomineringarna i alla 28 valkretsar i landet skulle studeras.⁵

Undersökningens frågeställningar, vilka anges punktvis nedan, avviker endast marginellt från dem som uppställdes av författningsutredningen.

Frågeställningar

1. Vilka skrivna regler finns, förutom de av rikspartierna centralt utgivna, för hur nomineringarna skall tillgå?
2. När inleddes nomineringsprocessen?
3. Vilka har diskuterat och beslutat om formerna för nomineringarnas genomförande?

¹ Dan Brändström: Nomineringsförfarande vid kommunala val. Lic.avh. 1968. Kommunalforskningsgruppen Avhandlingsserien 4.

² Uno Simm: Rekryteringsvägar till kommunens fullmäktige. Lic.avh. 1967. Kommunalforskningsgruppen Avhandlingsserien 2.

³ Denna undersökning har gjorts av Bengt Barkfeldt, Uppsala.

⁴ Lars Zanderin: Landstingsnomineringarna vid 1966 års kommunalval. Lic.avh. 1967. Kommunalforskningsgruppen Avhandlingsserien 3.

⁵ Riksdagsvalkretsarna är f. n. 28 till antalet och överensstämmer med länsindelningen i de flesta länen. Emellertid finns några markanta avvikelser, vilka är följande: Stockholm och Göteborg har brutits ur sina respektive län och bildar var sin krets. Malmö, Helsingborg, Landskrona och Lund har brutits ur Malmöhus län och slutligen är Älvsborgs län delat i en norr och en södra valkrets. Partistrukturen är i vissa mån anpassad till denna valkretsindelning, som f. ö. framgår av bilaga 1.

4. Vilka nomineringsorganisationer har bildats för genomförandet av nomineringarna? Med nomineringsorganisation menas t. ex. nomineringskommitté, valberedning valutskott, arbetsutskott, provval etc.

5. Hur har nomineringsförfarandet påverkats av det förhållandet att det är tre val samtidigt?

6. Hur har enskilda partimedlemmar (sympatisörer) fått information om nomineringsprocessens olika skeden?

7. Vilka organ har haft den förslagsställande, gallrande och rangordnande samt fastställande funktionen?

8. Hur stor har aktiviteten varit vad beträffar förslagsverksamhet, gallring och rangordning samt fastställelse?

9. Vilka har diskuterat och beslutat om antalet listor och listtyper?

1.3 Teoretiska utgångspunkter

De teoretiska utgångspunkterna för denna undersökning är framför allt baserade på erfarenheter från såväl Skölds som kommunalforskningsgruppens nomineringsstudier. Resultaten av dessa undersökningar sammanfaller också på många punkter trots den relativt långa tid som förflutit mellan undersökningstillfällena. Båda undersökningarna gav vid handen att endast en mindre krets av

partimedlemmar deltar aktivt i nomineringsarbetet. Denna insikt från Skölds undersökning bildade också utgångspunkt för den teoretiska ramen i kommunalforskningsgruppens undersökningar. När resultaten visade sådan överensstämmelse bör de grundläggande modellerna i dessa studier kunna bilda ram även för denna undersökning.¹

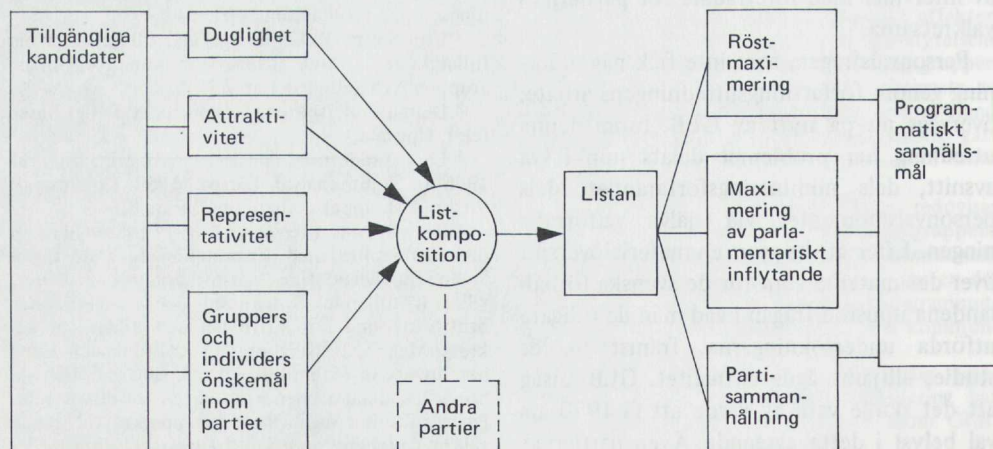
Om man utgår från beslutsfattarna och sätter sig i deras ställe kan man tänka sig en rekonstruktion av det förlopp som leder fram till listans slutliga utformning.

Ett av de primära målen för partiernas verksamhet måste antas vara att nå högsta möjliga antal röster vid valtilfället. Det är därför naturligt att ange *röstmaximering* på kort sikt som ett av de mest näraliggande målen.² Det är dessutom av stor vikt för partierna i ett flerpartisystem att de får en kandidatuppsättning för att kunna åstadkomma *maximalt parlamentariskt inflytande*.

¹ Den teoretiska föreställningsramen i inledningskapitlet Den kommunala självstyrelsen 3. Partierna nominerar har diskuterats fram och överarbetats gemensamt av bokens författare medan själva utarbetningen i första hand gjorts av Uno Simm.

² Teorin om röstmaximeringen som partiernas primära mål finns utvecklad hos Downs: An Economic Theory of Democracy, där teorins tillämpbarhet under olika förhållanden – ett- och flerpartisystem, medborgarnas rationalitet etc. – diskuteras.

Fig. 1. Beslutsfattarnas mål/medel-föreställningar vid listkompositionen

de, dvs. sådana kandidater som kan samarbeta med personer från andra partier vid eventuella koalitioner. Ett annat mål som också är viktigt och nödvändigt för att ett parti skall kunna göra en maximal insats i valrörelsen är *partisammanhållning*. Bristande partisammanhållning kan verka förlamande och t. o. m. förödande för ett parti. Av det skälet torde partisammanhållning möjliggöra uppnåendet av röstmaximering som i sin tur skapar förutsättningar för att på lång sikt kunna genomföra partiets *programmatiska samhällsmål*.¹

Under *listkompositionen* tänkes dessa partimål vara vägledande. Man kan emellertid förutsätta att röstmaximeringen är det mål som torde dominera partiledningens föreställningar. Trots att väljarna saknar möjlighet att vid valtillfället direkt påverka personvalet, eftersom såväl strykningar av namn som flerlistsystemet torde ha ringa betydelse, sker listkompositionen under stort hänsynstagande till väljarna. Partier kan endast uppnå röstmaximering om man på valsekeln lyckats föra upp för väljarna tilltalande personer.

De faktorer som påverkar partiets val av kandidater bland alla *tillgängliga kandidater* är olika egenskaper hos dem såsom *duglighet*, *attraktivitet* och *representativitet*. Partiet vill naturligtvis på valsekeln placera dugliga personer, som kan antas vara effektiva i riksdagsarbetet och därigenom bidra till att öka partiets anseende i väljarnas ögon. Vidare strävar partiet efter att placera attraktiva kandidater, sådana som är allmänt kända och har högt socialt anseende. Med representativa kandidater avses sådana som placerats på listan med tanke på att den ska få ett utseende som någorlunda svarar mot väljarkårens sammansättning. Man vill m. a. o. få en lista som återspeglar väljarkårens sammansättning ifråga om köns-, ålders- och yrkesfördelning.

Utöver dessa hänsyn måste partiet och dess ledning även ta hänsyn till det egna partiet vid listkompositionen. För partisammanhållningen är det nödvändigt, att partiledningen tar hänsyn till *gruppers och individers* önskemål om placeringar på valsekeln.

Ungdoms-, kvinno-, fackliga, religiösa och nykterhetsgrupper är exempel på sådana grupper.

Slutligen tas även hänsyn till *andra partiers beteende*, dvs. hur de komponerar sina listor. Om exempelvis ett parti lanserar en särskild ungdomslista kan man anta att även andra partier i den valkretsen anpassar sin listkomposition härefter. Andra partiers beteende har således en indirekt effekt på ett partis listkomposition. Partiet har en föreställning om vilken effekt andra partiers listor har på väljarna. Med hänsyn till den tänkta effekten anpassar partiet sin listkomposition.

Vilka informationsvägar beslutsfattarna kan använda sig av för att kunna göra dessa bedömningar framgår av fig. 2, där de markeras genom sammanbindande linjer från *partiets medlemmar* och *väljarna till den inre kretsen*, oftast partiledningen. Ibland är denna inre krets förstärkt med en nomineringskommitté som kan utses på olika sätt.

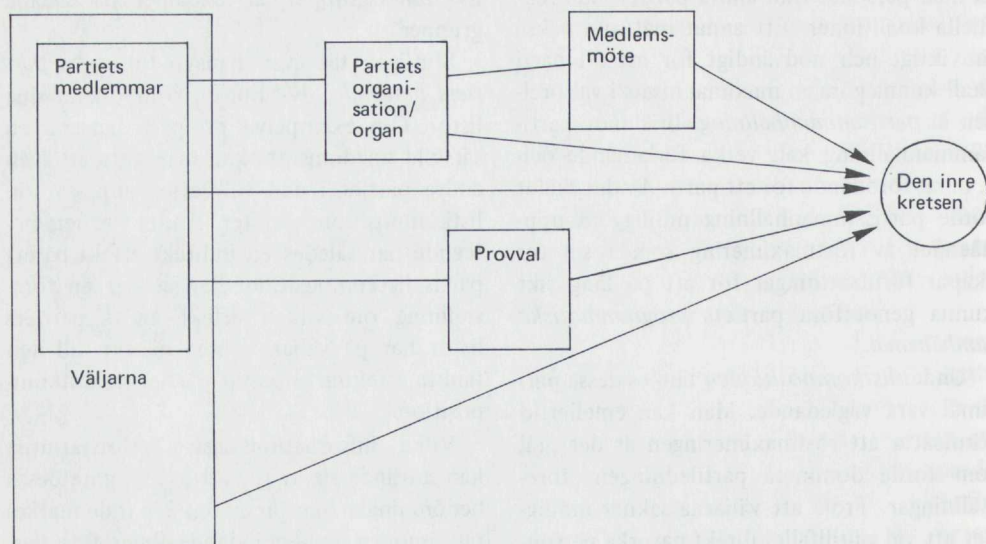
Partiets ledning får framför allt information om stämningar och krav via partiorganisationen. Via *styrelse*, *medlemsmöten* och *provval* framställs förslag på vilka kandidater som bör uppföras på listan och i vilken ordning de bör placeras på listan. Däremot torde det mera sällan förekomma att partiledningen tar direkt kontakt med de enskilda medlemmarna. Kommunikation mellan väljare och partiledning torde om möjligt vara ännu mindre frekvent.

Oavsett hur dess utbyggda informationskanaler fungerar eftersträvar den inre kretsen i nomineringsprocessen att beakta, inte bara de krav som öppet framställts via de olika kanalerna utan även de hänsyn till grupper inom eller utom partiet som erfarenhetsmässigt bör beaktas. Den inre kretsen fyller härvidlag ett slags balansfunktion, genom att

¹ Liknande resonemang har även förts av G. Sjöblom i boken *Party Strategies in a Multiparty System*, s. 73 ff.

Sjöblom använder sig av fyra "basic goals" i sin analys av partiers beteende, 1. Programme realization 2. Vote maximization, 3. Maximization of parliamentary influence och 4. Party cohesion.

Fig. 2. Informationsvägarna i beslutsprocessen.

väga samman olika hänsyn i listkompositionsarbetet. I de fall aktiviteten är begränsad eller koncentrerad till vissa grupper får denna inre krets söka bedöma de outtalade önskingarna på andra håll inom partiet. I sådana fall kan man tala om att man använder sig av en antecipationsteknik som går ut på att man försöker förutse vilka egenskaper hos såväl de enskilda kandidaterna som den samlade kandidatlistan som väljarna kommer att uppskatta.

Det förhållandet att den övervägande delen av väljarkåren är utesluten från deltagande i nomineringsprocessen gör denna anteciperingsverksamhet utomordentligt betydelsefull. Det har såväl Skölds som kommunalforskningsgruppens undersökningar klart visat.

1.4 Definitioner

För att förstå den fortsatta framställningen är det nödvändigt att närmare känna till några termer som kommer till användning i det följande. De viktigaste av dessa begrepp hänför sig till *var* på valsedeln en kandidat placeras vid nominering. Det är naturligt att beslutsfattarnas bedömning av kandidaterna är olika om det gäller översta namnen på en

valsedel jämfört med namnen längst ned. Att så är fallet har även företagna undersökningar gett vid handen. Sköld indelade kandidaterna i två grupper, valda och icke valda. Liknande undersökningar med ungefär samma metod har företagits i Norge av Henry Valen¹.

I kommunalforskningsgruppens nomineringsundersökning användes ända upp till sex valbarhetskategorier vid vissa delar av analysen. För en undersökning som denna kan det knappast vara av intresse att använda mer än tre valbarhetskategorier.

1. Valbar plats
2. Marginalplats
3. Icke valbar plats

Endast ett toppskikt av listans kandidater bedöms ha utsikter att bli invalda. Några kan hoppas på att bli invalda om valvinden gynnar partiet, men om den missgynnar partiet kan några av dem som trott sig stå på valbar plats ställas utanför. De som står längst ned på listan torde ingen räkna med skall inväljas.

¹ För en mer ingående beskrivning av dessa använda metoder se Den kommunala självstyrelsen 3 Partierna nominerar sid. 20 ff.

Gränserna mellan de olika klasserna är dragna med utgångspunkt i det antal mandat partiet beräknade erhålla utifrån 1968 års valresultat. Partierna utgår nämligen oftast från siffrorna vid närmast föregående val i sina bedömningar.

Vid indelningen i olika valbarhetskategorier har sålunda det beräknade antalet mandat på 1968 års siffror bildat utgångspunkten. Fick partiet *ett* mandat 1968 anses detta stå på marginalplats, emedan risk finns att partiet gör sådana röstförluster att mandatet går förlorat. Har partiet erhållit två mandat 1968 anses det första mandatet stå på valbar plats. De följande *två* kandidaterna står på marginalplats och resten på icke valbara platser. Om antalet mandat överstiger åtta, har två ansetts stå i riskzonen om partiet förlorar. De två kandidaterna som placerats på platserna 9 och 10 har chans att bli invalda. Dessa fyra på platserna 7–10 står på marginalplats. Kandidaterna som är placerade därunder är icke valbara. Detta kan åskådliggöras genom följande figur.

Om partiet har över 16 mandat ökas antalet i marginalzonen till sex. I de fall flera listor förekommit har valbarhetskategorierna på de olika listorna sammanslagits vid analy-

sen, så att när det talas om valbar plats avses samtliga valbara platser på de olika valsedlarna.

1.5 Materialinsamlingens uppläggning

Mycket tidigt stod det klart att den enda tänkbara utvägen att insamla svar på de tidigare skisserade frågeställningarna var att tillgripa enkätmetoden. Utredningsuppdraget kom när partiernas nomineringsarbete inför 1970 års val var avslutat. Av det skälet fanns inga andra möjligheter än att i efterhand medelst enkät låta partiombudsmännen rekapitulera händelseförloppet. Förutom det material som inhämtats via enkätformulären har samtidigt insamlats olika förekommande cirkulär, skrivelser, utrop och kallelser till möten, provvalsedlar och sammanräkningsprotokoll och övrigt material rörande riksdagsnomineringarna från de regionala partikanslierna. Vidare har några studerande vid statsvetenskapliga institutionen i Umeå i sitt "självständiga arbete" haft till uppgift att studera mötesreferat och att kartlägga partistrukturen i de olika valkretsarna. Alla i valet förekommande listtyper har, i den mån de ej i samband med enkätsvaret skickats från valkretsorganisationerna, insamlats via länsstyrelserna.

Undersökningen inleddes med att GLB under sommaren 1970 kontaktade partiernas kanslier som till sina valkretsorganisationer riktade en uppmaning att medverka vid besvarande av de ställda frågorna.

Frågeformulären, som utarbetades i enlighet med beredningens intentioner, var avpassade efter den terminologi som används inom de olika partierna. Det innebär att frågeformuleringarna inte överensstämmer på alla punkter beträffande de olika partierna. Förutom att frågeformuläret testades för GLB:s ledamöter gjordes även ett test med partiernas ombudsmän i Västerbottens län. Efter gjorda korrigeringar sändes enkäten ut med bifogat följebrev undertecknat av GLB:s ordförande och sekreterare.

Efter omkring två veckor hade endast 54 av de 144 utsända formulären inkommit. Då

Fig. 3. Kandidaternas placeringar på olika valbarhetskategorier på en valsedel 1970. Förutsättningen är att partiet enligt 1968 års val beräknas erhålla 8 mandat.

Kandidatens plats på valsedeln	Valbarhetskategori
1	Valbara platser
2	
3	
4	
5	
6	
7	Marginalplatser
8	
9	Icke valbara platser
10	
11	
12	
13	
14	

utsändes en påminnelse som följdes av ytterligare en påminnelse omkring 10 dagar senare. Därefter gjordes telefonpåminnelser fram till jul 1970. Ännu vid början av januari saknades svar från 10 valkretsorganisationer. Under våren 1971 gjordes ytterligare en skriftlig förfrågan då även nya formulär bifogades. Efter den aktionen inkom ytterligare fyra formulär. Under hösten 1971 togs nya telefonkontakter med de valkretsorganisationer som ännu inte besvarat enkäten, något som resulterat i att ytterligare tre formulär inkommit.

1.6 Materialet

Såsom framgått av det föregående bygger den följande framställningen nästan helt på material som utgörs av svar på de i enkäten ställda frågorna och de i enkäten efterlysta skrivna handlingarna från nomineringsprocessen. I den fortsatta framställningen kommer inte några nothänvisningar till dessa källor att företas. Endast i de fall framställningen bygger på annat material har sådana hänvisningar gjorts.

Av nedanstående tabell framgår hur många som besvarat det utsända frågeformuläret.

Av de fem partiernas sammanlagt 144 valkretsorganisationer finns endast ett bortfall på tre förbund eller distrikt, något som måste anses vara ett helt tillfredsställande resultat. För moderata samlingspartiet saknas svar från Göteborgs valkrets. Vänsterpartiet kommunisterna har inte lämnat svar i Jönköping och Skåne.

Valkretsorganisationerna har i olika grad

Tabell 1. Antal utsända enkäter och antalet inkomna svar.

	M	C	Fp	S	VPK	Summa
Utsända enkäter	33	29	32	27	23	144
Inkomna svar	32	29	32	27	21	141
Bortfall	1	0	0	0	2	3

hörsammat önskemål om olika skriftliga handlingar som har med 1970 års nomineringsförfarande att göra. En del har lämnat ett alldeles utomordentligt material, medan andra endast bifogat verksamhetsberättelsen och åter andra inte levererat något kompletterande material alls. Några inom den sistnämnda kategorin har vid förfrågan motiverat det med att allt hunnit kastas bort.

Kvaliteten på materialet varierar sålunda rätt kraftigt. Denna ojämnhet i källmaterialet finns såväl inom som mellan partierna.

Av de fem partierna har det jämnaste materialet erhållits från moderata samlingspartiet. I övrigt har det mesta och fylligaste materialet levererats från det socialdemokratiska partiet och centerpartiet. Ett mycket heterogent material föreligger från folkpartiet. Från en del förbund är materialet mycket bra både kvantitativt och kvalitativt sett, men från de flesta föreligger endast formulären ifyllda och ibland finns även stora brister i enkätsvaren. Vänsterpartiet kommunisterna slutligen har lämnat det magraste materialet. Den största misstänksamheten har också uppvisats från vpk:s sida. Det har framgått vid de telefonkontakter som gjordes för att få formulären ifyllda. I två partidistrikt inom vpk har nämligen telefonintervjuer gjorts. Dessa distrikt är Dalarna och Skaraborgs län. Telefonintervju har dessutom företagits med moderata samlingspartiet i Norrbottens län.

I många fall har det insamlade materialet kompletterats genom skriftliga förfrågningar och genom direkta telefonsamtal med vanligtvis ombudsmännen inom respektive valkretsorganisationer.

Partiernas företrädare har vid dessa förfrågningar visat stor beredvillighet att hjälpa till att fylla igen de ganska stora luckorna.

1.7 Plan för redovisningen

Nomineringsförfarandet kan sägas omfatta tre funktioner: *föresläende* av namn, *galtring och rangordning* av de föreslagna namnen och *fastställande* av listorna. Det är inte möjligt att knyta dessa funktioner till vissa

organ eller instanser inom partiet, vilket även Sköld påpekat.¹ Såväl förslagsverksamhet som gallring och rangordning av föreslagna kandidater sker på alla nivåer och vid olika tidpunkter i nomineringsarbetet. Praktiskt taget alla förslagsställande instanser inom partiet kan sägas ha haft gallrings- och rangordningsfunktion.

Redan det förhållandet att man föreslagit namn (oavsett i vilken ordning kandidaterna står på förslaget) innebär, att man företagit ett slags gallring och rangordning. De namn som inte finns med i ett partiorgans förslag är utgallrade och de föreslagna har av organet rangordnats såsom varande "bättre" än andra tänkbara kandidater. Med gallring och rangordning avses emellertid här den process, som tar sikte på att åstadkomma angelägenhetsgraderade valseklar för *hela* partiet och inte bara för en grupp eller ett organ inom partiet. Sköld talar i sin tidigare omnämnda undersökning om tre olika stadier i nomineringsprocessen, förnominering, omfattande förslag från organisationer och enskilda, beredning av de inkomna namnförslagen och fastställande av de färdiga listorna. I den fortsatta framställningen, som innehåller ett kapitel för varje parti, behandlas dessa tre funktioner ganska ingående. Varje kapitel har disponerats på samma sätt för att underlätta en jämförelse mellan partierna. Kapitlen inleds med en kort presentation av partiorganisationen och de regler som finns beträffande nomineringarna. Därefter ges en relativt schematisk beskrivning av nomineringsgången. Detta avsnitt följs av ett avsnitt för vardera förslagverksamheten, gallringen och rangordningen samt fastställandet av listorna. Framställningen avslutas med ett par sammanfattande kapitel där en jämförande diskussion och analys av partiernas nomineringar företas.

Det har varit en strävan att ge en likvärdig behandling av varje parti. Emellertid har variationerna i det tillgängliga källmaterialet satt gränser härför. Av det skälet har kapitlet om vänsterpartiet kommunisterna blivit kortare än de övriga.

¹ Sköld a. a. sid. 23–24.

2.1 Partiorganisation

Enligt stadgarna § 2 utgörs riksorganisationen av en sammanslutning av förbund.¹ Varje förbund har ett verksamhetsområde som omfattar en riksdagsvalkrets, där ej särskilda skäl till annat föreligger. Antalet förbund är f. n. 33. För 25 av dessa sammanfaller gränserna helt med valkretsindelningen. Östergötlands län är uppdelat på två förbund – moderata samlingspartiet i länet och Norrköpingsförbundet. Även Kalmar läns valkrets är uppdelad på två förbund. Fyrstadskretsen i Skåne omfattar fyra förbund nämligen Malmö, Landskrona, Lund och Helsingborg.

Förbundet utgör i sin tur en sammanslutning av lokala föreningar inom verksamhetsområdet. Om flera föreningar finns inom samma kommun bör enligt stadgarna ett samarbetsorgan – en kommunkrets – inrättas. En förening kan dessutom indelas i avdelningar om det skulle befinnas ändamålsenligt.

För medlemskap i förbund fordras att medlemmen är bosatt inom förbundets verksamhetsområde. Medlemmarna i partiets kvinno- och ungdomsförbund är automatiskt även medlemmar i berörd förening. Efter särskild prövning kan partistyrelsen bevilja direkt anslutning till riksorganisationen. Förbundens stadgar skall vara uppgjorda i överensstämmelse med de av riksorganisationen upprättade normalstadgarna. De måste även vara godkända av partistyrelsen.

Den beslutande funktionen inom förbundet utövas av förbundsstyrelsen, medan en rådgivande funktion tillfaller ett förbundsråd. Ett dylikt rådgivande organ finns även inom riksorganisationen, där det benämns partiråd. En schematisk bild av partiets uppbyggnad ges i fig. 4.

Det högsta beslutande organet inom förbundet är således förbundsstämman, som består av förbundsstyrelsens ledamöter och ett ombud för varje påbörjat 50-tal medlemmar för föreningarna. Varje enskild medlem har emellertid både närvaro- och yttranderätt vid förbundsstämman som bör hållas före den 15 april varje år.

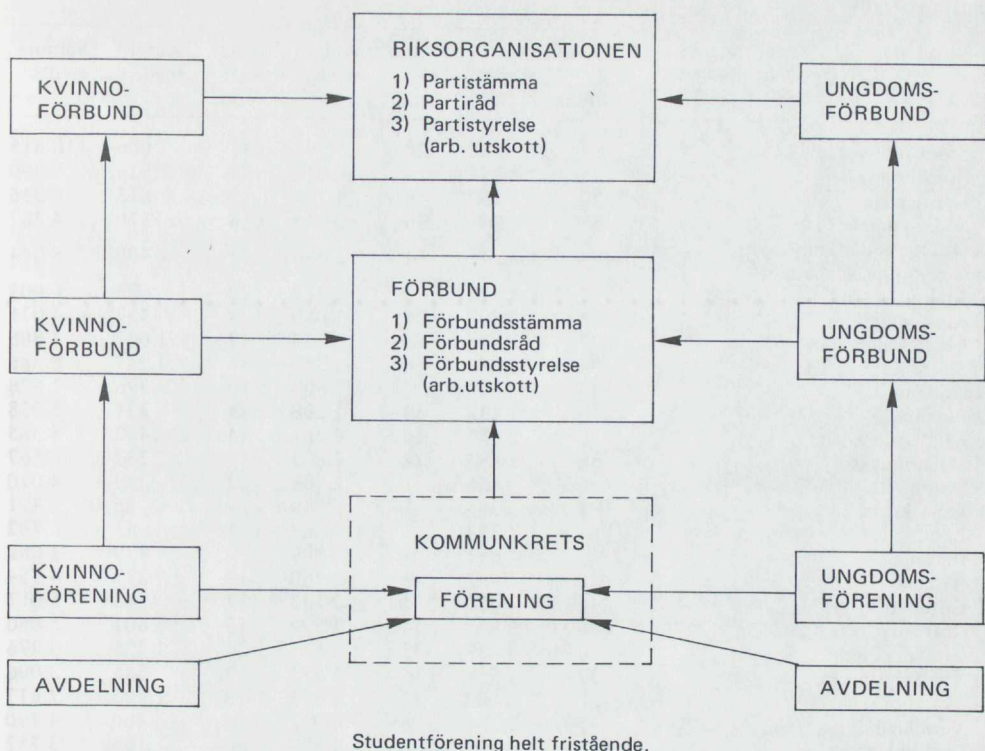
Förbundsrådet består av förbundsstyrelsens ledamöter, de inom verksamhetsområdet befintliga föreningarnas, kvinnoföreningarnas och ungdomsföreningarnas ordförande, inom området bosatt chefredaktör för tidning ansluten till partipressens förening samt partiets riksdagsmän inom förbundet.

Antalet föreningar och antalet medlemmar i de olika förbunden och i landet som helhet framgår av tabell 2.

En summering av siffrorna i tabellen stämmer inte riktigt med summorna för förbunden och hela riket beroende på att vissa siffror saknas i det centrala dataregistret och att siffrorna härrör från olika håll.

¹ Stadgar för Moderata Samlingspartiets Riksorganisation. Antagna av ordinarie partistämman den 8–9 januari 1969.

Fig. 4. Moderata samlingspartiets organisatoriska uppbyggnad.

Partiets medlemsantal har sjunkit med ungefär 10 000 medlemmar sedan Sköld gjorde sin undersökning. Vad beträffar antalet lokalföreningar har det också sjunkit från 1 051 till 991.¹ Framför allt på senare år har reduceringar gjorts till följd av kommunsammanslagningarna. Antalet medlemmar i MUF har de senaste åren sjunkit kraftigt från ca 30 000 medlemmar 1964 till omkring 12 000 1969.²

En annan remarkabel sak att notera är det stora antalet kvinnor inom partiet. Ungefär hälften av partimedlemmarna utgörs av kvinnor. Inget annat parti har så stor andel kvinnor som moderata samlingspartiet. Långtifrån alla kvinnor är emellertid organiserade i kvinnoföreningar eller kvinnokommittéer utan en mycket stor del är anslutna till lokalföreningen.

Beträffande ungdomsorganisationen kan påpekas att skolföreningarnas medlemsantal som regel inte medtagits utom i några fall

där de i förbundens verksamhetsberättelse slagits samman med MUF-föreningarna.

2.2 Nomineringsregler

I stadgarna för moderata samlingspartiet, antagna vid årsstämman 1969, saknas helt bestämmelser om kandidatnomineringarna. Däremot finns några allmänna regler härom i normalstadgar för förbunden och för högerföreningarna. Sålunda åligger det förbundsstyrelserna att "vid allmänna val noga förbe-

¹ Till lokalföreningar har även räknats stadsdelsföreningar, kvinnokommittéer och ungdomskommittéer som har något lägre status än lokalföreningarna. Medlemmarna i en kvinno- eller ungdomskommitté utgörs av medlemmar inom lokalföreningens verksamhetsområde, men har egen verksamhet inom dess ram. På lokalföreningens årsmöte väljs dessa kommittéer med en sammankallande kontaktperson, som samtidigt är en självskrivnen ledamot av föreningens styrelse. (§§ 3 och 9 i normalstadgarna för förening).

² P E Back a. a. sid. 56.

Tabell 2. Antal lokalföreningar och antal medlemmar 31 december 1969 i moderata samlingspartiet.¹

	Antal lok. fören.	Antal medl.	Antal kv. fören.	Antal medl.	Antal MUF-fören.	Antal medl.	Summa medl.
1 Stockholms stad	34	3 983	28	5 798	42	1 006	10 815
2 Stockholms län	46	4 711	24	4 019	42	916	9 690
3 Uppsala län	29	2 369	9	1 734	12	813	4 916
4 Södermanlands län	35	1 761	36	2 056	8	570	4 387
5 Östergötlands län	43	3 245	41	3 396	25	1 400	8 044
6 Norrköpingsförbundet							
7 Jönköpings län	45	2 889	3	2 472	20	625	6 001
8 Kronobergs län	44	2 503	20	1 080	9	437	4 021
9 Norra Kalmar län	27	1 327	23	1 437	13	1 042	3 806
10 Södra Kalmar län	31	3 383	16	1 756	16	1 247	6 386
11 Gotland	13	682	3	600	10	396	1 678
12 Blekinge	23	1 438	14	1 298	13	321	3 058
13 Kristianstads län	48	2 666	12	2 261	14	452	5 385
14 Malmöhus län	50	2 883	14	2 801	11	337	6 587
15 Malmö	6	1 656	1	2 203	2	349	4 020
16 Landskrona	1	203	1	249	—	36	491
17 Lund	1	374	1	367	1	41	782
18 Hälsingborg	3	651	1	809	—	179	1 669
19 Halland	38	2 092	13	2 360	15	271	4 754
20 Göteborg	16	1 893	1	2 343	17	776	5 017
21 Göteborgs och Bohus län	36	3 075	14	1 390	16	601	5 066
22 Älvsborgs södra	74	3 439	32	3 811	24	1 225	9 276
23 Älvsborgs norra	37	1 557	15	1 271	19	545	3 006
24 Skaraborgs län	58	5 082	17	1 333	18	1 202	7 617
25 Värmland	45	2 350	6	1 912	14	460	4 790
26 Örebro län	23	1 703	8	1 884	20	165	3 752
27 Västmanlands län	17	1 322	3	1 015	10	441	2 783
28 Dalarna	31	2 387	6	320	8	597	3 304
29 Gävleborgs län	27	1 723	10	706	8	200	2 629
30 Västernorrlands län	29	1 350	14	1 195	8	183	2 729
31 Jämtlands län	28	1 272	5	1 182	6	36	2 490
32 Västerbottens län	33	1 592	10	1 368	10	303	3 263
33 Norrbottens län	20	1 748	10	1 915	18	635	4 306
Summa	991	69 309	411	58 341	449	12 815	148 802

Antal män 63 956, kvinnor 64 852 (utom MUF)

¹ Förbundens verksamhetsberättelser 1969, kompletterade med 4 uppgifter ur en stencil över medlemsantalet i riket den 31 december utarbetad den 4.3.70 inom riksorganisationen. Mellan förbundens statistik och denna sammanställning finns vissa smärre diskrepanser. Största skillnaden finns i redovisningen av ungdomsföreningarnas medlemsantal.

reda kandidatnomineringarna och ge föreningarna erforderliga anvisningar om nomineringsförfarandet, samt planlägga, leda och övervaka partiets valrörelse" (§ 9 mom. 6). Liknande mening återfinns i § 5 normalstadgar för förening.

I normalstadgar för förbund heter det vidare i § 14 att "Regler för kandidatnominering fastställs av förbundsstämman, varvid av partistämman fastställd nomineringsplan bör följas.

För rätt att delta i beslut rörande kandi-

datnominering erfordras att medlem uppnått eller under året uppnår 18 års ålder samt är mantalsskriven i den riksdagsvalkrets, den landstingsvalkrets, den kommun eller den församling valet gäller."

Bestämmelserna är som synes mycket allmänt hållna. Förbunden har full handlingsfrihet att utforma föreskrifter för hur nomineringarna skall tillgå. Vid utarbetande av dessa regler rekommenderas att en av partistämman fastställd nomineringsplan används. Nomineringsplanen, som återfinns i bilaga

till "Normalstadgar för förbund", består av tre huvudpunkter och återges nedan in extenso:

A) På hösten året före riksdagsval infor-
rar förbundsstyrelsen från samtliga före-
ningar inom valkretsen, även kvinno- och
ungdomsföreningar, förslag om namn på
högst 10 kandidater till valet. Förslaget kan
upprättas på ett föreningsmöte eller efter ett
inom föreningen företaget provval. Möjlighet
bör beredas enskilda medlemmar att inkom-
ma med kandidatförslag. Förslagen kan
kompletteras av förbundsstyrelsen. Samtliga
föreslagna kandidater tillskrivs härefter med
förfrågan huruvida de är villiga att kandidera
och deltaga i valrörelsen.

B) Namnen uppsätts i alfabetisk ordning
på en lista, som utsänds till samtliga medlem-
mar i valkretsens olika föreningar. Den en-
skilde medlemmen har därefter att gradera
högst 10 namn – med siffran 1 för första
namnet osv. Provvalsedeln insänds till för-
bundet, varefter dettas styrelse eller en av
styrelsen utsedd nomineringskommitté före-
tar sammanräkning av resultatet. Vid sam-
manräkningen räknas första plats som tio
poäng, andra plats som nio poäng osv. Över
sammanräkningen upprättas protokoll, som
skall ange poängsumman för varje namn, på
vilket röster angivits, samt antalet första-,
andra- och tredjeplaceringar vid provvalet.
Med ledning av valresultatet upprättas en
lista, upptagande de namn, dock minst fem-
ton, som erhållit den högsta poängsumman,
att föreläggas nomineringsstämman. Förslag
må även föreläggas stämman om ändring av
den på grundval av provvalet upprättade
kandidatlistan, ävensom förslag till flera lis-
tor om skäl härtill föreligger.

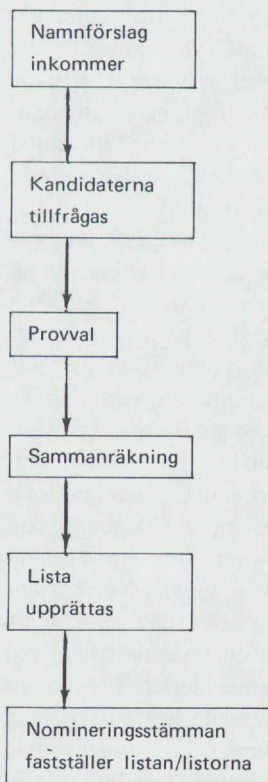
C) Därefter sammankallas nominerings-
stämma. Vid nomineringsstämma äger samt-
liga medlemmar yttranderätt men beslutan-
derätten utövas av förbundsstyrelsens leda-
möter och ombud utsedda av föreningarna i
proportion till deras medlemstal. Föreslagen
kandidat bör ej deltaga i beslut beträffande
sin egen placering. Stämman har att fastställa
antalet namn på kandidatlistan eller listorna
och – med ledning av provvalets resultat –

den ordning i vilken namnen skall uppföras
på listan/listorna. Namnen uppförs i enlighet
med provvalets resultat såvitt ej särskilda
skäl enligt nomineringsstämmans uppfatt-
ning talar däremot. Därest det anses att
tillbörliga hänsyn i olika avseenden ej till
fullo kunnat beaktas vid uppgörandet av
lista, äger nomineringsstämman att upprätta
ytterligare en eller flera listor. Dessa rekom-
mendationer bör i tillämpliga delar gälla även
vid nominering till landstings- och fullmäk-
tigueval.

Dessa regler och rekommendationer har
under de senaste åren undergått smärre änd-
ringar. Den viktigaste av dessa torde vara att
en passus strukits om att icke partianslutna
borde beredas möjlighet att delta vid kandi-

Schematiskt kan nomineringsprocessen
åskådliggöras på följande sätt:

NOMINERINGSPLAN FÖR MODERATA SAM- LINGSPARTIET VID RIKSDAGSMANNAVAL

datfrågornas förberedande handläggning, dvs. förslagsverksamheten. Med denna formulering i normalstadgarna för högerförbund var förutvarande högerpartiet det enda parti, som rekommenderade sympatisörer att delta i något skede av nomineringsarbetet. En annan passus som försvunnit är en rekommendation om att politiska uppdrag borde frånträdas vid 70 års ålder.

Trots att passusen om sympatisörers deltagande vid förslagsverksamheten har utgått har inte mindre än arton förbund vid 1970 års nomineringar medgivit icke partianslutna förslagsrätt. Förbunden har via annons i pressen tillkännagivit möjlighet för sympatisörer att till förbundsexpeditionen inkomma med namnförslag. Inom tre förbund har emellertid ett krav varit att förslagsställarna inte fick vara anonyma. Inget förbund har medgivit sympatisörer närvarorätt vid lokal-föreningarnas nomineringsmöten.

Vid 1952 års andrakammarval tilläts sympatisörerna delta i nomineringsproceduren inom 2/3 av förbunden. Förslagsställarna hade möjlighet att direkt till förbundsexpeditionen insända namnförslag. Inom en del av dessa förbund medgavs sympatisörerna deltaganderätt vid lokal-föreningarnas nomineringsmöten. Ett par av förbunden erbjöd denna kategori förslagsställare båda dessa möjligheter.¹

Uppgifterna om hur många sympatisörer som insände namnförslag vid 1970 års nominering saknas för endast tre förbund. Sex av förbunden har uppgivit att inga namnförslag inkom, trots att sympatisörer delgivits förslagsrätt. I Stockholms stad och Uppsala län insände fyra–sex sympatisörer namnförslag till vardera förbundet, tre inom Östergötland–Norrköpingsförbundet, ett femtiotal på Gotland och fem inom Skaraborgs län. Ett tjugotal sympatisörer inkom med namnförslag till vardera förbundet i Norrbottens län och Helsingborg. För det sistnämnda förbundet inkluderar dock denna siffra även namnförslag till kommunalvalet. Utöver dessa tretton mer preciserade besked har man från två förbund lämnat svar, innebärande att endast ett fåtal sympatisörer inkom med

namnförslag till förbundsexpeditionen. Detta innebär att endast omkring 100 icke partianslutna deltagit i nomineringsverksamheten till 1970 års val.

Av det ovan nämnda framgår att denna form av förslagsverksamhet nyttjas i ytterst ringa grad och därför i princip kan sägas sakna betydelse. Anmärkningsvärt är dock att trots att denna passus numera saknas i den av riksstämman fattade nomineringsplanen, tillämpades förfarings sättet även vid kandidatnomineringarna till 1970 års riksdagsval av många förbund.

Förbundet i Gävleborgs län har som regel även medgivit sympatisörer deltaganderätt, men vid 1970 års kandidatnomineringar försummade man att göra detta genom att man endast annonserade i förbundets medlems-tidning Gävleborgaren. Inom Värmlands län har sympatisörerna ingen förslagsrätt, men fick i det efterföljande provvalet deltaganderätt.

På frågan om länsförbundet, förutom de riksomfattande reglerna, haft några normerande stadgebestämmelser om kandidatnomineringarna till riksdagen har tretton förbund uppgivit att de har sådana regler. I de flesta fall rör det sig endast om smärre avvikelser som t. ex. att sympatisörer har förslagsrätt och att tidsangivelser för olika skeden i nomineringsprocessen införts. Kännetecknande för samtliga dessa separata regler är att de följer huvudprinciperna i den riksomfattande nomineringsplanen men är mycket mer detaljerade. Större avvikelser finns endast i Stockholms stad och i Fyrstadskretsen.

I Stockholms stad skall nomineringarna enligt av förbundsstämman antagen plan för riksdags-, landstings- och fullmäktigeval handläggas av följande organ:

Förbundsstyrelsen
Allmänna nomineringsmöten
Representantskapet
Valförbundsstyrelsen
Valrepresentantskapet

Det förfarings sätt som användes i Stock-

¹ Sköld a. a. sid. 34.

holm både 1968 och 1970 avviker från den av riksstämman antagna planen på några punkter. Förslagsstadiet är identiskt med de riksomfattande reglerna, med undantag för att man i Stockholmsförbundet har ett organ, representantskapet, med uppgift att efter nomineringsmötet förrätta ev. kompletteringsval till valförbundsstyrelsen, eftersom man inte tillåter de ledamöter av styrelsen, som själva kandiderar att delta. Dessutom medger dessa stadgar sympatisörer att inkomma med namnförslag.

Reglerna för gallringen och rangordningen i nomineringsförfarandet överensstämmer i stort med de riksomfattande reglerna. Vid provvalet hade dock medlemmarna att gradera 15 kandidater, mot de av riksstämman fastställda 10. På grundval av provvalsresultatet upprättade valförbundsstyrelsen förslag till lista som sedan fastställdes av valrepresentantskapet.

Vid fastställandet av listan har förbundet ett återremissförfarande som inte finns omnämnt i de riksomfattande reglerna. Om valrepresentantskapet ej kan uppnå föreskriven majoritet kan representantskapet besluta om återremiss till valförbundsstyrelsen.

I Fyrstadskretsen har Malmöförbundet stadgar, som på en rad olika punkter avviker från riksstämmans nomineringsplan. Under förslagsstadiet medges även icke medlemmar att inkomma med namnförslag. På förslagsställaren ankommer att utröna om den föreslagne är villig att kandidera m. m. Vidare stadgas hur länge nomineringen längst får pågå. Ett presentationsmöte skall dessutom hållas, där medlemmarna får tillfälle att lära känna sina kandidater. Vad beträffar gallring och rangordning har förbundet ett extra moment som inte stadgas på riksnivå, nämligen förbundsrådets rådgivande provval. Resultatet av detta provval skall sedan ligga till grund vid upprättande av den provvalssedel, som utsändes till medlemmarna för provval. Sammanräkningen av båda dessa provval har en utformning som helt avviker från den som angivits av partistämman. Deltaganderätt i provvalet har alla som är medlemmar och som senast under föregående kalenderår fyllt

16 år. Dessutom äger förbundsstyrelsen, med enkel majoritet, rätt att flytta upp på högst fjärde plats det kvinnonamn, som efter det rådgivande provvalet placerats bäst, förutsatt att detta namn kommit på valbar plats. Förbundsstyrelsen har efter provvalet bland medlemmarna att fatta beslut om valsedelns/valsedlarnas utformning, som därefter definitivt fastställs av den för Fyrstadskretsen gemensamma nomineringsstämman.

Detta förfaringssätt har tillämpats vid de senaste andrakammarvalen.

Moderata samlingspartiet i Lund har egna normerande stadgebestämmelser om kandidatnomineringar till riksdagen. Dessa bestämmelser antogs på föreningsmöte redan 1950 och har nyttjats alltsedan dess. De bestämmelser för kandidatnominering, som följdes vid 1970 års riksdagsval och som antogs av årsmötet 1970, är inte lika detaljerade som de äldre stadgarna men till sina väsentligaste delar av samma innehåll som dessa. Nomineringsgången kan sammanfattas i nedanstående punkter:

1. Kandidater föreslås och nomineringsmöte kallas
2. Ett representantskap bestående av 17 personer väljs
3. Representantskapet avgör i vilken ordning kandidaterna ska uppföras på provvalssedeln
4. Styrelsen prövar om ytterligare person bör tas med (som har fått flera nej- än ja-röster)
5. Provalssedel utsändes
6. Provvalet räknas
7. Resultatet underställs föreningens styrelse, som kan föreslå ändring
8. Varvid representantskapet med 3/4 majoritet beslutar.

2.3 Nomineringsplan vid 1970 års val

Nomineringsförfarandet är en i tiden utsträckt process som i regel startar omkring ett år före valdagen. Huvuddelen av förbun-

¹ Sköld a. a. sid. 25.

den inom moderata samlingspartiet inledde nomineringarna inför valet 1970 under september månad 1969. Endast ett förbund påbörjade nomineringarna så sent som i januari 1970.

Under höstmånaderna infordras namnförslag från föreningar och enskilda. Den gallrande och rangordnande verksamheten tar sedan vid. Den har sin huvudsakliga sträckning från oktober fram t. o. m. februari. Fastställelsen sker i regel på förbundsstämma i mars och april.

För förslagsverksamheten har i princip tillämpats tre olika förfaringssätt.

1. *Medlemmar och sympatisörer* uppmanas att inom viss tid till förbundsexpeditionen inkomma med namnförslag

2. *Lokalföreningar* uppmanas att inom viss tid till förbundsexpeditionen inkomma med namnförslag

3. *Organ på förbunds nivå* upprättar ett preliminärt namnförslag.

Dessa tre tillvägagångssätt är också giltiga för en jämförelse med Skölds undersökning. Vid tidpunkten för denna var det andra förfaringssättet det vanligaste. Såväl 1948 som 1952 hade ordningen varit den att inom cirka hälften av andrakammarvalkretsarna hade förslagsverksamheten tillkommit lokalföreningarna. I många fall förelåg emellertid även möjlighet för den enskilde partimedlemmen och i övervägande flertalet fall också andra "högerintresserade" personer att inkomma med förslag till respektive förbundsexpedition. Den återstående hälften av valkretsarna var vid båda valen tämligen jämnt fördelad på de båda övriga förfaringssätten.¹

Vid kandidatnomineringarna till 1970 års riksdagsval var en kombination mellan något av dessa tre alternativ det vanligaste. Inom samtliga förbund har namnförslag inkommit från enskilda medlemmar och lokalföreningar i kombination. Därutöver har som redan nämnts även sympatisörer givits tillfälle att delta i förslagsverksamheten i arton valkretsar. Däremot har alla tre alternativen i kombination endast tillämpats inom knappt en tredjedel av förbunden. Härav framgår att namnförslag från för-

bunds nivå varit det alternativ som minst tillämpats. Av detta kan man dra den slutsatsen, att man inom förbunden eftersträvat att decentralisera förslagsverksamheten från förbunds nivån till det lokala planet och den enskilde medlemmen; man har med andra ord undvikit att från centralt håll inom förbunden styra förslagsverksamheten.

Efter det att förslagsverksamheten avslutats har rådgivande provval företagits inom samtliga förbund. Som jämförelse kan nämnas att 1952 förekom provval endast i nio andrakammarvalkretsar. Det var framför allt i storstadsregionerna dessa provval företogs.²

Att provvalsförfarandet är så allmänt förekommande nu torde kunna förklaras av att det numera är ett rekommenderat beredningsstadium i nomineringsprocessen.

Med ledning av provvalsresultatet upprättades så ett listförslag av förbundsstyrelsen eller av styrelsen utsedd nomineringskommitté. Fastställelsen har sedan skett vid en nomineringsstämma. De flesta förbunden har härvidlag följt vad som stadgas i normalstadgarna.

2.4 Förslagsverksamheten

2.4.1 Inkomna namnförslag

I detta och följande avsnitt skall aktiviteten vid förslagsverksamheten behandlas. Efter en beskrivning av totala antalet namnförslag skall en mera ingående beskrivning ges av hur dessa förslag fördelar sig på enskilda och olika grupper på skilda nivåer inom partiet.

Det insamlade materialet är på denna punkt ganska fullständigt. Ett problem har emellertid varit att veta om det uppgivna antalet namnförslag är en summering av till förbundsexpeditionen insända namnförslag. I så fall kan man misstänka att en del namnförslag blivit dubbelräknade vilket skulle ge något för höga värden; i ett par fall är detta uppenbart. Från de flesta förbund är siffrorna helt korrekta, vilket kunnat kontrolleras genom bifogade förslagslistor. Visserligen torde de vid diskussionerna nämnda namnen vara något fler, men då det inte

¹ Sköld a.a. sid. 25.

² Sköld a.a. sid. 41.

funnits någon möjlighet att följa det mer informella förloppet, ställer det sig omöjligt att även ta med sådana namn.

I tabell 3 ges en redovisning av totala antalet föreslagna kandidater förbundsvis.

Antalet föreslagna kandidater ligger som synes under hundratalet i de flesta förbunden. En jämförelse med Skölds undersökning visar att antalet föreslagna 1970 tycks vara avsevärt fler än 1952. 4/5 av förbunden föreslog 1952 mellan 25 och 75 namn. 1970 föreslogs under 75 namn i en dryg tredjedel av förbunden. I över hälften av förbunden hade under 100 kandidater föreslagits och i elva förbund var antalet föreslagna 100 eller fler.

Tabell 3. Totala antalet föreslagna kandidater förbundsvis. (u.s.=uppgift saknas)

Stockholms stad	52
Stockholms län	140
Uppsala län	128
Södermanlands län	113
Östergötlands län	74
Norrköping	
Jönköpings län	192 ¹
Kronobergs län	138
Norra Kalmar län	69 ¹
Södra Kalmar län	45
Gotlands län	1 030 ²
Blekinge län	36
Kristianstads län	87
Malmöhus län	48
Malmö	9
Landskrona	3
Lund	6
Hälsingborg	11
Hallands län	97
Göteborgs o. Bohus län	94
Älvsborgs södra	100
Älvsborgs norra	59
Skaraborgs län	59
Värmlands län	77
Örebro län	123
Västmanlands län	86
Dalarna	146 ¹
Gävleborgs län	73
Västernorrlands län	45
Jämtlands län	85 ¹
Västerbottens län	322 ¹
Norrbottnens län	65

¹ Namnen är dubbelräknade.

² Denna siffra är knappast verklighetstrogen. Förmodligen har här samma namn räknats flera gånger. På provvalsedeln finns 47 namn upptagna.

2.4.2 Namnförslag från medlemmar och sympatisörer

Som redan nämnts har de olika förbunden tillämpat i huvudsak tre olika förfaringsätt för att få in namnförslag på kandidater. Vad beträffar det första, nämligen namnförslag från medlemmar och sympatisörer, har frågan om deltagandet från sympatisörers sida redan behandlats.

Vid 1970 års kandidatnomineringar uppmanades medlemmarna att föreslå kandidater antingen genom skrivelse till lokalföreningarna, genom annons i dagspressen eller genom direkta skrivelser. Dessa informationssätt användes i kombination med varandra. Den vanligaste formen var skrivelser till lokalföreningarna. Därefter kommer annonsering i pressen. Knappt en tredjedel av förbunden har tillskrivit medlemmarna. Därutöver har några förbund använt sig av medlemstidning. Endast inom ett förbund har information gått ut i bara en informationskanal; där gavs enbart de medlemmar som besökte föreningsmöten tillfälle att delta i förslagsverksamheten. I tre förbund har dessutom alla förslagsställare varit tvungna att undersöka om de föreslagna kandidaterna var villiga att kandidera, något som gjorts av förbundsexpeditionen i övriga förbund.

Som framgått av beskrivningen av nomineringsreglerna har det dessutom varit strängare krav vid förslagsverksamheten inom storstadsregionerna såtillvida att namnförslagen skulle vara åtföljda av en kort presentation av kandidaterna, innehållande uppgifter om ålder, titel, yrke, uppdrag och insatser i politiska och andra organisationer. Förklaringen härtill torde vara att storstadsvalkretsarna är för stora för att personkännedom skall föreligga. Det är därför nödvändigt med en mera ingående presentation av kandidaterna för att underlätta medlemmarnas bedömning.

Inom fyra förbund gavs medlemmarna ingen stimulans att direkt till förbundsexpeditionen insända namnförslag. Av nedanstående tabell framgår antalet deltagande medlemmar och antal namnförslag från en-

Tabell 4. Antal förslagsställare och namnförslag från enskilda medlemmar.

Förbund	Antal förslagsställare	Antal namnförslag
Stockholms län	80-100	50
Uppsala län	u.s	34
Södermanlands län	2	10
Östergötlands län	21	8
Norrköping		
Jönköpings län	u.s	60
Kronobergs län	100	50
Norra Kalmar län	35	27
Södra Kalmar län	744 ¹	u.s
Gotland	ca 200	1 000 ²
Blekinge	u.s	u.s
Malmöhus län	0	0
Malmö	50	9
Landskrona	u.s	3
Lund	13	5
Hälsingborg	u.s	u.s
Halland	25	50
Göteborgs o. Bohus län	7	23
Älvsborgs södra	20	17
Skaraborgs län	5	8
Örebro	0	0
Västmanlands län	3	11
Dalarna	0	0
Gävleborgs län	6	13
Västernorrlands län	65-70	20
Jämtlands län	150	49
Norrbottnens län	20	10

¹ Uppgiften inte jämförbar emedan den avser provvalsdeltagandet.

² Denna uppgift kan starkt ifrågasättas. Troligen har samma namn upptagits flera gånger.

silda medlemmar förbundsvis.

Antalet deltagande partimedlemmar är i de flesta förbund ganska lågt. I över hälften av de förbund, varifrån mera exakta uppgifter om deltagande föreligger, har 25 personer eller därunder insänt namnförslag.

Ibland har förslagsställaren nöjt sig med att föreslå *en* kandidat men oftast har flera namn föreslagits av en och samma person.

Antalet namnförslag är också synnerligen varierande från förbund till förbund. I de allra flesta fall, 4/5 av förbunden, understiger emellertid antalet föreslagna kandidater 50. I två förbund har samtliga förslag kommit in denna väg. I fem förbund har över 50 procent föreslagits av enskilda medlemmar. Uppenbart är emellertid att trots att de flesta förbund uppmanar sina medlemmar

att insända namnförslag är det inte särdeles många kandidater som föreslås på detta sätt. Många partimedlemmar torde uppfatta denna förslagsmöjlighet bara som ett andrahandsalternativ. Förstahandsalternativet är förslagsverksamheten i lokalföreningarna. Om man inte är i tillfälle att delta i föreningsmötet, där förslag till kandidater framkommer, står möjligheten öppen att direkt till förbundsexpeditionen insända namnförslag.

2.4.3 Namnförslag från lokalföreningar

Inom samtliga förbund hade lokalföreningarna möjlighet att föreslå kandidater. Å andra sidan var det endast inom *ett* förbund som man tillät enbart lokalföreningarna att inkomma med namnförslag. I praktiken har emellertid lokalföreningar ensamma stått för alla namnförslag i fyra förbund. Som jämförelse kan nämnas att vid 1962 års andrakammarval var det sex förbund som gav enbart lokalföreningarna förslagsrätt.¹

Lokalföreningar uppmanades att till ett visst datum inkomma med förslag till kandidater. Hur förslagsverksamheten tillgätt inom föreningarna ger materialet mycket liten upplysning om. Det finns inte heller några regler härom i normalstadgarna för lokalföreningarna. I allmänhet torde förslagen ha upprättats vid föreningsmöten. Inom Älvsborgs norra valkretsförbund hade föreningarna provval. Av detta torde man kunna sluta att nomineringsfrågan först varit uppe till behandling vid ett styrelsesammanträde, där förslag till kandidater utarbetats. Därefter har medlemsmöten fastställt namnförslagen. Antal namnförslag från lokalföreningarna anges i tabell 5.

Mest aktiva i förslagsverksamheten har som synes lokalföreningarna varit. I sex förbund har samtliga förslag kommit från föreningarna. I hälften av förbunden har mer än 50 procent av kandidatförslagen inkommit från föreningarna.

Antal förslagsställande föreningar är gan-

¹ Sköld a. a. sid. 25 ff.

Tabell 5. Antal namnförslag från lokalföreningarna.

Förbund	Antal för- eningar	Antal för- slagsstäl- lande för- eningar	Antal namn- förslag
Stockholms stad	34	34	52
Stockholms län	46	20	50
Uppsala län	29	25	175 ¹
Södermanlands län	35	25	103
Östergötlands län	} 43	u.s	66
Norrköping			
Jönköpings län	45	45	119
Kronobergs län	44	35	61
Norra Kalmar län	27	15	22
Södra Kalmar län	31	u.s	45
Gotlands län	13	17	u.s
Blekinge	23	u.s	u.s
Malmöhus län	50	33	48
Landskrona	1	1	u.s
Hälsingborg	3	7	11
Hallands län	38	12	25
Göteborg	16	u.s	u.s
Göteborgs o. Bohus län	36	32	50
Älvsborgs södra	74	30	50
Älvsborgs norra	37	27	59
Skaraborgs län	58	36	51
Värmlands län	45	19	77
Örebro län	23	u.s	123
Västmanlands län	17	13	57
Dalarna	31	12	126
Gävleborgs län	27	12	58
Västernorrlands län	29	31	21
Jämtlands län	28	32	u.s
Västerbottens län	33	ca 51	200 ¹
Norrbottens län	20	23	40

¹ Namnen dubbelräknade.

ska stort. I vissa förbund har alla eller nästan alla lokalföreningar föreslagit kandidater. I några norrlandsförbund överstiger t. o. m. antalet förslagsställande föreningar det totala antalet föreningar inom förbundet. Det beror på att man i dessa förbund inte gjort någon uppdelning på förslagsställande lokalföreningar, kvinnoföreningar och ungdomsföreningar.

Antalet namn som föreslås från varje lokalförening varierar högst avsevärt. Ett till fem namn är emellertid ett ganska vanligt antal.

Det vanligaste förfaringssättet i små lokalföreningar torde vara att styrelserna ensamma svarar för förslagsverksamheten medan medlemmöten sammankallas i de större

föreningarna. I de större föreningarna torde först ett preliminärt förslag upprättas av styrelsen eller av särskilt tillsatt nomineringskommitté. Därefter sammankallas medlemmarna för att vid ett möte slutligt fastställa föreningens förslag till riksdagskandidater.

Dessa antaganden baseras på den relativt noggranna undersökning av aktiviteten inom lokalföreningarna vid 1966 års kommunala nomineringar. Huruvida dessa antaganden är riktiga har inte kunnat prövas i denna undersökning, då omständigheterna kring förslagsställandet inte kunnat kartläggas. Det finns emellertid inget som talar för att förhållandena skulle vara väsentligt annorlunda vid riksdagsval. Inte heller torde aktiviteten ha ändrats nämnvärt sedan 1966.¹

2.4.4 Namnförslag från kvinno- och ungdomsföreningar samt övriga organ

I enkäten gjordes en skillnad mellan lokalföreningars och kvinno- och ungdomsföreningars förslagsverksamhet. Även dessa föreningar uppmanades att delta i förslagsverksamheten i samtliga förbund utom tre. Dessutom saknas uppgift från ytterligare sju förbund.

Separata förslag från föreningar inom kvinno- och ungdomsförbunden har inkommit i tretton förbund enligt nedanstående tabell.

Att andelen verksamma kvinno- och ungdomsföreningar är så låg som framgår av denna tabell torde inte ge en helt rättvis bild av verkligheten. På många håll är det – som framhållits av flera ombudsmän – brukligt med gemensamma förslag från alla föreningar på en ort, vilket leder till att antalet kandidater från kvinnoföreningen och ungdomsföreningen redovisas i lokalföreningens förslag. Antalet närvarande från kvinnoföreningen och ungdomsföreningen vid dylika gemensamma nomineringsmöten torde

¹ Brändström: Nomineringsförfarande vid kommunala val sid. 142 ff.

Tabell 6. Antal namnförslag från kvinno- och ungdomsföreningar.

Förbund	Antal förslagsställande kvinno-föreningar	Antal namnförslag	Antal förslagsställande ungdomsföreningar	Antal namnförslag
Stockholms län	10	30	1	2
Uppsala län	3	13	2	14
Kronobergs län	—	—	3	27
Norra Kalmar län	8	13	4	7
Landskrona	—	—	1	3
Halland	5	12	3	10
Göteborg	—	—	—	—
Göteborgs o. Bohus län	3	8	2	9
Älvsborgs södra	2	5	2	8
Värmland	2	8	1	3
Västmanlands län	3	10	1	3
Gävleborgs län	3	15	—	—
Västernorrlands län	—	—	8	4
Västerbottens län	4	25	15	75
Norrbottnens län	—	—	16	15

emellertid inte ha varit alltför stort.¹

I ett förbund har namnförslag även inkommit från länskvinnoförbundets och ungdomsförbundets styrelser (Västmanlands län). I Dalarna föreslogs ett namn från ungdomsförbundet. Dessa är ej medtagna i tabellen.

Endast inom några få förbund har namnförslag inkommit från andra håll än vad som ovan nämnts. I Stockholms län t. ex. har tjänstemannarådet, företagarrådet och arbetarådet tillsammans föreslagit 8 kandidater eller 6 % av totala antalet namnförslag i länet. I Helsingborg har ett förslag kommit från en tjänstemannasektion. Även i Jämtlands län har jordbrukarrådet, företagarrådet och tjänstemannarådet föreslagit kandidater men uppgift saknas om hur många. Slutligen anges att en kvinnokommitté föreslagit kandidater i Västernorrlands län.

2.4.5 Förslagsverksamhet på förbunds nivå

Det alternativ som minst tillämpats var som redan nämnts att organ på förbunds nivå ensamt svarar för förslagsverksamheten. Inom tjugo förbund har inte något namnförslag kommit från organ på denna nivå. Beträffande tre av övriga tretton förbund saknas uppgift. Inom de återstående har det

uteslutande varit komplettering till inkomna namnförslag som gjorts av nomineringskommittéer, förbundsstyrelse, förbundsråd och förbundsstämman.

Som framgår av tabell 7 tillförs på förbunds nivå relativt få namnförslag. I sex förbund är det endast en marginell andel av namnförslagen som härrör från förbunds nivå. De organ som föreslagit de flesta namnen är nomineringskommittéerna. I några fall har sedan förbundsstyrelsen och förbundsstämman kompletterat kommittéernas namnförslag. I Dalarna och Värmland föreslogs kandidater vid stämmor sammankallade under 1969. Från Värmland finns i enkäten inga uppgifter om föreslagna kandidater på förbunds nivå men i en proseminarieuppsats om kandidatnomineringarna i de borgerliga partierna i Värmland sägs att vid 1969 års ordinarie förbundsstämma gavs möjlighet att föreslå kandidater till 1970 års val. Vid stämman utdelades valseklar som skulle ifyllas med fem namn. Denna möjlighet utnyttjades

¹ Min undersökning av de kommunala nomineringarna, i vilken det var möjligt att få fram en mera noggrann bild av deltagande på lokal nivå, visade att det kvinnliga inslaget på möten varierade mellan 18 och 30 % och att antalet personer under 30 år var mycket litet.

Tabell 7. Antal namnförslag från nomineringskommitté, förbundsstyrelse, förbundsråd och förbundsstämma.

Förbund	Antal namnför- slag fr. nom.kom- mitté	Antal namnför- slag fr. förbunds- styrelse	Antal namnför- slag fr. förbunds- råd	Antal namnför- slag fr. förbunds- stämma
Jönköpings län	11	2		
Gotlands län	30			
Gothenburgs o. Bohus län	4			
Älvsborgs södra Västmanlands län		4	20	
Dalarna				3
Gävleborgs län	48			19
Västerbottens län	22 ¹			

¹ Det anges som gemensamt antal för nomineringskommitté och stämman.

av omkring 100 personer.¹

Sammanfattningsvis kan om förslagsverk-
samheten inom moderata samlingspartiet
sägas att aktiviteten varit ganska stor. Det
föreslås nu betydligt fler kandidater än
1952. Den främsta orsaken härtill torde vara
att de enskilda medlemmarna såväl direkt
som indirekt via lokalföreningarna har stimu-
lerats att föreslå kandidater i betydligt högre
utsträckning 1970 än vid 1948 och 1952 års
riksdagsnomineringar. Frågan huruvida akti-
viteten vid de möten, där kandidater föresla-
gits, ändrats sedan förra undersökningstill-
fället kan inte besvaras, då inga uppgifter om
detta varit tillgängliga vid någotdera tillfället.

2.5 Gallring och rangordning

Att vid analysen försöka sära på begreppen
"gallring" och "rangordning" är knappast
möjligt.² Dessa funktioner flyter helt ihop.
Partiernas organ tänkes inte fatta negativa
gallringsbeslut utan utgallringen sker i sam-
band med uttalandet av preferenser för vissa
andra kandidater. Det enda man med be-
stämdhet kan påstå är att en del föreslagna
namn av olika skäl försvinner under nomine-
ringsprocessen. För det första bortfaller en
del namn, därför att de inte önskar kande-
dera. För det andra bortfaller en del, därför att
de av någon anledning inte passar in i list-

kompositionen. Den förstnämnda kategorin
torde sannolikt vara den största. Emellertid
har det inte varit möjligt att få uppgifter
härom från så många förbund. Om man i de
få fall uppgifter finns ser på vilka kategorier
av föreslagna, som av sagt sig och utgallrats,
kan man lägga märke till, att det främst är
sådana som redan var riksdagsledamöter och
sådana som tidigare nominerats men ej kom-
mit in i riksdagen. Detta är ganska naturligt
eftersom personer tillhörande dessa katego-
rier normalt blir mer eller mindre automa-
tiskt omnominerade. Avsägelseerna från dessa
håll kommer i nomineringarnas inledande
skede. De som av sagt sig senare är sannolikt
missnöjda med sin placering; de är få till
antalet. Gallringen av kandidaterna har näs-
tan alltid ägt rum i samband med rangord-
ningen. Det har knappast inträffat att något
organ ägnat ett sammanträde enbart åt en
utgallring av kandidater. En analys av vilka
organ som utfört gallringen kan m. a. o. gö-
ras i anslutning till beskrivningen av rangord-
ningen.

¹ Bo Hidén Kandidatnominering i Värmland
1969/70 inför riksdagsmannavalet 1970. Uppsats
för seminariet i statskunskap vid univ.filialen i
Karlstad, Vt 70, sid. 15.

² I enkätformuläret användes begreppet "urval"
i stället för "gallring" eftersom ombudsmännen vid
förtesten av formulärens ansåg gallring vara ett
negativt värdeord.

I det följande lämnas en redogörelse för vilka organ eller instanser som haft såväl den gallrande som den rangordnande funktionen, samt vilken aktivitet som präglat dessa organs arbete.

Inom moderata samlingspartiet är det följande organ eller instanser som i huvudsak haft sin verksamhet inriktad på denna viktiga funktion i nomineringsprocessen:

1. Rådgivande provval
2. Nomineringskommitté
3. Förbundsstyrelse
4. Förbundsstämma

Varje organs verksamhet skall beröras i följande avsnitt.

2.5.1 Rådgivande provval

Med rådgivande provval vill man ge medlemmarna en känsla av direkt medbestämmanderätt genom att de ges en möjlighet att uttala sig om i vilken ordning kandidaterna skall placeras på den slutliga valsedeln. Denna form av provvalsförfarande inträffar som regel omedelbart efter förslagstidens utgång och sedan förslagen sammanställts i bokstavsordning. Som redan nämnts anordnades 1970 provval inom samtliga förbund, medan det endast förekom inom nio andrakammarvalkretsar 1952. Förfaringssättet vid provvalen har varit ganska enhetligt, men vissa smärre skiljaktigheter har kunnat noteras. Så t. ex. kan medlemmar i Stockholms stad endast utvälja högst det antal kandidater, som förbundsstyrelsen före provvalet fastställt. Lokalföreningarna inom Stockholms län bör, enligt nomineringsplanen för förbundet, före provvalstidens utgång var för sig eller flera tillsammans anordna möten för presentation av riksdagskandidaterna. Planen upptar dessutom de fall i vilka valsedlarna är ogiltiga.

Inom förbunden i Malmö och Helsingborg anordnas ett rådgivande provval för att fastställa dels ordningen i vilken kandidaterna skall uppföras, dels hur många namn som skall upptas på den definitiva provvalsedeln.

Vid förbundsrådets rådgivande provval i

Malmö fanns samtliga nominerade kandidater upptagna på två olika valsedlar. På den ena var namnen ordnade enligt principen a-ö och på den andra enligt principen ö-a. Till halva antalet förbundsrådsledamöter utdelades valsedlar av typen a-ö och till andra hälften valsedlar av typen ö-a. Förbundsrådets ledamöter kunde inlämna, eller med post i betalt brev översända, provvalsedel till förbundskansliet. Provvalsedeln skulle vara inlagd i kuvert av fastställd typ jämte ytterkuvert, på vilket den röstandes egenhändigt skrivna adress skulle vara angiven. Förbundsstyrelsen utförde därefter en ganska tekniskt komplicerad sammanräkning av resultatet, varefter den definitiva provvalsedeln utgick till medlemmarna för gradering.¹

Moderata samlingspartiet i Lund har regler som nära ansluter sig till de bestämmelser som tillämpas inom förbunden i Malmö och Hälsingborg. Enligt de regler som tillämpas i Lund, skall styrelsen först undersöka vilka av de föreslagna kandidaterna som är villiga att kandidera. Därefter tillkommer det ett representantskap, bestående av 17 personer, att bestämma den ordning, i vilken kandidaterna skall uppföras på provvalsedeln. Kan inte

¹ För att valsedeln skulle godkännas vid sammanräkningen, måste den vara försedd med numrering från 1 osv. av samtliga kandidater. För de olika kandidaternas viktstal gällde formeln $\frac{500}{n+4}$ och talen

fastställdes med en noggrannhet av två decimaler. Första platsen gavs åt den kandidat, som fick högsta jämförelsetal, om man lade samman samtliga röster han fått till första platsen multiplicerat med platsens viktstal samt samtliga röster han fått till andra platsen multiplicerat med platsens viktstal osv. till och med den plats som motsvarar antalet innehavda mandat + 10 platser. På andra platsen placerades den kandidat som fick näst högsta jämförelsetal efter beräkningen som till första platsen osv. Som allmän regel gällde alltså: på n:te plats placerades den tidigare oplacerade kandidat, som fick högsta jämförelsetal, om man lade samman hela antalet röster till första plats multiplicerat med sitt viktstal plus hela antalet röster till andra plats multiplicerat med sitt viktstal plus hela antalet röster till tredje plats multiplicerat med sitt viktstal osv. till och med det på detta sätt erhållna jämförelsetalet för platsen, som motsvarade antalet innehavda mandat + 10 platser. Efter dessa platser gällde beräkningen högsta summan av jämförelsetalen upp till n:te plats.

representantskapet enas om ordningen mellan kandidaterna på provvalssedeln, skall särskild slutet omröstning äga rum för varje plats på provvalssedeln. Den kandidat, som därvid erhåller högsta röstetal skall uppföras på platsen i fråga. Vid lika röstetal sker avgörandet genom lottning.

Moderata samlingspartiet i Blekinge har i sina nomineringsstadgar upptagit en del av de provvalsregler som tillämpas inom storstadsregionerna. I Östergötlands län och Norrköpingsförbundet distribuerades provvalsedlarna endast till föreningarna, där provvalet genomfördes på föreningsmöten eller inom föreningsstyrelserna.

Vad gäller det tekniska genomförandet av provvalet har vissa skiljaktigheter kunnat noteras mellan de skilda förbunden. Provvalssedlarna har i allmänhet utsänts till samtliga medlemmar per post. Det enda undantaget är Kalmar län (norra och södra förbundet), där provvalssedlarna distribuerades genom respektive förenings försorg till medlemmarna antingen per post eller genom utdelning vid föreningsmöte. Inom förbunden i Södermanland och Helsingborg ingick provvalssedeln i respektive förbunds medlemstidning.

Med provvalssedeln följde i allmänhet också anvisningar och bestämmelser för provvalets genomförande. Inom alla förbunden har man angivit vissa personalia om de uppförda kandidaterna. Presentationen angav vanligen uppgifter om yrke eller titel, födelseår, examina samt olika uppdrag i politiska organisationer. Generellt kan sägas att denna kandidatpresentation varit mera utförlig inom storstadsregionerna. I övriga regioner har som regel endast yrke eller titel samt i vissa fall även födelseår angivits. Vid 1952 års kandidatnomineringar förekom presentation av kandidater endast i Stockholm och Göteborg.¹

Förbunden i Stockholms och Malmöhus län tillämpade inför 1970 års val ett från de övriga förbunden avvikande provvalsförfarande. Kandidaternas namn var ej upptagna på en blankett, som skulle sändas in till förbundsexpeditionen, utan endast i en bifogad förteckning.

De röstande hade här att själva skriva dit högst 10 namn från den bifogade förteckningen. De röstande i Stockholms län hade dessutom att på provvalssedeln ange om förbundet borde gå fram med spaltad eller ospaltad lista vid valet. I Stockholms stad användes samma metod, dock med den skillnaden att man här skulle sätta ett kryss framför högst 15 namn, vilket måste innebära att samtliga förprickade namn erhöi lika röstvärde. Vidare hade man inom detta förbund fastställt ordningen mellan de på provvalssedeln upptagna namnen genom lottning på tre olika sätt, med den motiveringen att största möjliga rättvisa skulle skipas. Valsedlar som förkryssats med fler än 15 namn kasserades. Inom de övriga förbunden har det tillkommit de röstande att numrera kandidaterna direkt på en provvalssedel, i den ordning man ansåg att kandidaterna borde förekomma på partiets slutliga valsedel/valsedlar. Förbunden i Uppsala och Gävleborgs län var de enda förbund som klart angivit på provvalssedlarna att svaren skulle vara anonyma, dvs. hemliga.

På provvalssedlarna för förbunden i Kronobergs, Hallands, Gotlands, Värmlands, Örebro, Västmanlands och Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs södra valkrets och Dalarna fanns plats avsatt för ytterligare kandidatförslag. Inom förbunden i Dalarna, Kronobergs och Gävleborgs län fick de röstande i samband med provvalet lämna förslag till antal valsedlar som förbundet borde gå fram med vid riksdagsvalet. I Blekinge fick namn strykas och högst två tillfrågade kandidater tillskrivas.

Äkta makar ägde rätt att gemensamt insända sina provvalsedlar i Hallands och Västernorrlands län samt Dalarna, och ytterligare någon familjemedlem i Värmlands län. Förbundet i Skaraborgs län medgav t. o. m. att flera valsedlar insändes gemensamt. I Västmanlands län hade ett röstkort bifogats, som skulle insändas med svarsförsändelsen till nomineringskommittén. Valsedlar som insänts utan denna identifikationshandling

¹ Sköld a.a. sid. 47.

blev ogiltiga, och likaså valsedlar där fler än tio namn angivits. På Gotland skulle de röstande gradera tio namn. Valsedeln måste minst upptaga fem namn på en viss avsatt del av provvalsledeln, där tio rader reserverats för ifyllande av namn. Samma namn fick endast förekomma en gång. I Malmö skulle alla förekommande namn på provvalssedlarna numreras och inga namn fick strykas. Var valsedeln felaktigt numrerad eller något namn struket, kasserades valsedeln.

Inner- och ytterkuvert användes i åtta förbund. I övriga har det varit tillräckligt med endast ett kuvert.

1952 tillämpades ett omröstningsförfarande inom 1/4 av andrakammarvalkretsarna.¹ Det tillgick så att varje partimedlem gavs tillfälle att vid ett medlemsmöte tillsammans med övriga mötesdeltagare bestämma ordningsföljden mellan de upptagna namnen.

Inför 1964 och 1968 års val tillämpades detta omröstningsförfarande av åtminstone fem sex förbund. Det är alldeles uppenbart att allt fler förbund har känt sig bundna av den 1969 fastställda nomineringsplanen.

1970 har endast ett förbund tillämnat ett omröstningsförfarande. Det är inom Östergötlands län och Norrköpingsförbundet, vilka inför 1968 års val hade ett individuellt provval. Erfarenheterna från detta var emellertid inte goda, varför man återinförde det tidigare använda omröstningsförfarandet. Tveksamheten till individuellt provval bestod i att partiledningen ansåg att alltför få personer var kända av medlemmarna i länet.

Intressantare än själva provvalstekniken är emellertid deltagandet vid dessa rådgivande provval. Uppgifter om deltagandet saknas endast för några få förbund.

I tabell 8 har deltagandet redovisats med angivande av hur stor procentandel av medlemmarna som insänt provvalssedel.

Provvalsdeltagandet inom moderata samlingspartiet ligger som framgår vid omkring 19 procent av medlemmarna. Deltagandet pendlar emellertid mellan förbunden från drygt 50 procent i Göteborgs och Bohus län ned till omkring 12 procent av medlemmarna i södra Kalmar län.

Om dessa deltagarsiffror relateras till avgivna röster på partiet vid 1970 års val kan man konstatera att det är ungefär 5 procent av moderata samlingspartiets väljarkår som försökt påverka ordningsföljden mellan de kandidater som föreslagits stå på valsedeln.

En jämförelse med Skölds undersökning visar att deltagandet har ökat något sedan 1952. Först och främst har antalet förbund med provval ökat markant. Därjämte är deltagandet högre i de flesta förbund där en jämförelse är möjlig att göra.

Man kan dock notera att deltagandet på intet sätt är anmärkningsvärt högre. Trots enträgna upprop om att medlemmarna aktivt skall ta del i beslutsprocessen förefaller det vara svårt att aktivera mer än en femtedel av medlemsstocken. Men eftersom numera samtliga förbund utom ett använder sig av detta provvalsförfarande har ett aktningsvärt antal medlemmar varit delaktiga i en viktig del av nomineringsarbetet.

I vilken utsträckning kampanjer förekommit i anslutning till provvalet ger det insända materialet endast delvis svar på. I några förbund har MUF uppmanat sina medlemmar att stödja vissa ungdomskandidater. Man har talat om för medlemmarna att de antingen kunde rösta *bara* på dessa kandidater eller i varje fall ge dessa de bästa placeringarna för att medlemmarnas röster skulle få största genomslagskraft.

Även kvinnoförbundet har i några länsförbund haft liknande kampanjer. I ett par andra länsförbund har Fredrika-Bremer-Förbundet i öppna brev till samtliga politiska partier rekommenderat dessa att vid nomineringarna inte glömma kvinnorna.

2.5.2 Nomineringskommitté, förbundsstyrelse och förbundsstämma

Enligt nomineringsplanen, "skall efter det att provvalssedlarna inkommit till förbundet, styrelsen eller *av styrelsen utsedd nomineringskommitté* (min kurs.) företaga samman-

¹ Sköld a. a. sid. 56.

Tabell 8. Antal deltagare i provval.

Förbund	Antal deltagare	Antal ogiltiga valsedlar	Delt. i % av medl.	Delt. i % av avgivna röster på partiet i 1970 års val
Stockholms stad	3 192	117	29,5	3,9
Stockholms län	2 053	441	18,3	3,4
Uppsala län	962		19,9	6,8
Södermanlands län	627		15,7	4,6
Jönköpings län	849		14,1	3,5
Kronobergs län	1 197		29,7	8,8
Norra Kalmar län	550		14,5	6,3
Södra Kalmar län	744		11,7	
Gotland	340		20,3	8,7
Blekinge	551	23	16,7	5,8
Kristianstads län	683		12,7	3,1
Malmöhus län	888	14	15,7	4,5
Malmö	801		19,9	3,5
Landskrona	109	4	22,2	
Lund	312	15	39,9	
Hälsingborg	350		21	
Halland	649	1	13,7	4,6
Göteborgs o. Bohus län	2 656		52,4	14,0
Älvsborgs södra	1 319	6	14,2	6,6
Älvsborgs norra	920	15	23,9	6,9
Skaraborgs län	1 182	4	15,5	5,7
Värmland	712		14,9	4,1
Örebro län	673	20	17,9	5,1
Västmanlands län	716		25,7	6,6
Dalarna	548	15	16,6	4,8
Gävleborgs län	425		16,2	4,1
Västernorrlands län	592	9	22,1	5,7
Jämtlands län	547	6	22,0	7,7
Västerbottens län	716		21,9	6,3
Norrbottnens län	ca 850		ca 20,0	ca 8,0
Summa i hela landet	26 713	—	18,6	4,9

räkning av resultatet". Med ledning av valresultatet upprättas sedan ett listförslag som skall föreläggas nomineringsstämman.

Vid 1970 års kandidatnomineringar hade elva förbund sådana nomineringskommittéer. Uppgifter om sammansättningen föreligger från nästan samtliga dessa förbund. I de flesta fall har kärnan i kommittén utgjorts av ledamöter av styrelsen. I tre förbund har man uppgivit att nomineringskommittén bestått av styrelsens arbetsutskott. I ett par andra förbund har kommittén bestått av styrelseledamöter som inte kandiderat till valet.

Förutom att en allsidig geografisk sammansättning har eftersträvat, har kvinnoförbundet och ungdomsförbundet blivit representerade i nästan samtliga kommittéer.

Mellan tre och tretton ledamöter har varit den vanligaste storleken på kommittéerna.

Dessa nomineringskommittéer har ensamma eller tillsammans med förbundsstyrelsen utfört nomineringsarbetet efter provvalstidens slut och fram till förbundsstämman.

Sammanräkningen av provvalet har oftast utförts på förbundsexpeditionen under överinseende av nomineringskommittén eller förbundsstyrelsen. I de flesta fallen har man därvidlag använt sig av den fallande poängskala som rekommenderas, dvs. första namnet erhöi flest poäng etc. I ganska många förbund har dessutom hänsyn tagits till antalet gånger en kandidat uppförts på första plats, andra plats etc.

En sammanställning av de organ som efter provvalet varit delaktiga i gallrings- och

Tabell 9. Organ som efter provval deltagit i gallring och rangordning.

Organ	Antal förbund
Nomineringskommitté	3
Nomineringskommitté + förbundsstyrelse	6
Nomineringskommitté + förbundsstyrelse + förbundsstämma	4
Nomineringskommitté + förbundsstämma	3
Förbundsstyrelse	6
Förbundsstyrelse + representantskap	1
Förbundsråd + förbundsstämma	1

rangordningsproceduren finns i tabell 9.

I nästan alla förbunden har styrelsen eller delar av den, som framgår av tabellen, spelat en central roll vid upprättande av listförslagen. I de flesta fallen har emellertid mer än ett organ varit inbegripet i denna urvals- och rangordningsprocess. I den mån man haft nomineringskommitté har såväl den som förbundsstyrelsen i sin helhet och ibland även förbundsstämman varit involverad.

Uppgifterna om förbundsstämmans delaktighet måste emellertid tolkas med försiktighet. Att åtta förbund uppgivit att detta organ varit med att ombesörja gallring och rangordning kan tolkas så att *stämman hade möjlighet att föreslå ändringar* i det av kommittén eller förbundsstyrelsen upprättade förslaget. Om uppgiftslämnarna tolkat det så saknar uppgiften betydelse ty i så fall skulle alla förbund räknas dit. Den andra tolkningen är att i dessa förbund där förbundsstämman angivits som deltagare i detta led har *stämman faktiskt gjort ändringar* i de upprättade listförslagen. Materialet lämnar dessvärre inte något riktigt svar på denna punkt, eftersom samtliga listförslag inte bifogats i mer än några fall. I de fallen är emellertid denna senare tolkning den rätta.

I Östergötlands län och Norrköpingsförbundet, det enda förbund där provval inte företagits, upprättade arbetsutskottet förslag till två ospaltade listor, vilka sedan förbundsstyrelsen förelade stämman, som slutgiltigt fastställde dem. De två listorna skilde sig åt endast genom att första och andra namnen bytt plats.

Förbunden i norra och södra Kalmar län hade år 1970 gemensam nominering. På grundval av provvalsresultatet upprättade sty-

relserna för de båda förbunden vid ett gemensamt sammanträde förslag till partiets två valsedlar för länet.

Som framgått av tidigare beskrivning är förfarandet i Fyrstadskretsen något annorlunda. Efter provvalen i varje stad upprättades förslag av styrelsen för partiet i hela Fyrstadskretsen. Styrelsens beslut om de ordinarie namnen var enhälligt, medan en ledamot reserverade sig beträffande placeringen av en suppleant. Nomineringsstämman med 34 ombud från de olika städerna följde helt styrelsen vad beträffar de ordinarie, medan styrelsen fick i uppdrag att besluta om övriga namn.

I Älvsborgs norra svarade styrelsens arbetsutskott för sammanräkningen. Styrelsen uttalade därefter endast en rekommendation beträffande antalet listor. I övrigt gjordes förslag till valsedel av förbundsrådet.

2.5.3 Bedömning av det rådgivande provvalet

Rådgivande provvalets främsta funktion torde, som redan påpekats, vara att mäta opinionsströmningarna inom det egna partiet. Dessutom finns det en önskan att så många som möjligt i partiet skall få en känsla av medinflytande i processen. I vilken utsträckning känner partiledningen sig då moraliskt bunden av resultatet, när förslag till valsedlar skall utarbetas inför den fastställande förbundsstämman?

Moderata samlingspartiet har i sin nomineringsplan rekommenderat att namnen skall uppföras i enlighet med provvalsresultatet, såvitt ej särskilda skäl enligt nomineringsstämmans uppfattning talar däremot.

I den undersökning som företagits av detta problem har en uppdelning på valbar, marginal- och icke valbar plats företagits. I de fall mer än en valsedel föreslagits har denna analys komplicerats. Det är i de fallen omöjligt att göra en indirekt jämförelse mellan provvalsresultatet och de därefter uppgjorda listförslagen. Eftersom det endast är elva förbund, förutom Fyrstadskretsen där speciella förhållanden råder, som lanserat *en* lista kan svårigen en exakt bedömning göras i fler förbund än dessa. Det är emellertid alldeles klart att provvalsresultatet inte i något fall helt har överensstämmt med nomineringskommitténs, förbundsstyrelsens och stämmans bedömning. I nästan samtliga förbund har större eller mindre förändringar vidtagits i förhållande till provvalsresultatet. Några större skillnader kan inte förmärkas vad beträffar de valbara kandidaterna, även om det finns exempel på ändringar också i fråga om denna valbarhetskategori; t. ex. i Stockholms stad, där en av de yngre kandidaterna placerade sig på icke valbar plats i provvalet, men av valförbundsstyrelsen blev placerad på marginalplats för att slutligen hamna bland de valbara kandidaterna. Detta fick till följd att en av dem som i provvalet hamnat på valbar plats inte kom i fråga till riksdagen.

De flesta förändringar är gjorda på marginal- och de icke valbara platserna. En ganska vanligt förekommande förändring är att en kandidat, i många fall en kvinnlig sådan, från icke valbar plats i provvalet har flyttats upp till marginalplats i listförslaget och på den slutliga listan. Omplaceringar bland de icke valbara kandidaterna har gjorts genomgående.

Att döma av de till enkätformuläret fogade protokollsutdrag, som rör detta led i nomineringsarbetet, har knappast någon större bundenhet till provvalet förekommit. Vid upprättandet av listförslagen diskuterar man sig fram till listor, som man tror skall ge ett bra resultat vid valet. I de flesta fall blir resultatet av denna diskussion i stort sett detsamma som provvalsutgången. De ändringar som företagits är att betrakta som valtaktiska omplaceringar.

2.6 Fastställelsen av valsedlarna

Gemensamt för samtliga förbund är att fastställelsen skett vid en förbundsstämma eller därmed jämförbart forum. Inför 1952 års val skedde fastställelsen av detta organ i fyra femtedelar av förbunden. I den återstående femtedelen låg den slutliga fastställelsen hos en mindre församling såsom förbundsrådet eller förbundsstyrelsen. Vid 1970 års nomineringar skedde det slutgiltiga beslutet inte i något fall i dessa organ.¹

Vid 1964 års andrakammarval fastställdes listorna av förbundsrådet inom Södermanlands län. Så var även fallet inom Östergötlands län och Norrköpingsförbundet vid 1968 års andrakammarval. Inga andra avvikelser har kunnat spåras, vilket skulle tyda på att man inom de skilda förbunden på detta stadium i nomineringsprocessen börjat tillämpa ett över hela landet mera enhetligt förfaringsätt.

Inom Stockholms stad tillkom fastställelsen vid 1970 års kandidatnomineringar valrepresentantskapet, som i princip har samma uppbyggnad som ovan nämnts beträffande förbunds- och nomineringsstämman. Valrepresentantskapet består som redan nämnts av förbundets representantskap.

Inom Fyrstadskretsen har den fastställande funktionen utövats av en valkretsstämma. Valkretsstämman utgöres av 34 av medlemmarna valda representanter. Stämman har att utgöra valrörelsens högsta beslutande organ vid val till riksdagen och därvid bl. a. besluta när kandidatnominering och provval inom valkretsen skall vara avslutade samt besluta angående förbundets valsedel eller valsedlar.

I ett par förbund fastställdes de valbara kandidaterna av stämman, medan resten fick slutgiltigt beslutas av styrelsens förbundsråd. I Göteborgs och Bohus län fastställdes sålunda de två huvudlistorna av förbundsstämman fram till 6:e respektive 4:e plats. Förbundsrådet fastställde därefter återstoden.

Deltagandet vid fastställelsen är mindre intressant än deltagandet i förslagsverksam-

¹ Sköld a. a. sid. 69.

heten och i gallrings- och rangordningsprocessen beroende på restriktionerna för deltagandet. Den beslutande församlingen består ju av valda ombud för medlemmarna i förbundet. Visserligen erbjuds även andra partimedlemmar att delta utan rätt att delta i besluten. Man torde emellertid kunna utgå från att deltagandet från dylika medlemmar är mycket litet. I nedanstående tabell har deltagandet i fastställelsen angivits.

Antalet deltagare fluktuerar mellan 34 i Fyrstadskretsen och ca 500 i Jönköpings län. Mellan 100 och 300 är den vanligaste siffran.

Den diskussion, som i samband med fastställelsen fördes om listpolitiken och om den föreslagna rangordningen mellan de olika kandidaterna, varierade högst avsevärt mellan de olika förbunden. Inom 14 av förbunden antogs den föreslagna listan med acklamation efter en kort debatt. I 17 förbund var diskussionen livligare. En eller

flera voteringar fick här företas innan listan kunde fastställas i sin helhet. I tre av förbunden voterades om det antal listor som borde lanseras. I samtliga fall segrade förbundsstyrelsens förslag. Alla övriga voteringar, sammanlagt 40 st., rörde placeringen av särskilda kandidater. Antalet voteringar inom förbunden varierade från en till tju. Vanligen företogs en till tre voteringar. Voteringar har endast undantagsvis gällt det allra främsta namnet eller namnen. Däremot har placeringarna av kandidaterna på marginalplats och på de därefter närmaste icke valbara platserna oftare varit föremål för voteringar.

I de flesta fall har den föreslagna rangordningen inte ändrats vid voteringarna.

På frågan om något organ tilläts att göra justeringar i den/de fastställa listan/listoma, har tretton förbund angett att de tillät mindre förändringar. I sex av de tretton förbunden bands det justerande organet upp med olika restriktioner. Det är framför allt förbundsstyrelsen, dess arbetsutskott eller nomineringskommitté, som handlagt dessa frågor. I den mån smärre förändringar vidtagits har de främst skett till följd av avsägelse. I något fall har man lämnat rangordningen av icke valbara namn till det justerande organet.

Tabell 10. Antal deltagare vid fastställelsemötena i moderata samlingspartiet.

Stockholms stad	ca 160
Stockholms län	ca 300
Uppsala län	ca 100
Södermanlands län	106
Östergötlands län	225
Jönköpings län	ca 500
Kronobergs län	105
Kalmar län	150
Gotland	ca 100
Blekinge	125
Kristianstads län	ca 150
Malmö	}
Landskrona	
Lund	
Hälsingborg	
Malmöhus län	211
Halland	150
Göteborgs och Bohus län	357
Älvsborgs norra	ca 200
Älvsborgs södra	ca 100
Skaraborgs län	ca 300
Värmlands län	208
Örebro län	145
Västmanlands län	140
Dalarna	78
Gävleborgs län	ca 100
Västernorrlands län	225
Jämtlands län	250
Västerbottens län	ca 300
Norrbottnens län	106

2.7 Listor och listpolitik

Ett av målen för partiernas handlande vid nomineringarna är att komponera valsedlar som kan ge maximal utdelning vid valet. Detta medför att olikheter vid bedömningen av hur röstmaximeringen skall uppnås leder till olika karaktär hos partiernas valsedlar. Skillnaden gäller inte enbart hur olika namn och grupper av namn fördelas sinsemellan på en sedel utan även hur de fördelas på flera sedlar. Vissa partier kan ha bara en sedel i en valkrets, medan andra har flera i samma valkrets.

Moderata samlingspartiet rekommenderar i sin tidigare omnämnda nomineringsplan en lista. Det tillfogas visserligen att om "tillbörliga hänsyn" ej kunnat tas kan flera listor

Tabell 11. Antal officiella valsedelstyper och antal kandidater inom moderata samlingspartiet vid 1970 års val. R=rak lista. S=spaltad lista.

	Antal val- sedelstyper	Typ	Antal kan- dider	Antal kvinnor	Antal kvin- nor i %
Stockholms stad	1	R	23	4	17,4
Stockholms län	1	R	25	7	28,0
Uppsala län	1	R	25	5	20,0
Södermanlands län	2	S	32	8	25,0
Östergötlands län	2	R	19	5	26,3
Jönköpings län	3	R	36	9	25,0
Kronobergs län	1	R	10	1	10,0
Kalmar län	2	S	34	6	17,6
Gotland	2	R	11	3	27,3
Blekinge	1	S	24	7	29,1
Kristianstads län	3	R	40	8	20,0
Malmö	1	S	26	9	34,6
Landskrona					
Lund					
Hälsingborg	2	R	26	5	19,2
Malmöhus län					
Hallands län	1	S	23	7	30,4
Göteborgs stad	1	R	12	2	16,7
Göteborgs och Bohus län	3	R	40	3	7,5
Älvsborgs norra	1	S	24	2	8,3
Älvsborgs södra	2	R	28	4	14,3
Skaraborgs län	3	R	40	8	20,0
Värmlands län	3	R	21	4	19,0
Örebro län	2	R	29	7	24,1
Västmanlands län	3	R	24	5	20,8
Kopparbergs län	2	R	14	5	35,7
Gävleborgs län	2	R	26	5	19,2
Västernorrlands län	1	R	12	3	25,0
Jämtlands län	1	R	9	2	22,2
Västerbottens län	2	R+S	41	11	26,8
Norrbottnens län	1	S	24	5	20,8
Hela riket	50	40R+10S	698	150	21,5

beslutas. Flerlists-system uppmuntras inte.

1952 hade en del förbund särskilda bestämmelser om rätt för minoriteter att uppställa särlistor.¹ Någon motsvarighet här- till har inte såvitt bekant funnits 1970.

Antalet listor, som lanserades i valet 1970, presenteras i tabell 11.

Tabellen ger vid handen att antalet lanse- rade valsedlar 1970 uppgick till 50 i de 28 valkretsarna, dvs. knappast 2 per valkrets i genomsnitt. Den siffran kan ställas mot 107 vid 1952 års andrakammarval.² Det har m. a. o. skett en markant minskning av antalet, en trend som också kunnat spåras i de kommunala nomineringarna.³ 1952 var det bara i Göteborgs stad som *en* lista fördes fram. I 1970 års val var det inte mindre än tolv valkretsar som hade en valsedel. 1952

var det högsta antalet listor i en valkrets åtta jämfört med tre 1970, om man undantar Skaraborgs län, där en spränglista höjde antalet till fyra. Antalet listor torde ha minskat successivt genom åren. Effekten av den gemensamma valdagen har emellertid verkat i förstärkande riktning vad beträffar minskningen av antalet. Några ombudsmän har uppgivit att man strävat efter så få valsedelstyper som möjligt för att underlätta för väljarna, vilka samtidigt måste hålla rätt på valsedlar även till landstings- och kom- munalvalen.

I samband med minskningen av antalet

¹ Sköld a. a. sid. 68.

² Sköld a. a. sid. 78.

³ Brändström a. a. sid. 93 ff.

listor har också en reducering skett av antalet valsedlar riktade till speciella grupper. I de flesta valkretsar med flerlists-system kan dessa listor karakteriseras som allmänna. Ett par ungdomslistor har förts fram. I Göteborgs och Bohus län karakteriseras en lista som skärgårdslista eller fiskarelista. I ett par andra förbund har en geografisk spridning åsyftats med flerlists-system. I fyra förbund har endast översta namnen kastats om på olika sätt, vilket ger en antydning om att det varit svårt att ta ställning i frågan om vem som skulle placeras som partiets främste eller näst främste kandidat.

Om i vad mån de olika listorna distribuerats lika inom valkretsen föreligger inga säkra uppgifter. De allmänna listorna torde dock distribueras lika. Däremot distribuerades i Östergötland en lista till länet och en till Norrköping. Fiskarelistan torde också ha distribuerats bara i skärgården.

Sammanlagda antalet kandidater är däremot inte så mycket lägre än 1952. Men det är dock en minskning.¹ Utvecklingen har lett till fler föreslagna namn, men färre har utsikt att bli nominerade. Kampen om platserna har m. a. o. ökat sedan 1952. I den kampen tycks kvinnorna ha klarat sig någorlunda. Ca 21 procent nominerades 1970 jämfört med ca 18 procent 1952. Antalet kvinnor i riksdagen representerande moderata samlingspartiet 1971 var fyra eller tio procent av de valda. 1953 var motsvarande siffror för högern i båda kamrarna fem och även då utgjorde antalet tio procent av partiets riksdagsgrupp.

¹ Det finns en restriktion beträffande antalet kandidater i Lag om val till riksdagen § 59 där det bl. a. stadgas att vid raka valsedelstyper skall antalet kandidater vara högst fyra utöver antalet fasta valkretsmandat i valkretsen. Vid spaltade valsedlar kan, förutom de fyra ordinarie kandidaterna, upptas två suppleanter för varje kandidat.

3 Centerpartiet

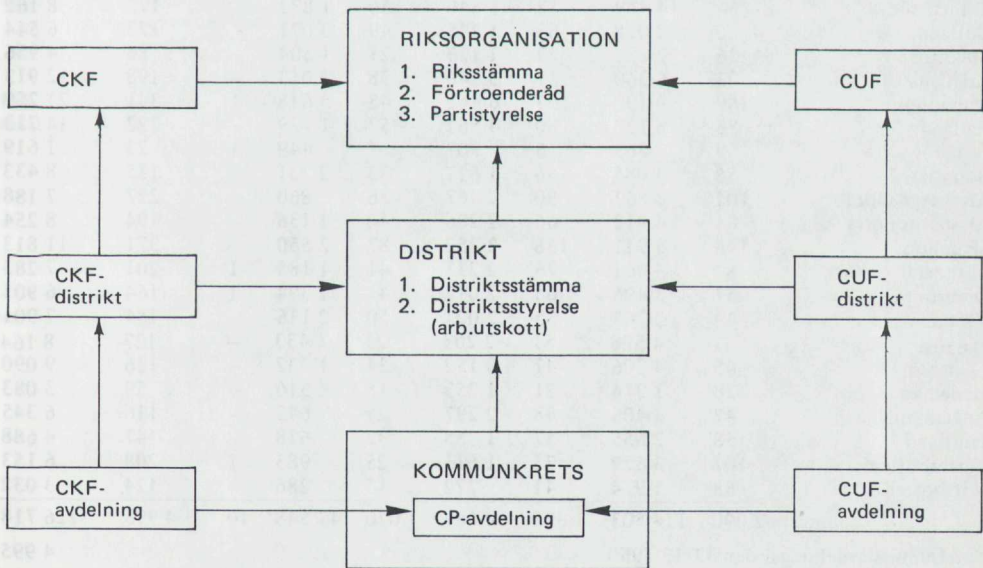
3.1 Partiorganisation

Centerpartiet utgörs enligt sina stadgar av lokala avdelningar inom partiet, kvinnoförbundet, ungdomsförbundet och studentförbundet. Inom samma kommun verksamma avdelningar av dessa organisationer har sammanslutits i centerpartiets kommunorganisation, vanligtvis benämnd kommunkrets. Centerpartiet har även en kretsorganisation knuten till landstingsvalkretsarna. Den regio-

nala organisationen ansluter sig mycket nära till valkretsarna för val till riksdagen. Enda avsteget är att Västernorrlands län är uppdelat i två partidistrikt, och att Malmöhus län och Fyrstadskretsen har en gemensam organisation. Dessutom finns ett Skånedistrikt som inte har någon motsvarighet i valkretsindelningen. Riksorganisationens uppbyggnad åskådliggörs i figur 5.

Kommunkretsorganisationens beslutande

Fig. 5. Centerpartiets organisatoriska uppbyggnad.

Centrens studentförbund är fristående

församling är kretsmötet, vid vilket varje medlem har yttrande- och förslagsrätt. Röst-rätt tillkommer kommunkretsens styrelse-ledamöter och de av avdelningarna valda ombuden. Varje avdelning inom partiet, CKF, CUF och CSF representeras av ordföranden jämte ett ombud för varje påbörjat 15-tal medlemmar.

Samma regler gäller för landstingsvalkrets-organisationen, som omfattar landstingsvalkretsens geografiska område. Där kommungränserna sammanfaller med gränserna för landstingsvalkretsen, behövs ingen särskild organisation för den sistnämnda. Denna organisation är unik för centerpartiet. Den har skapats framför allt för att föranstalta om kandidatnomineringar vid landstingsman-

naval och för att bättre kunna bedriva en valrörelse inom verksamhetsområdet.

Distriktsstämman, som skall hållas årligen före den 1 maj, är distriktets högsta beslutande församling. Rösträtt vid stämman har distriktsstyrelsens ledamöter, valda ombud för avdelningar och ordförandena i kommunkretsarna.

Avdelningarna representeras av ordföranden jämte ett ombud för varje påbörjat 50-tal medlemmar.

Centerns kvinnoförbund, centerns ungdomsförbund och centerns studentförbund utgör dessutom fristående organisationer med egna stadgar.

Antal partiavdelningar och medlemsantal partidistriktsvis framgår av tabell 12.

Tabell 12. Antal avdelningar och antal medlemmar 31 december 1969 i Centerpartiet.¹

Distrikt	CP- avd.	CP- medl.	CKF- avd.	CKF- medl.	CUF- avd.	CUF- medl.	CSF- avd.	Summa avd.	Summa medl.
Stockholms stad	7	316	5	101	7	271	1	20	688
Stockholms län	81	3 056	61	1 830	34	885	—	176	5 771
Uppsala län	59	3 032	56	1 723	34	1 197	2	151	5 952
Södermanland	72	3 329	73	2 475	30	777	—	175	6 581
Östergötland	111	5 759	111	3 368	49	2 079	1	272	11 206
Jönköping	120	6 513	120	3 192	62	2 880	—	302	12 585
Kronoberg	82	5 001	74	2 207	48	1 539	1	205	8 747
Kalmar norra	46	2 424	43	1 658	38	2 621	—	127	6 703
Kalmar södra	64	4 449	58	1 840	50	1 873	—	172	8 162
Gotland	60	2 028	63	1 445	49	3 071	—	172	6 544
Blekinge	36	2 529	29	1 123	21	1 304	—	86	4 956
Kristianstad	93	6 360	67	3 540	38	3 013	—	198	12 913
Malmöhus	189	9 190	103	6 442	48	5 618	1	341	21 250
Halland	85	8 122	80	4 862	57	1 729	—	222	14 713
Göteborgs stad	9	863	6	307	7	449	1	23	1 619
Bohuslän	56	4 085	46	1 617	33	2 731	—	135	8 433
Älvsborgs södra	101	3 861	90	2 467	36	860	—	227	7 188
Älvsborgs norra	88	4 912	66	2 206	40	1 136	—	194	8 254
Skaraborg	146	5 911	138	3 352	87	2 550	—	371	11 813
Värmland	83	3 861	76	2 237	41	1 185	1	201	7 283
Örebro	57	3 496	65	2 011	41	1 394	1	164	6 901
Västmanland	49	3 764	55	2 021	50	2 116	—	154	7 901
Dalarna	51	4 528	51	2 203	25	1 433	—	127	8 164
Gävleborg	45	4 206	47	3 152	34	1 732	—	126	9 090
Medelpad	20	1 314	21	1 253	18	516	—	59	3 083
Ångermanland	47	3 406	48	2 297	21	642	—	116	6 345
Jämtland	58	2 655	57	1 355	32	678	—	147	4 688
Västerbotten	107	3 559	75	1 611	25	983	1	208	6 153
Norrbottnen	68	1 974	41	772	15	286	—	124	3 032
Summa	2 090	114 503	1 825	64 667	1 070	47 548	10	4 995	226 718
Totalsumma avdelningar den 31/12 1969									4 995
Totalsumma medlemmar 31/12 1969									226 718

¹ Centerpartiets verksamhetsberättelse 1969.

Sedan 1952 har medlemsantalet i centerpartiet (dåvarande bondeförbundet) minskat med drygt 50 000. Den minskningen ligger nästan helt på ungdomsorganisationen som 1952 hade 106 060 medlemmar mot 47 548 i CUF. Däremot har kvinnoavdelningarna ökat med omkring 10 000 medlemmar. Antalet avdelningar har inte minskat särdeles mycket. Det fanns 1952 5 441 avdelningar mot 4 995 avdelningar 1970.¹

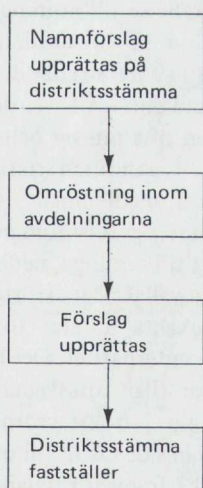
3.2 Nomineringsregler

Hur kandidatnomineringarna skall tillgå vid riksdagsmannaval är reglerat i stadgarnas § 27. En schematisk sammanställning av nomineringsförfarandet i enlighet med detta stadgande har gjorts i figur 6.

Förutom vad som framgår av figuren stadgas att rätten att delta i nomineringsärenden tillkommer de ombud och partimedlemmar, som har rösträtt i eller bor inom riksdagsvalkretsen.

De refererade stadgebestämmelserna om nomineringarna härrör från 1969. De enda ändringar som gjordes då var att CKF och CUF blev likvärdiga med centerpartiet vid nomineringarna. Tidigare fick t. ex. CUF utse ett ombud för dubbelt så många medlem-

Fig. 6. Schematisk sammanställning av det stadgemässiga nomineringsförfarandet inom centerpartiet.

mar som krävdes för partiets avdelningar och CKF-avdelningarna. Orsaken till de olika representationsreglerna har varit att man ansett att CUF har så många medlemmar som inte varit röstberättigade vid de allmänna valen.² Detta skäl har p. g. a. rösträttsålderns sänkning blivit allt svagare med åren.

Den andra förändringen 1969 var att förslagsverksamheten förlades till en särskilt sammankallad höststämma året före valår, i stället för som tidigare till början av valåret, dvs. en tidigareläggning av nomineringsprocessen med ca tre månader.

Nomineringsgången inom centerpartiet har ett helt annat utseende än inom moderata samlingspartiet och de övriga partierna.

För det första upprättas förslag till kandidater vid en distriktsstämma och för det andra är det avdelningarna som vid avdelningsmöten rangordnar de inkomna namnförslagen. Det är i förhållande till övriga partier en nästan omvänd ordning, eftersom förslagen inom centern upprättas på distriktsnivå men gallring och rangordning huvudsakligen görs på lokal nivå.

Centerpartidistriktet har inga andra normerande stadgebestämmelser än vad som finns i rikspartistadgarna. Distriktet hade annars haft möjlighet att enligt § 36 antaga tilläggsstadgar, vilka emellertid först måste godkännas av partistyrelsen. Denna formella möjlighet har inte utnyttjats. Trots detta tycks ett slags normerande praxis ha utbildats i vissa distrikt, vilket skall redovisas i följande avsnitt.

3.3 Nomineringsplan vid 1970 års val

Nomineringarna inleds i de allra flesta distrikt med att distriktsstyrelsen kallar till en nomineringsstämma i oktober eller november året före valet. Under januari och februari går sedan de föreslagna kandidaterna ut till avdelningarna för omröstning. Fastställelsen slutligen sker under mars-april.

Fram t. o. m. 1968 gällde en annan tids-

¹ Sköld a. a. 83 ff.

² Sköld a. a. sid. 88.

plan. Då koncentrerades hela processen till våren valåret, med nomineringsstämma i februari eller mars, omröstning inom lokalavdelning under april-maj och fastställelse i juni månad.

Den gällande ordningen anses av många ombudsmän helt överlägsen den tidigare, bl. a. därför att omröstningen inom avdelningarna numera företas vid en för de flesta lantbrukare mer fördelaktig tidpunkt, nämligen vintern. Då omröstningarna skedde på våren hade lantbrukarna, som utgör en betydande del av medlemskatern, fullt upp med vårbruket, varför deltagandet vid mötena var mycket lågt. Till följd av omläggningen i tiden har fler medlemmar haft möjlighet att närvara.

Det första momentet i centerpartiets nomineringsplan är, som nämnts, att vid en nomineringsstämma upprätta förslag till kandidater, som sedan placeras på en lista i bokstavsordning för att gå ut till avdelningarna för omröstning. I vad mån medlemmar och ombud kommer till denna stämma utan att i förväg ha diskuterat kandidatnomineringarna inom avdelningarna, kan inte avgöras av det befintliga materialet. Två distrikt har hävdade att nomineringsfrågan förbereds inom avdelningarna. I de fallen gör ombuden verkligt skäl för namnet ombud. Hur pass omfattande nomineringarna diskuterats torde variera avsevärt mellan distrikten och även inom distrikten.

I några distrikt har distriktsstyrelserna kompletterat stämmans förslag innan dessa gått ut till avdelningarna. I ett distrikt har det omvända gällt: att stämman kompletterat distriktsstyrelsens förslag.

Fastställelsen har i samtliga fall skett vid en distriktsstämma.

Om man bortser från den tidsmässiga förskjutningen av nomineringsprocessen, har endast mycket små förändringar av nomineringsförfarandet skett sedan Sköld gjorde sin undersökning. Förfarandet med omröstningar inom lokalavdelningarna som tillämpades av samtliga distrikt 1948 och 1952 begagnas fortfarande av 3/4 av distrikten. Ett rådgivande provvalsförfarande används

nu i stället i ett par distrikt. Slutligen kan nämnas att icke partimedlemmar i några distrikt getts möjlighet att t. o. m. delta i lokalavdelningsmöten, något som inte var möjligt 1948 eller 1952.

En jämförelse av förfarandet vid riksdagsnomineringarna inför valen 1964, 1968 och 1970 visar mycket små förändringar, om man undantar förändringar till följd av stadgerevisionen mellan 1968 och 1970 års val.

Endast nio distrikt nämner andra än de stadgemässiga förändringarna.

Bland de mera påtagliga förändringarna är att icke partianslutna i tre distrikt inbjudits att delta i den första förslagsställande stämman och i avdelningsmöten i samband med omröstningar. Motivet har uppgivits vara att man velat bredda basen för nomineringarna.

För att slippa påverkan från avdelningsstyrelsen vid omröstningstillfället har ett par distrikt låtit varje medlem individuellt ange i vilken ordning kandidaterna skulle stå på avdelningens förslag. Huvudregeln tycks dock ha varit att mötesdeltagarna tillsammans diskuterat fram avdelningens förslag.

3.4 Förslagsverksamheten

3.4.1 Inkomna namnförslag

Partidistrikten använde sig av olika modeller för att informera medlemmarna om möjlighet att föreslå kandidater.

Förutom kallelse till nomineringsstämma, utgick skrivelser till lokalavdelningarna i de flesta distrikt (19 av 30) där de uppmanades att föreslå kandidater. Utöver detta annonserade distrikten ofta om var och när stämman skulle hållas. I annonsen riktades även en uppmaning till medlemmar att delta. Tre distrikt använde sig dessutom av ett cirkulär, som sändes ut till samtliga medlemmar.

Det har inte vållat några större problem att erhålla det exakta antalet föreslagna kandidater från centerpartiet. Det beror framför allt på att samtliga föreslagna kandidater i regel sätts upp i bokstavsordning på den lista, som sedan skickas ut till omröstning.

Av tabell 13 framgår totalantalet föreslag-

Tabell 13 Antal föreslagna kandidater 1970 inom centerpartiet partidistriktsvis.

Distrikt	
Stockholms stad	69
Stockholms län	133
Uppsala län	78
Södermanlands län	ca 100
Östergötlands län	ca 100
Jönköpings län	110
Kronobergs län	65
Norra Kalmar län	39
Södra Kalmar län	42
Gotland	51
Blekinge	107
Kristianstads län	75
Malmö	}
Landskrona	
Lund	
Hälsingborg	
Malmöhus län	270 ¹
Halland	65
Göteborg	73
Bohuslän	1 438 ¹
Älvsborgs norra	37
Älvsborgs södra	53
Skaraborgs län	89
Värmlands län	99
Örebro län	188
Västmanlands län	138
Dalarna	61
Gävleborgs län	83
Medelpad	20
Ångermanland	57
Jämtlands län	659 ¹
Västerbottens län	92
Norrbottnens län	117 ¹

¹ Namnen torde med all sannolikhet vara dubbelräknade.

na i samband med nomineringarna inför valet 1970.

De i tabellen återgivna siffrorna ger ungefärligen samma bild som i fråga om moderata samlingspartiet. Antalet föreslagna kandidater varierar relativt mycket från valkrets till valkrets. En jämförelse med förhållandena 1948 och 1952 visar att antalet föreslagna personer 1970 är något högre. Vid 1948 och 1952 års val var det bara något enstaka distrikt, i vilket fler än 80 kandidater föreslagits, medan nära hälften av distrikten kom upp i detta antal 1970¹.

Det redovisade antalet föreslagna kandidater torde inte skänka någon fullständig bild av förslagsverksamheten inom distrikten,

eftersom lokalavdelningarna vid sina omröstningar kan föreslå kandidater som inte förts upp på stämman. Man torde emellertid kunna utgå ifrån att antalet inte är så stort, eftersom dylika kandidater framförda i den omgången har tämligen svårt att göra sig gällande vid det fortsatta nomineringsarbetet. Sådana kandidatförslag kan ju endast erhålla strörorster. I Västerbotten där dessa förhållanden har kunnat undersökas föreslogs ett antal nya kandidater vid omröstningstillfällena. Ingen av dem blev uppsatt på det slutliga listförslaget.

3.4.2 Namnförslag från distriktsstämma och övriga organ

Som framgått av det föregående är det vid en distriktsstämma på hösten året före valår, som de flesta kandidater föreslås. I vad mån denna förslagsverksamhet är förberedd inom avdelningarna och kommunkretsarna är det på basis av föreliggande material omöjligt att uttala sig om. Endast ett distrikt har uppgett att namnförslagen är förberedda inom avdelningarna. Man kan kanske våga den gissningen, att det är mera vanligt att dessa frågor diskuteras på kommunkretsnivå än inom varje enskild avdelning. I ett partidistrikt har man uppgett att därest många kandidater föreslagits vid stämman har namnförslagen kommit helt spontant, medan få namnförslag indikerar att kandidatförslagen förberetts åtminstone inom kommunkretsarna.

Det antal namnförslag, som föreslogs vid dessa höststämmor framgår av tabell 14, där det även anges hur stor procentandel dessa namnförslag utgör av totala antalet.

Som synes föreslås vid stämman alla eller de flesta namnen i mer än 2/3 av distrikten. Det är m. a. o. bara ett litet antal distrikt, där andra förslagsställare svarat för merparten av namnförslagen. Endast i Blekinge län och Malmöhus län och Fyrstadskretsen har stämman inte föreslagit några kandidater alls. I Blekinge gavs avdelningarna tillfälle att

¹ Sköld a. a. sid. 96 ff.

Tabell 14. Antal föreslagna kandidater i absoluta tal och i procent av totala antalet namnförslag vid höststämorna.

Distrikt	Antal föreslagna kandidater	%
Stockholms stad	57	82,6
Stockholms län	133	100,0
Uppsala län	78	100,0
Södermanlands län	ca 100	100,0
Östergötlands län	80	ca 80,0
Jönköpings län	110	100,0
Kronobergs län	65	100,0
Norra Kalmar län	25	64,1
Södra Kalmar län	42	100,0
Gotlands län	24	47,1
Kristianstads län	75	100,0
Halland	60	92,3
Göteborgs stad	38	52,1
Bohuslän	ca 100	—
Älvsborgs södra	53	100,0
Älvsborgs norra	37	100,0
Skaraborgs län	89	100,0
Värmlands län	99	100,0
Örebro län	188	100,0
Västmanlands län	40	29,0
Dalarna	61	100,0
Gävleborgs län	83	100,0
Ångermanland	44	77,1
Medelpad	23	79,3
Jämtlands län	83	—
Västerbottens län	62	67,4
Norrbottnens län	35	—

till en särskilt tillsatt valberedning inkomma med förslag på kandidater i alfabetisk ordning. I Malmöhus län och Fyrstadskretsen gjorde distriktsstyrelsen upp en förteckning över lämpliga kandidater. Denna förteckning sändes därefter ut till avdelningarna för omröstning.

I övriga distrikt har den vid stämman uppgjorda förteckningen över föreslagna kandidater kompletterats med några få namnförslag från avdelningarna i samband med omröstningstillfället (8 distrikt), från distriktsstyrelsen eller nomineringskommitté i samband med upprättandet av förslag till valsedlar (4 distrikt) och från enskilda medlemmar (4 distrikt).

Enskilda medlemmar erbjöds att direkt till partidistriktet inkomma med namnförslag i sju distrikt, något som inte tycks ha förekommit 1948 eller 1952. I fyra distrikt var

det sammanlagt 74 medlemmar som utnyttjade denna möjlighet. De enskilda medlemmarnas förslag värderas på samma sätt som om förslagen kommit via stämman eller via en avdelning. En partiombudsman har uppgett att systemet med enskilda medlemmars förslagsrätt är ett sätt att bredda nomineringsbasen, för det fall medlemmar av en eller annan anledning är förhindrade att delta i nomineringsmöten.

I tre distrikt erbjöds partisympatisörer möjlighet att delta antingen i avdelningsmöten eller vid höststämman. Resultatet var inte särskilt uppmuntrande, eftersom endast ett mycket litet antal infann sig. Det var sådana personer som var så intresserade att de omedelbart blev medlemmar i partiet.

I Bohuslän anslöt sig många sympatisörer till partiet vid tiden för nomineringsarbetet. En del av dessa nya medlemmar har även blivit nominerade där.

3.5 Gallring och rangordning

Det förfaringsätt som tillämpas mest för att fylla denna uppgift i nomineringsprocessen är som framgått av det föregående ett omröstningsförfarande inom lokalavdelningarna. Resultatet ligger sedan till grund för en nomineringskommitté som gör upp förslag till lista eller listor inför den fastställande stämman. Sådan är nomineringsgången i över 4/5 av distrikten (23 distrikt). I ett par distrikt har dessutom distriktsstyrelsen upprättat förslag till lista eller listor.

Nomineringskommittéerna har i regel utsetts vid höststämman. I tre distrikt har emellertid distriktsstyrelsen valt ledamöterna i kommittéerna.

Vad gäller sammansättningen kan nämnas, att 8–10 ledamöter är den vanligaste storleken på en kommitté. I regel tillämpas den principen att partiet utser en ledamot mer än vardera CKF och CUF.

3.5.1 Omröstning inom avdelningarna

Det i stadgarna föreskrivna omröstningsförfarandet har genomförts i samtliga distrikt

utom i Blekinge län. Några större förändringar härvidlag har inte skett sedan 1948.¹

De kandidater som föreslagits vid höststämman eller på annat sätt inkommit till distriktsexpeditionen, uppsattes i bokstavsordning och sändes ut till partiets, kvinno- och ungdomsförbundens avdelningar inom distriktet. Avdelningarna uppmanades att föreslå 10, i några fall 15 rangordnade kandidater.

Avdelningarna var inte alls bundna till de personer, som upptogs i den nämnda förteckningen över föreslagna, utan hade möjlighet att föreslå nya kandidater.

I en del distrikt gavs några riktlinjer för hur avdelningarna borde förfara vid rangordningen av kandidaterna. I Västerbottens län t. ex. upptogs sex punkter under rubriken "Att iakttaga vid nomineringar":

1. Nomineringsmötet skall planläggas vid styrelsesammanträde.

2. Alla medlemmar skall kallas i god tid.

3. Samtliga närvarande medlemmar skall givas möjlighet att skriva ett eget förslag till lista — papper och pennor skall finnas tillgängliga.

4. Namnlistan eller listorna skall sättas upp på en väl synlig plats i möteslokalen — eller också utdelas till närvarande medlemmar, varvid dessa har att numrera från 1 till 10.

5. En kommitté utses som tager hand om och poängsätter de inlämnade förslagen — poängsättning — namn på första plats 10 poäng, namn på tionde plats 1 poäng.

6. Kommittén upprättar ett protokoll där de föreslagna namnen åsättes det värde som framkommit vid omröstningen — summan av detta utgör sedan *avdelningens nomineringsförslag*.

Så utförliga anvisningar som detta exempel visar har såvitt bekant knappast sänts ut i något annat distrikt. Metoden att samtliga närvarande medlemmar avger eget förslag till lista har även tillämpats av ytterligare något distrikt. I vad mån härvidlag rekommendation hörsammats eller förfaringsstättet i praktiken använts utan att särskild uppmaning

därom utgått, kan inte fastställas i det befintliga materialet.

I många distrikt fick avdelningarna även uttala sig om antalet listor i samband med omröstningen.

Trots att varje avdelning uppmanades att svara var för sig har det varit ganska vanligt att i varje fall partiavdelningen och CKF-avdelningen på en och samma ort rangordnat kandidaterna tillsammans. CUF-avdelningarna har oftare nominerat för sig.

Uppgifter om avdelningarnas deltagande i dessa omröstningar är efter omfattande kompletteringar tämligen fullständiga. En sammanställning av dem har gjorts i tabell 15, som visar att antalet deltagande avdelningar är mycket stort (ca 85 %). Det är högst vad beträffar centerpartiavdelningarna (93 %), något lägre i CKF (90 %) och lägst i CUF (57 %). I den mån man här kan tala om någon förändring i förhållande till 1948 och 1952, är det en förändring i riktning mot ökat deltagande.²

I tabell 15 anges hur många avdelningar som deltagit i omröstningarna inom varje distrikt.

Intressantare än antalet deltagande avdelningar är hur stor andel av medlemmarna som var närvarande vid de avdelningsmöten där omröstningen ägde rum. I ett mindre antal distrikt skulle man, i samband med insändandet av rapporten över omröstningen, ange hur många som deltagit i beslutet. Uppgifter om antal deltagande medlemmar har erhållits från fyra distrikt, Uppsala, Södermanland, Skaraborg och Värmland (samt Gotland vad beträffar CUF). Antal deltagande i dessa distrikt har redovisats i tabell 16.

Deltagandet är som synes ganska högt. I fråga om partiavdelningarna är det i genomsnitt ca 28 procent av medlemmarna som deltar. Deltagandet inom CKF-avdelningarna är ännu högre, omkring 38 procent, medan det endast är ca 17 procent av medlemmarna i CUF som tar aktiv del i rangordningen av

¹ Sköld a. a. sid. 100.

² Sköld a. a. sid. 112.

Tabell 15. Antal avdelningar som deltagit i omröstningen 1970 partidistriktsvis.¹

Distrikt	Antal avdelningar				Antal deltagande avd.			
	CP	CKF	CUF+ CSF	S:a	CP	CKF	CUF+ CSF	S:a
Stockholms stad	7	5	8	20	7	5	8	20
Stockholms län	81	61	34	176	88	44	18	150
Uppsala län	80	75	40	195	62	59	19	140
Södermanlands län	69	74	32	175	67	71	23	161
Östergötlands län	117	117	50	272	112	106	24	242
Jönköpings län	120	120	62	302	106	102	30	238
Kronobergs län	82	74	49	205	82	68	30	180
Kalmar norra	46	43	38	127	37	36	22	95
Kalmar södra	64	58	50	172	58	52	31	141
Gotlands län	60	63	49	172	60	63	34	157
Kristianstads län	93	67	38	198	90	67	30	187
Malmöhus län	189	103	49	341	189	102	43	187
Hallands län	85	80	57	222	81	76	15	172
Göteborgs stad	9	6	8	23	9	6	8	23
Bohuslän	56	46	33	135	56	42	30	128
Älvsborgs södra	87	77	37	227	78	70	20	168
Älvsborgs norra	88	66	40	194	70	55	20	145
Skaraborgs län	146	138	87	371	128	128	26	282
Värmland	83	76	42	201	83	76	2	161
Örebro län	57	65	42	164	50	45	18	113
Västmanlands län	49	55	50	154	49	55	50	154
Dalarna	51	48	25	127	43	40	16	99
Gävleborgs län	45	47	34	126	45	42	21	108
Medelpad	21	21	18	59	21	21	15	57
Ängermanland	47	48	13	116	45	46	11	102
Jämtlands län	58	57	32	147	43	31	2	76
Västerbottens län	107	75	26	208	95	70	25	190
Norrbottnens län	68	41	15	124	56	29	14	99

¹ Antalet deltagande avdelningar är ibland högre än antalet befintliga avdelningar, beroende på att de förändringar i avdelningsstrukturen, som skett under 1970, inte kunnat beaktas i samtliga fall.

Tabell 16. Antal deltagande medlemmar i omröstningarna inom avdelningarna.

Distrikt	Antal		Antal		Antal		Summa	% av
	delt.	% av	delt.	% av	delt.	% av		
	cp-	medl.	CKF-	medl.	CUF-	medl.	delt.	medl.
	medl.		medl.		medl.		medl.	medl.
Uppsala län	871	28,7	786	45,6	207	17,2	1 864	31,3
Södermanlands län	566	17,0	784	31,7	170	21,9	1 520	23,0
Skaraborgs län	2 091	35,4	1 659	49,5	412	16,2	4 162	35,2
Värmlands län	941	24,4	536	24,0	183	15,4	1 660	22,8
Gotlands län	—	—	—	—	510	16,6	—	—

kandidaterna. Omkring nio procent av centrens väljarkår i dessa län har m. a. o. deltagit i dessa omröstningar, en i jämförelse med andra partier tämligen hög siffra. I vad mån dessa siffror är representativa för landet i sin helhet kan man inte med någon säkerhet uttala sig om. Men det är med tanke på

antalet deltagande avdelningar, som är lägre i dessa län än i övriga, inte osannolikt. Deltagandet förefaller, om man vågar dra några slutsatser alls av dessa få uppgifter, vara högre än vid moderata samlingspartiets rådgivande provval.

3.5.2 Bedömning av omröstningsresultatet

Omröstningarna inom centerpartiet är av rådgivande karaktär, något som en del distrikt också klart framhållit till avdelningarna i bifogade cirkulärskrivelser.

Trots att distriktsledningen ibland betonat att den vid rangordningen skall tänka på hela länet eller valkretsen, har det ansetts att omröstningsresultatet inte kan godtas utan vidare. En ombudsman har framhållit att en nomineringskommitté vid kompositionen måste ta hänsyn till fler aspekter än vad de enskilda medlemmarna gör i sin bedömning.

Vid sammanräkningen åsätts varje förslag enligt stadgarnas § 27 "ett värde med hänsyn till kandidatens placering och i förhållande till det antal ombud med vilket avdelningen har rätt att representera vid distriktsstämman". Man tar sålunda hänsyn till den röstande avdelningens storlek. Detta system har dock inte slaviskt följts utan det finns exempel på smärre avvikelser.¹ Dessutom har vid sammanräkningen som regel antalet 1:a, 2:a, 3:e placeringar framräknats.

I några distrikt har sammanräkningsresultatet bifogats övriga stämmohandlingar.

Om man gör en jämförelse i de fall sådana går att göra (dvs. när *en* lista föreslås) med länskommittéernas eller styrelsernas förslag till slutliga valseklar, kan man finna förändringar på många punkter, framför allt på marginal- och icke valbar plats. Endast i några få distrikt kan man finna fullständig eller nästan fullständig överensstämmelse på valbar och marginalplats mellan omröstningsresultat och förslag till lista. I de fall flerlists-system tillämpats, dvs. i ungefär hälften av distrikten, har i enstaka fall en av de lanserade listorna upptagit kandidaterna i samma ordning som i omröstningsresultatet. I regel är emellertid namnen omkastade så att varje jämförelse med omröstningsresultatet omöjliggörs.

Av detta framgår att mycket talar för att den bedömning, som görs efter omröstningarna inom centerpartiet, uppvisar stora likheter med vad som kunde konstateras ifråga om moderata samlingspartiet. Inom

nomineringskommittéerna diskuterar man sig fram till ett listförslag, till vilket den förhoppningen kan knytas, att det skall attrahera de flesta väljarna vid valet.

3.6 Fastställelsen av valseklarna

Inom samtliga distrikt har den slutgiltiga fastställelsen av valseklarna ägt rum vid en distriktsstämma i slutet av februari, under mars eller under april månad 1970. Deltagandet vid denna stämma är p. g. a. reglerna för sammansättningen i stadgarna, ungefär desamma som vid höststämman. Även på denna punkt har förhållandet på intet sätt förändrats sedan Sköld gjorde sin undersökning.²

¹ Bo Hiden a. a. sid. 29.

² Sköld a. a. sid. 122 ff.

Tabell 17. Antal deltagare vid fastställelsemötena i centerpartiet 1970.

Stockholms stad	ca 90
Stockholms län	ca 150
Uppsala län	221
Södermanlands län	ca 300
Östergötlands län	ca 800
Jönköpings län	270
Kronobergs län	ca 300
Kalmar län norra	91
Kalmar län södra	232
Gotland	153
Blekinge	250
Kristianstads län	u.s
Malmö	
Landskrona	
Lund	84
Hälsingborg	
Malmöhus län	407
Halland	327
Göteborg	85
Bohuslän	ca 300
Älvsborgs norra	260
Älvsborgs södra	250
Skaraborgs län	250
Värmlands län	214
Örebro län	ca 300
Västmanlands län	350
Dalarna	ca 300
Gävleborgs län	284
Medelpad	340
Ångermanland	350
Jämtlands län	ca 200
Västerbottens län	ca 225
Norrbottnens län	ca 560

I runt tal har i genomsnitt 300 personer deltagit i de olika distrikten när listorna fastställts. Antalet deltagare fluktuerade som synes ganska kraftigt från 80–90 i storstadsregionerna, upp till ca 800 i Östergötlands län, där man kan anta att flera intresserade medlemmar, utan rösträtt vid stämman, slutit upp.

I vilken utsträckning diskussion om listorna och rangordningen av kandidaterna har förekommit finns det inga säkra uppgifter om. Enkätformuläret försökte fånga detta med en fråga om huruvida listan/listorna antogs med acklamation eller först efter voteringar. På den frågan har 17 distrikt uppgivit att listan/listorna har antagits med acklamation och 13 att en till fem voteringar fått tillgripas. Liksom inom moderata samlingspartiet ledde dessa voteringar endast i undantagsfall till att den föreslagna rangordningen ändrades.

Totalt förekom inte fler än 19 voteringar i hela landet, varav åtminstone tre gällde antalet listor. Det måste betecknas som ovanligt lågt. Bland de fyra stora partierna är detta antal voteringar det utan jämförelse lägsta.

Merparten av distrikten (16 st) tillät nomineringskommittén (12 distrikt) eller distriktstyrelsen (4 distrikt) att göra smärre förändringar efter det att listan/listorna fastställts. Nästan hälften av dessa distrikt inskränkte dessa förändringar till att gälla enbart vid avsägelse från riksdagskandidaternas sida. Stockholms stads princip var att vid avsägelse skulle listan fyllas på nedifrån, så att alla underliggande kandidater lyftes upp. I tre av distrikten gjordes smärre kompletteringar till följd av avsägelse och i två distrikt företogs valtaktiska omplaceringar av ett par kandidater. I ett av de sistnämnda distrikten skedde omplaceringen på en kandidats begäran att få bli nedflyttad från plats fem till plats åtta på valsekeln. I det andra fallet flyttades en kandidat från 54:e plats i provvalssammanställningen till 6:e plats på valsekeln med motiveringen att han var ett "tungt" namn i fackföreningsrörelsen, vilket borde föranleda en mer framskjuten place-

ring. I båda dessa fall rörde det sig om förändring på icke valbar plats.

3.7 Listor och listpolitik

Centerpartiet saknar helt bestämmelser om antal listor. Vad beträffar den allmänna tendensen har vid de kommunala nomineringarna konstaterats att centerpartiet är det enda parti, som på senare år ökat sitt listantal. Detta torde främst förklaras av att partiet ansett att en inbrytning i städerna underlättas om man lanserar många olika valsekelstyper.¹

Centerpartiet har, som framgår av tabell 18, lanserat 50 valseklar i hela landet. Det är en minskning med 23 listor om man jämför med valet 1952. Då var det endast fem distrikt som hade *en* listtyp.² Den tendens som kunnat konstateras vid de kommunala nomineringarna tycks inte gälla för riksdagsnomineringarna. 1970 hade hälften av distrikten en lista. Det högsta antalet listor i en valkrets var tre i 1970 års val mot det dubbla antalet 1952. Den tendens till minskning av antalet listor som konstaterades beträffande moderata samlingspartiet gäller således även för centerpartiet, även om den är mindre markant. Även för centerpartiet gäller att minskningen gått ut över sådana listor som var avsedda för speciella väljargrupper.

Vid en analys av argumenteringen om antalet listor framkommer flera olika argumenttyper, t. ex. den partiella författningsreformen, personliga hänsyn till kandidaterna, regionala hänsyn, hänsyn till speciella grupper. Författningsreformen (med konsekvensen tre val samtidigt) har tagits till intäkt för en minskning av antalet listor jämfört med föregående val i några distrikt. I argumenteringen för flera listor har sju distrikt anfört att personliga hänsyn till riksdagsledamöter (från både första och andra kammaren) varit vägledande. På det sättet har man undvikit att inom partiet ta ställ-

¹ Den kommunala självstyrelsen 3 Partierna nominerar, sid. 88 ff.

² Sköld a.a. sid. 137.

Tabell 18. Antal officiella valsedelstyper och antal kandidater inom centerpartiet vid 1970 års val. R=rak lista, S=spaltad lista.

Distrikt	Antal listor	Typ	Antal kand.	Antal kvinnor	Antal kvinnor i %
Stockholms stad	1	R	20	7	35,0
Stockholms län	1	R	28	7	25,0
Uppsala län	2	R	24	6	25,0
Södermanlands län	2	R	19	6	34,5
Östergötlands län	1	S	33	11	33,3
Jönköpings län	3	R	36	5	13,9
Kronobergs län	3	R	28	6	21,4
Norra Kalmar län	1	S	20	6	30,0
Södra Kalmar län	1	R	13	3	23,1
Gotlands län	2	R	11	2	18,2
Blekinge län	1	S	18	4	22,2
Kristianstads län	2	R	22	5	22,7
Malmöhus län	1	R	14	4	28,6
Malmö	1	R	21	8	38,1
Landskrona					
Lund					
Hälsingborg					
Halland	3	R	15	4	26,7
Göteborgs stad	1	R	20	5	25,0
Göteborgs o. Bohus län	2	R	27	5	18,5
Älvsborgs södra	1	S	31	7	16,1
Älvsborgs norra	2	R	21	5	23,8
Skaraborgs län	1	R	14	2	14,3
Värmlands län	3	R	28	6	42,7
Örebro län	3	R	43	9	20,9
Västmanlands län	2	R	26	6	23,1
Dalarna	1	R	21	4	19,0
Gävleborgs län	2	R	28	7	25,0
Västernorrlands län	2	R	27	5	18,5
Jämtlands län	3	R	27	7	26,0
Västerbottens län	1	S	26	7	27,0
Norrbottnens län	1	S	20	3	15,0
Hela riket	50	44R 6S	681	162	23,7

ning till rangordningen mellan dem. De har placerats i toppen på olika listor. I fem distrikt har man angett regionala hänsyn som motiv till att man begagnat två eller tre listor. Ungdomslistor har framförts i fyra distrikt. Slutligen har sådana vaga argument som "allmänbedömning" och "optimering av röstetalet" anförts som motiv till flera listor i tre distrikt.

Diskussionen om antalet listor har som regel förts i nomineringskommittéerna och vid den fastställande distriktsstämman. I ett mindre antal distrikt har man i samband med omröstningarna efterhört medlemmarnas åsikter om antalet listor.

Antalet kandidater har i motsats till för-

hållandet inom moderata samlingspartiet ökat något. För centerpartiet är det en svag ökning totalt sett från 643 kandidater 1952 till 681 kandidater vid 1970 års val. Andelen kvinnor under denna tidsperiod har ökat från 17,4 % till 23,8 %.

Variationen mellan distrikten vad beträffar kvinnornas andel på valsedlarna är mycket stor: från ca 14 % till ca 43 %.¹ Antalet kvinnor i riksdagen representerande centerpartiet 1971 är 9, dvs. 15 % av centerpartigruppen. Motsvarande siffror från 1953 var en kvinna i första kammaren och ingen i andra kammaren.

¹ Sköld a. a. sid. 137.

4.1 Partiorganisation

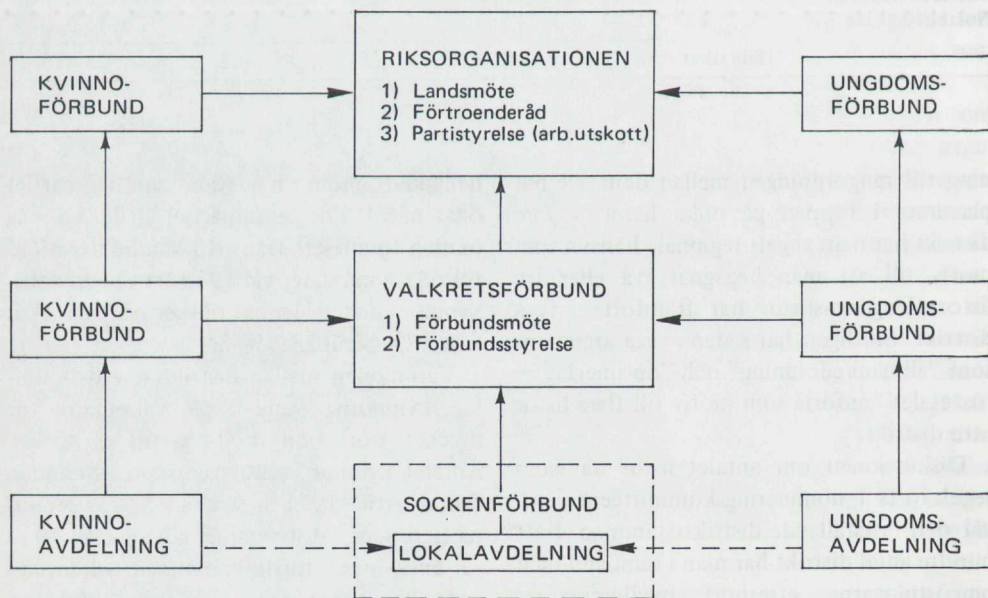
Folkpartiet består av lokalavdelningar samt av enskilda medlemmar som är direktanslutna till partiet. Lokalavdelningar inom en valkrets är sammanslutna i valkretsförbund, vilka i samtliga fall utom Västerbotten, som är delat i ett södra och ett norra förbund, sammanfaller med valkretsindelningen för

val till riksdagen.¹ För valkretsförbund gäller av partistyrelsen fastställda normalstadgar.

Partiets högsta organ är landsmötet som sammanträder varje år utom valår. Vid sidan av landsmötet finns även ett förtroenderåd, som under tid då landsmöte ej är samlat

¹ Folkpartiets program och stadgar 1970, som f. n. är föremål för omarbetning.

Fig. 7. Folkpartiets organisatoriska uppbyggnad.

Studentförening helt fristående.

handhar uppgifter av viktig natur, såsom fråga om ansvarsfrihet för partistyrelsen och revisorernas berättelse. I de fall folkpartiet har mer än en lokalavdelning inom en kommun, vilket är ganska ovanligt, finns ett samarbetsorgan som benämnes sockenförbund.¹

Vid utgången av 1969 fanns det 975 avdelningar i 29 valkretsförbund. Antalet medlemmar uppgick till omkring 80 000, vilket är en minskning med ca 500 avdelningar och ca 16 000 medlemmar sedan 1952.² Av de stora partierna har folkpartiet den svagaste organisationen mätt i antalet medlemmar i förhållande till röstande på partiet. Endast omkring 10 % av folkpartiväljarna är organiserade i partiet; då skall man

emellertid komma ihåg att medlemmarna i FPK och FPU inte är medräknade.

Antalet avdelningar och medlemmar valkretsförbundsvis vid utgången av 1969 presenteras nedan. Men även om dessa förbunds medlemmar inräknas, vilket är naturligt om man skall jämföra med de övriga partierna, blir det inte mer än ungefär 125 000 medlemmar, och då är sannolikt många medlemmar dubbelräknade, eftersom medlemmar i

¹ Sockenförbund bildades på 1930-talet med tanke på samordningen mellan avdelningarna under valår. De finns fortfarande kvar i Västerbottens län i nästan samtliga kommuner, beroende på att folkpartiet i detta län har det högsta antalet lokalavdelningar i landet.

² Sköld a. a. sid. 141.

Tabell 19. Antal avdelningar och antal medlemmar inom folkpartiet den 31 dec. 1969.³

Valkretsförbund	Antal avd.	Antal medl.	Antal medl. i kvinnoförbund	Antal medl. i ungdomsförbund
Stockholms stad	1	3 982	2 200	6 598
Stockholms län	50	4 652	299	—
Uppsala län	25	2 321	509	1 529
Södermanlands län	37	2 494	463	252
Östergötlands län	42	2 932	253	1 666
Jönköpings län	67	5 084	1 032	1 057
Kronobergs län	28	1 464	88	1 031
Kalmar län	30	2 248	395	1 178
Gotlands län	21	882	136	204
Blekinge län	19	1 708	178	879
Kristianstads län	46	3 414	156	932
Malmöhus län	51	2 729	46	1 594
Fyrstadskretsen	4	1 943	245	—
Hallands län	32	1 816	151	1 168
Bohuslän	41	3 279	188	1 218
Göteborgs stad	1	3 755	1 732	1 251
Älvsborgs läns norra	47	3 261	225	911
Älvsborgs läns södra	36	2 834	355	425
Skaraborgs län	38	3 318	280	833
Värmlands län	54	3 580	419	855
Örebro län	29	3 582	669	1 456
Västmanlands län	22	1 886	221	1 191
Kopparbergs län	34	2 914	110	857
Gävleborgs län	39	2 837	364	1 128
Västernorrlands län	33	2 383	298	1 006
Jämtlands län	33	2 056	142	1 016
Västerbottens län, s:a	59	3 504	536	1 396
Västerbottens län, n:a	19	1 591		
Norrbottnens län	37	2 116	191	969
Summa:	975	80 564	11 881	32 130

³ Folkpartiets verksamhetsberättelse 1969–70 samt uppgifter från folkpartiets riksorganisation i Stockholm.

FPK och FPU i många fall är medlemmar av folkpartiet. Antalet kvinnor i folkpartiet kan således inte utläsas av FPK:s medlemsnummer. Man torde kunna anta att en viss andel kvinnor med sympatier för folkpartiet av rent principiella skäl inte ansluter sig till kvinnorföreningar utan går direkt till huvudorganisationen.

Beträffande FPU skall samma påpekande göras som beträffande moderata samlingspartiets ungdomsförbund, nämligen att skolföreningarna som regel inte ingår i de redovisade medlemssiffrorna.

4.2 Nomineringsregler

Även folkpartiet saknar helt centrala bestämmelser för nomineringsfrågornas handläggning. Detta gäller alla förekommande politiska val. Tidigare har inte heller några centrala anvisningar eller rekommendationer avsedda att komplettera stadgarna funnits. Detta är en av anledningarna till att folkpartiet i det förflutna uppvisat en provkarta på skilda nomineringsmönster.¹ För att avhjälpa denna brist utsändes inför 1966 års kommunala val en del anvisningar i syfte att få fram en mera enhetlig utformning av förfarandet, något som man har fortsatt med vid de efterföljande valen.

I en broschyr, "Plan-69", sägs att kandidatnomineringarna skall påbörjas och om möjligt avslutas under 1969. Inledningsvis påpekas att kandidatnomineringen är ett viktigt moment i den demokratiska processen. Nomineringsförfarandet bör enligt planen vara utformat så, "att största möjliga inflytande garanteras partiorganisationens medlemmar, om möjligt även partiets sympatisörer". Det förfaringsätt som rekommenderas kan sammanfattas i följande punkter:

1. För nomineringens genomförande tillsättes en nomineringskommitté.
2. Nomineringskommittén bereder samtliga medlemmar, medlemsgrupper och representativa organ tillfälle att skriftligen och/eller vid allmänt möte föreslå kandidater.
3. Nomineringskommittén försäkras sig

om att föreslagna personer åtar sig kandidatur och infordrar deras medgivande.

4. Nomineringskommittén sammanställer namnförslagen och upprättar provvalslista, på vilken namnen uppsättes i bokstavsordning. Listan bör uppta minst dubbelt så många namn som det antal ledamöter som totalt skall inväljas.

5. Provvalslistan utsändes till samtliga medlemmar inom valkretsområdet och svar infordras till viss tidpunkt. Frankerat ytterkuvert innehållande valsedelkuvert bifogas. På listan anges klart hur många namn totalt som får rangordnas.

6. Röstningen tillgår så, att halva antalet namn strykes på listan. Återstående namn numreras i den ordning – rangordnas – de önskas uppförda på valsedeln. Nya namn kan uppföras.

7. När provvalet är genomfört sammanträder nomineringskommittén, förrättar sammanräkning och upprättar protokoll över röstningsresultatet.

8. Nomineringskommittén eller styrelsen upprättar därefter förslag till kandidatlista/listor.

9. Kandidatlistan/listorna fastställs slutgiltigt av allmänt valkretsmöte. Valkretsmötet är därvidlag suveränt.²

Dessa punkter ansluter mycket väl till förfaringsättet inom moderata samlingspartiet. Den enda skillnaden är att folkpartiet rekommenderar val av nomineringskommitté. Om hur den skall vara sammansatt, finns däremot ingenting nämnt.

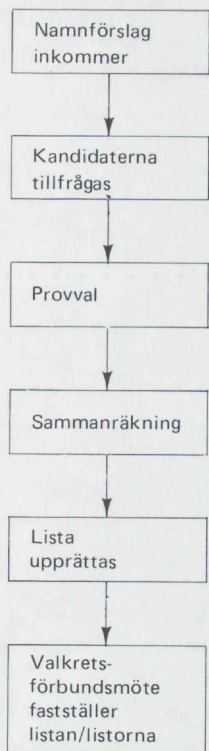
Schematiskt kan man åskådliggöra nomineringsprocessen på samma sätt som tidigare gjorts för såväl moderata samlingspartiet som för centerpartiet. Resultatet framgår av figur 8.

På frågan om valkretsförbundet har några regler förutom dessa riksomfattande rekommendationer har fyra förbund, Stockholms stads, Stockholms läns, Södermanlands läns valkretsförbund och folkpartiet i Göteborg

¹ Sköld a. a. sid. 143.

² Med *allmänt* valkretsmöte torde avses ombudsmöte.

Fig. 8. Nomineringsplan för folkpartiet vid riksdagsmannaval.

svarat att normerande stadgar om kandidatnomineringar förekommer. Stadgar för såväl Stockholms stads som för Stockholms läns valkretsförbund är mer detaljerade i sin utformning än riksrekommendationerna. Valkretsförbundet i Södermanland har endast på någon enstaka punkt gjort omformulering av de riksomfattande reglerna.

Reglerna i Stockholms stad kan presenteras i följande fem punkter:

1. Senast februari månad valåret hålls allmänt förbundsmöte, varvid kandidater föreslås. Lokala medlemmöten kan vara anordnade dessförinnan.
2. Rådgivande provval hålls.
3. Valkretsförbundets styrelse framlägger förslag till lista/listor för representantskapet, som fastställer den/dem.
4. Om 1/3 av representantskapet så beslutar skall allmänt förbundsmöte inkallas, vilket kan göra de ändringar det önskar.

5. Det nya förslaget underställs på nytt representantskapet, som med enkel majoritet fastställer listan/listorna eller inkallar nytt förbundsmöte för slutlig fastställelse. Detta nya möte föreläggs då enbart de två senast lanserade alternativa förslagen.

I Stockholms län regleras nomineringskommitténs sammansättning. I övrigt sägs inget om nomineringsprocessen. Nomineringskommittén skall bestå av två representanter per landstingsvalkrets + en repr. för FPK + en repr. för FPU + ordf., som utses av representantskapet, som liksom i Stockholms stad är förbundets högsta beslutande instans mellan förbundsmötena. Vid riksdagsval utökas kommittén med en repr. för valkretsförbundsstyrelsen.

I stadgarna för folkpartiet i Göteborg, antagna 1970, har man i § 11 reglerat nomineringsförfarandet på följande sätt:

”Preliminär kandidatnominering äger rum, för riksdagsvalet vid föreningsmöte och för kommunalvalet vid möten med respektive valkretsavdelning. Sedan den preliminära nomineringen verställt skall genom provval eller på annat lämpligt sätt tillfälle beredas föreningens medlemmar att tillkänna sin mening om kandidatlistornas utseende. Därefter upprättar styrelsen förslag till kandidatlistor såväl för riksdagsvalet som för kommunalvalet. Förslagen överlämnas till representantskapet, som uppgör slutgiltiga förslag. Kandidatlistorna fastställs vid föreningsmöte. Sådant föreningsmöte skall om möjligt äga rum före den 31 mars.”

4.3 Nomineringsplan vid 1970 års val

Nomineringsarbetet för folkpartiet inleds i regel med att en nomineringskommitté utses. Inför 1970 års val gjordes detta vid valkretsförbundets årsmöte i april 1969 eller av styrelsen i september 1969.

Under september och oktober gavs enskilda partimedlemmar och lokalavdelningarna möjlighet att föreslå kandidater. Provvalen genomfördes i regel oktober 1969–februari 1970. Fastställelsen skedde under månader-

na november 1969—maj 1970.

Folkpartiets nomineringsprocess förefaller åtminstone inför 1970 års val ha varit mer utdragen och mindre koncentrerad i tiden än övriga partierna. Variationerna är även mycket större mellan förbunden hos folkpartiet än vad de är inom de andra partierna.

En jämförelse med 1948 och 1952 års val visar att nomineringsförfarandet fått ett betydligt mera enhetligt utseende de senaste åren, vilket framför allt torde vara en konsekvens av rikspartirekommendationerna, vari bl. a. anförts önskemål om större enhetlighet.¹

En annan betydande förändring är att provvals-förfarande numera används i omkring 3/4 av förbunden jämfört med 1/6 av förbunden 1952. 1948 kom ett rådgivande provvals-förfarande till användning endast i fyra och 1952 i fem valkrets-förbund. I gengäld har det remissförfarande, som tog sig uttryck i att utkasten till lista/listor underställdes avdelningarna för yttrande, försvunnit.

Slutligen kan påpekas att sympatisörer 1970 erbjudits möjlighet att delta i ett par förbund, nämligen i Älvsborgs södra och i Helsingborg och Landskrona i Fyrstadskretsen. Något deltagande att tala om tycks endast ha förekommit i de två städerna i Skåne.

Även om nomineringsförfarandet blivit betydligt mera enhetligt sedan 1952, finns det fortfarande betydande variationer förbunden emellan.

4.4 Förslagsverksamheten

4.4.1 Inkomna namnförslag

Uppgifterna om antalet inkomna namnförslag inom folkpartiet är något osäkrare än för de övriga partierna, sannolikt beroende på tvetydigheter i det enkätformulär som använts. Av det skälet är det nödvändigt att inför presentationen av tabell 20 göra en allmän reservation för att antalet namnförslag inte på alla punkter överensstämmer med det verkliga antalet.

Tabell 20. Totala antalet föreslagna kandidater inom folkpartiet valkrets-förbundsvis.

Valkrets-förbund	
Stockholms stad	420 ¹
Stockholms län	63
Uppsala län	80
Södermanlands län	77
Östergötlands län	95
Jönköpings län	123
Kronobergs län	160
Kalmar län	115
Gotlands län	13
Blekinge län	74
Kristianstads län	69
Malmöhus län	55
Malmö	}
Landskrona	
Lund	
Hälsingborg	}
Hallands län	
Göteborgs stad	62 ¹
Bohuslän	42
Älvsborgs södra	103
Älvsborgs norra	36
Skaraborgs län	69
Värmlands län	64
Örebro län	45
Västmanlands län	87
Dalarna	45
Gävleborgs län	u.s
Västernorrlands län	89
Jämtlands län	63
Västerbottens län, södra	89
Västerbottens län, norra	27
Norrbottnens län	12
	219 ¹

¹ Namnen är dubbelräknade.

Som framgår av tabellen föreslås färre kandidater inom folkpartiet än inom moderata samlingspartiet. Även inför valet 1952 tycktes detta vara förhållandet. Vid detta nomineringstillfälle uppgick det totala antalet föreslagna kandidater på några undantag när till mellan 20 och 50. Bara i tre av de tjugo valkretsar, från vilka uppgifter förelåg, framfördes fler än 50 namn.²

Antalet föreslagna kandidater inför 1970 års val är emellertid större. Endast inom sju valkrets-förbund har det föreslagits under 50 namn. Nio valkrets-förbund har föreslagit mellan 50 och 75 kandidater medan i tolv förbund antalet överstiger 75. Inom några

¹ Sköld a. a. sid. 143 ff. betr. 1948 och 1952.

² Sköld a.a. sid. 160.

Tabell 21. Antal förslagsställare och namnförslag från enskilda medlemmar.

Valkretsförbund	Antal förslagsställare	Antal namnförslag
Stockholms stad	ca 40	210 ¹
Stockholms län	u.s	58
Uppsala län	15	35
Östergötlands län	ca 40	18
Jönköpings län	ca 700	123
Kronobergs län	ca 40	160
Kalmar län	25	15
Gotlands län	35	13
Blekinge	118	72
Malmöhus län	60	55
Hallands län	16	32
Skaraborgs län	47	35
Gävleborgs län	47	56
Västernorrlands län	1	1
Norrbottnens län	30	19

¹ Namnen är dubbelräknade.

valkretsförbund av den sistnämnda kategorin är det uppenbart att namnen dubbelräknats.

4.4.2 Namnförslag från enskilda medlemmar

I flertalet förbund uppmanades de enskilda medlemmarna inför 1970 års val att till valförbundets expedition inkomma med namnförslag. Av de förbund som besvarat enkäten är det 3/4, vilka uppmanat sina medlemmar till denna aktivitet. Detta tillvägagångssätt förekom rätt sparsamt vid nomineringarna inför 1948 och 1952 års val.¹

Tolv förbund utsände inför 1970 års nomineringar ett cirkulär till samtliga medlemmar med uppmaning att inkomma med namnförslag. I åtta förbund informerades medlemmarna i speciella medlemstidningar. Endast två förbund använde sig av annons i dagspressen för att informera medlemmarna.

I tabell 21 har en sammanställning av antal förslagsställare och antal namnförslag från enskilda medlemmar gjorts.

Beträffande vissa valkretsförbund saknas uppgift huruvida några kandidatförslag inkom eller inte.

Antal inkomna förslag i hela landet skulle enligt dessa uppgifter vara omkring tusen-talet och antalet enskilda medlemmar, som

Tabell 22. Antal förslagsställande lokalavdelningar och antalet namnförslag med angivande av procentandelen av totala antalet namnförslag valkretsförbundsvis.

Valkretsförbund	Antal avdelningar	Antal förslagstäl-lande avd.	Antal namnförslag
Stockholms stad	1	35 ¹	155
Uppsala län	25	10 ¹	62
Södermanlands län	37	33	77
Östergötlands län	42	40	77
Kalmar län	30	15	ca 100
Kristianstads län	46	u.s	69
Malmöhus län	51	22	u.s.
Fyrstadskretsen	4	4	ca 60
Hallands län	32	8	22
Bohuslän	41	26	111
Göteborgs stad	u.s	u.s	32
Älvsborgs läns n:a	47	20	64
Älvsborgs läns s:a	36	17	35
Skaraborgs län	38	38	52
Värmlands län	54	38	45
Västmanlands län	22	9	32
Västernorrlands län	33	33	62
Jämtlands län	33	32	41
Västerbottens län s:a	59	17	31
Västerbottens län n:a	19	19	11
Norrbottnens län	37	40	ca 200

¹ Siffran inkluderar stadsdelsföreningar.

på detta sätt varit aktiva i 1970 års riksdagsnomineringar, ha uppgått till ca 1500. Av detta antal kommer nära hälften från Jönköpings län. Den siffran är i och för sig inte osannolik med tanke på att förslagsverksamheten i detta län skedde så att de enskilda medlemmarna vid avdelningsmötena fick inlämna förslag på i förväg utsända talonger.

4.4.3 Namnförslag från lokalavdelningar

Lokalavdelningarna uppmanades i 3/4 av valkretsförbunden genom en skrivelse att till ett visst datum inkomma med namnförslag till förbundsexpeditionerna. Hur många lokalavdelningar som hörsammat denna uppmaning har inte kunnat erhållas några preciserade uppgifter om. Ännu mindre är kunskapen om hur förslagen tillkommit inom föreningarna. Antal föreslagna kandidater från lokal-

¹ Sköld a. a. sid. 153 ff.

avdelningar, dit även stadsdelsföreningar förts, framgår av tabell 22.

Tabellen ger vid handen att lokalavdelningar varit aktiva i samtliga förbund som uppmanade sina avdelningar att föreslå kandidater. I tre förbund har samtliga inkomna namnförslag emanerat från avdelningshall. I ungefär hälften av förbunden, där avdelningar föreslagit kandidater, har mer än 80 procent av samtliga namnförslag kommit från avdelningarna. Totalt i landet har avdelningarna svarat för knappt hälften av namnförslagen.

I några fall har man anledning att misstänka att ombudsmännen vid angivande av antal förslagsställande avdelningar inräknat även de avdelningar från kvinno- och ungdomsförbunden, som föreslagit kandidater. Exempelvis torde detta vara fallet beträffande Norrbottens län.

En jämförelse med förslagsverksamheten inom moderata samlingspartiet visar att avdelningarna inom folkpartiet varit verksamma i betydligt mindre omfattning. För det första är det inom folkpartiet färre förbund, där avdelningarna föreslagit kandidater, och för det andra har färre avdelningar inom förbunden deltagit i denna verksamhet.

4.4.4 Namnförslag från kvinno- och ungdomsavdelningar samt övriga organ

Som redan påpekats vid ett par tillfällen, gjordes i enkäten en skillnad mellan lokalavdelningarnas och kvinno-, ungdoms- och andra avdelningars förslagsverksamhet. I vilken omfattning dessa avdelningar uppmanades att delta i förslagsverksamheten är inte känt. Man torde emellertid kunna utgå ifrån att i de fall lokalavdelningarna i en cirkulärskrivelse uppmanades att inkomma med namnförslag, så utsändes samma uppmaning till kvinno- och ungdomsförbundens avdelningar. Endast åtta förbund har uppgett att förslag inkommit från andra lokala organ än partiets lokalavdelningar.

Åtta förbund har uppgett att kvinnoförbundets distrikt (3 förbund) föreslagit kandidater. Endast i Stockholms stad har något

större antal kvinnokandidater (22) framförts på detta sätt. I de övriga förbunden varierar antalet mellan 1 och 10.

Sju förbund har nämnt att ungdomsförbundet (två förbund) eller ungdomsavdelningar (fem förbund) föreslagit mellan 1 och 18 kandidater.

I fyra förbund har andra lokala organ också varit verksamma i förslagsverksamheten. I Stockholms stad har Kristet sociala rådet föreslagit 15 kandidater. I Uppsala län föreslogs 25 kandidater av två andra organ. Uppgift om vilka dessa var saknas dock. I Malmöhus län hade Skånes Nykterhetsförbund insänt en skrivelse. Huruvida kandidater föreslogs i denna framgår ej av enkätsvaret. I Skaraborgs län uppges fem delegationer ha svarat för sammanlagt tio föreslagna kandidater.

Förslagsverksamheten från kvinno- och ungdomsavdelningar samt övriga lokala organ är som framgått av ganska ringa omfattning. Även i de fall då kvinno- och ungdomsavdelningarna haft gemensamma möten med partiets lokalavdelningar, har aktiviteten sannolikt inte varit alltför påtaglig. Stöd för detta antagande kan erhållas från undersökningen av de kommunala nomineringarna. I den kunde konstateras att varken kvinnor eller ungdomar främst föreslås av sina respektive organisationer, utan de framförs i lika stor utsträckning i organ där representation saknas för dessa medlemskategorier.¹

4.4.5 Förslagsverksamhet på förbunds nivå

Liksom beträffande moderata samlingspartiet tillämpas i ringa utsträckning det förfaringssättet, att förslagen till kandidater tillkommer på förbunds nivå. Inom sjutton valkretsförbund föreslogs inte någon kandidat på denna nivå. I resten av förbunden har det i huvudsak varit kompletteringar, som utförts av nomineringskommitté eller förbundsstyrelser. Inte i något valkretsförbund har man uppgett att det har föreslagits

¹ D. Brändström a. a. sid. 151 och 156.

Tabell 23. Antal namnförslag från nomineringskommitté och förbundsstyrelse.

Valkretsförbund	Antal namnförslag fr. nom.kommitté	Antal namnförslag fr. förbundsstyrelsen
Stockholms län	ca 5	—
Uppsala län	16	—
Blekinge	2	—
Bohuslän	20	32
Älvsborgs läns norra	5	—
Skaraborgs län	—	5
Västmanlands län	6	—
Gävleborgs län	30	—
Jämtlands län	—	5

”nya” kandidater vid det fastställande förbundsmötet.

Sammanfattningsvis torde man våga det påståendet om förslagsverksamheten inom folkpartiet inför 1970 års val, att aktiviteten mätt i antalet föreslagna kandidater varit lägre än inom moderata samlingspartiet och centerpartiet, men högre om man jämför med hur det var 1948 och 1952 inom folkpartiet. Att aktiviteten ökat i förhållande till 1948 och 1952 kan kanske förklaras med att de enskilda medlemmarna nu i högre utsträckning än då hörsammar uppmaningen att föreslå kandidater. Det förhållandet att nästan samtliga förbund har infört ett rådgivande provvalsförfarande torde även ha bidragit till att fler kandidater föreslagits på sina håll.

4.5 Gallring och rangordning

Denna funktion i nomineringsprocessen utövades 1948 och 1952 på tre olika sätt:

1. Inom ungefär 1/4 av förbunden lät man de lokala avdelningarna yttra sig över ett redan färdigställt utkast till valsedel/valsedlar.

2. Inom fyra fem av förbunden tillämpades ett förfarande med rådgivande provval.

3. Inom de övriga förbunden utfördes gallring och rangordning av nomineringskommitté eller dylikt.¹

Uppenbart är att den första varianten med yttrande är på avskrivning. 1964 och 1968 var det bara i Jönköpings län som nomineringskommitténs förslag remitterades till lokalavdelningarna och valkretsförbundets styrelse för yttrande. Inför 1970 års val är det inte något förbund som uppgett att sådant förfaringsätt använts. I stället har förbundet övergått till den form av rådgivande provvalsförfarande som rekommenderats i ”Plan-69”.

4.5.1 Rådgivande provval

Folkpartiet, som före kommunalvalet 1966 helt saknade centrala anvisningar om nomineringsförfarandet, har länge uppvisat en provkarta på olika nomineringsmönster. För att åstadkomma ett mera enhetligt förfarande har alltsedan 1966 rekommendationer utsänts vid varje val. I dessa anvisningar har nämnts, att rådgivande provval bör ingå för att tillgodose ett viktigt inslag i en demokratisk ordning.

För poängberäkning rekommenderas den metoden, att den person som rangordnats som nr 1 på provvalsedeln erhåller det högsta rangordningstalet etc. Om 20 namn rangordnats på en lista erhåller nr 1 på listan 20 poäng, nr 2 erhåller 19 poäng etc. Efter addering av poängen på samtliga insända listor erhålls den slutliga rangordningen.

1968 och 1970 ägde provval rum i någon form i nästan samtliga valkretsförbund, medan antalet förbund som anordnade provval 1964 var något lägre, 21 av 29 förbund.

Metodikerna vid provvalen är synnerligen varierande. Den vanligaste varianten är det förfarande som rekommenderats i de riksfattande anvisningarna. En annan variant är att medlemmarna inte fick rangordna kandidaterna utan endast bland flera föreslagna utvälja ett visst antal; vid sammanräkningen undersöks hur många gånger olika kandidater nämnts. En tredje variant är att kandidaterna indelas i en övre och en undre avdelning. Sedan sammanställs resultaten så att

¹ Sköld a. a. sid. 166.

Tabell 24. Antal deltagare i provval.

Förbund	Antal deltagare	Delt. i % av medl.	Delt. i % av avgivna röster på partiet i 1970 års val
Stockholms stad	1 145	28,8	1,1
Stockholms län	1 182	26,3	1,5
Uppsala län	540	23,3	2,8
Södermanlands län	u.s	u.s	u.s
Östergötlands län	540	18,4	1,7
Jönköpings län	1 061	20,9	3,5
Kronobergs län	346	23,6	2,9
Norra Kalmar län } Södra Kalmar län }	185	8,7	1,3
Gotlands län	199	22,6	4,5
Blekinge län	563	33,0	3,9
Kristianstads län	423		1,7
Malmöhus län	522	19,1	2,5
Malmö } Landskrona } Lund }	561	28,9	1,1
Hälsingborg }			
Halland	424	23,3	2,7
Göteborgs stad	678	18,0	7,8
Göteborgs o. Bohus län	501	15,3	1,2
Älvsborgs södra	u.s	u.s	u.s
Älvsborgs norra	550	17,0	2,1
Skaraborgs län	606	18,2	
Värmlands län	ca 1 000	ca 28	ca 4
Örebro län	441	12,3	1,8
Västmanlands län	529	28,0	2,4
Dalarna	796	27,3	4,3
Gävleborgs län	553	19,5	2,8
Västernorrlands län	717	30,1	4,3
Jämtlands län	522	25,4	5,7
Norrbottnens län	717	33,9	5,7
Hela riket	15 301	21,8	2,1

det framkommer hur många gånger kandidaterna förekommit på de olika avdelningarna.

I regel är provvalen anonyma, dvs. medlemmarna behöver inte sätta ut namn eller adress. Inner- och ytterkuvert eller liknande arrangemang kommer till användning av det skälet.

I en del förbund har vissa personalia angivits kring de i bokstavsordning uppförda kandidaterna. I ett förbund har rangordningen på provvalssedeln avgjorts genom lottning i nomineringskommittén.

I regel upptas plats på provvalssedeln för ytterligare kandidatförslag.

Beträffande deltagandet i dessa rådgivande provval saknas uppgifter härom endast från något förbund. Man kan m. a. o. säga att materialet, efter gjorda kompletteringar, är

synnerligen tillfredsställande på denna punkt.

Inom folkpartiet var provvalsdeltagandet 1970 omkring 22 procent av medlemmarna med relativt stora fluktuationer emellan förbunden, från omkring 34 procent i Norrbotten ned till omkring 9 procent i Kalmar län. Variationerna inom folkpartiet är emellertid mindre än inom moderata samlingspartiet; däremot är det genomsnittliga deltagandet i hela landet procentuellt sett ungefär lika stort. Om deltagarsiffrorna i folkpartiets provval relateras till avgivna röster på partiet i det senaste valet, finner man att endast ungefär 2 procent av partiets väljarkår har deltagit i gallring och rangordning av kandidaterna.

En jämförelse med 1948 och 1952 är svår

att göra p. g. a. att alltför få förbund anordnade provval vid de tidigare valtillfällena. Någon större förändring förefaller knappast ha skett sedan 1952.¹ En viss ökning föreligger, men den är knappast mer än märkbar. I likhet med vad som kunde sägas om deltagandet i moderata samlingspartiets rådgivande provval, kan man konstatera att det tycks vara svårt att aktivera mer än en femtedel av medlemmarna i denna form av verksamhet.

Det bifogade materialet ger ingen antydan om huruvida det har förekommit speciella kampanjer i samband med provvalet.

4.5.2 Nomineringskommitté, förbundsstyrelse och förbundsmöte

I rekommendationerna sägs att en nomineringskommitté eller styrelsen efter provvalstidens utgång skall upprätta förslag till kandidatlista/listor.

Inför 1970 års nomineringar hade de allra flesta förbunden (26 st.) en sådan kommitté. I de övriga förbunden har förbundsstyrelsen svarat för gallring och rangordning efter provvalet.

Knappt hälften av förbunden har även uppgivit att valkretsförbundsmötena i kombination med nomineringskommittén eller styrelsen deltagit i denna gallrings- och rangordningsprocess.

I de fall nomineringskommitté funnits hade valkretsförbundets årsmöte utsett den i omkring hälften av förbunden. I omkring 1/4 av förbunden hade styrelsen eller dess arbetsutskott utsett kommittén. I de övriga förbunden förekom varierande tillsättningsförfaranden. I Stockholms län utsågs en ledamot av styrelsen och ordföranden av representantskapet. I Fyrstadskretsen utsågs nomineringskommittén av valkretsdelegerade. Till delegerade utses ett ombud/25 medlemmar i lokalavdelningarna i de fyra städerna (ca 90 personer).

Antalet ledamöter i nomineringskommittén fluktuerar ganska ordentligt från 18 i Stockholms län ned till 4 i Kronobergs län. I regel håller sig antalet mellan 5 och 12. Beträffande sammansättningen har ofta varje

landstingsvalkrets blivit representerad i kommittéerna. Dessutom har FPK och FPU oftast fått utse var sin representant i kommittéerna. I Stockholms län har FPK och FPU fått utse två representanter vardera.

I Stockholms stad sitter ordförande och vice ordförande i valkretsförbundets styrelse automatiskt med i nomineringskommittén.

I några få förbund är nomineringskommittén en teknisk kommitté, som enbart har med ombesörjandet av provvalet att skaffa, såsom utsändande av försändelser och sammanräkning av resultatet.

4.5.3 Bedömning av det rådgivande provvalet

Vilken vikt fästes då vid provvalutgången vid upprättandet av förslag till lista/listor? I detta avsnitt skall denna fråga diskuteras något.

Någon motsvarighet till moderata samlingspartiets uppmaning att namnen ska uppföras i enlighet med utslaget i provvalet finns inte i folkpartiets rekommendationer. En del ombudsmän har hävdad att provvalet med nödvändighet måste vara rådgivande. En av anledningarna därtill kan, som en ombudsman uttryckt det, vara: "Provval är trots sina demokratiska förtjänster vanligen starkt konserverande, hindrar yngre, mindre kända kandidater att komma fram ——. " Stöd för detta kan även fås ifrån undersökningen om de kommunala nomineringarna.²

En bedömning av hur provvalet följts omöjliggörs i de flesta valkretsförbunden, eftersom flera listor lanserats. I fråga om de nio valkretsförbunden med enlistsystem kan man dock göra vissa konstateranden. Man finner flera förändringar på såväl valbar som marginal- och icke valbar plats. I fyra förbund är det ingen förändring på valbar plats och marginalplats. Däremot har omplaceringar på icke valbar plats företagits i samtliga förbund.

I Stockholms stad placerade sig en av de

¹ Sköld a. a. sid. 175.

² Brändström a. a. sid. 190 f.

yngre riksdagskandidaterna på marginalplatsen flyttades upp i det slutgiltiga förslaget till lista. Liknande upplyftning av yngre kandidater och kvinnliga kandidater har skett även i andra förbund. Det är ett liknande förhållande som inom moderata samlingspartiet. I de flesta valkretsförbund har man således inte kunnat märka någon större bundenhet till provvalsutgången.

4.6 Fastställelsen av valseklarna

Inom de flesta förbund har fastställelsen skett vid ett valkretsförbunds möte, oftast vid ett extramöte. Inom fyra förbund skedde fastställelsen vid årsmötet.

I två förbund har valseklarna fastställts av förbundsstyrelsen. I Stockholms stad var det folkpartiets representantskap och i Fyrstads-kretsen valkretsdelegerade, som fattade det slutgiltiga beslutet om listornas utseende.

I ett förbund, där fastställelsen skedde vid ett valkretsförbundsmöte, gällde beslutet endast de första namnen på två listor. Styrelsen fick därefter i uppdrag att rangordna återstoden.

I tabell 25 har en sammanställning gjorts av deltagandet i de olika förbundens fastställelsemöten. Deltagandet vid dessa möten är beroende av olika faktorer:

1. Antalet avdelningar och totala antalet medlemmar
2. Representationsreglernas utformning
3. Representationsrättens utnyttjande.

Dessa begränsningar av deltagandet medför, som redan tidigare påpekats, att siffrorna är mindre intressanta än t. ex siffrorna för deltagandet i provval.

Vid dessa fastställande möten har i samtliga förbund förslaget till lista/listor bildat underlag för diskussionen.

På frågan om listan/listorna antogs med acklamation eller först efter voteringar, svarade 10 förbund att fastställelsen skett genom acklamation och 18 förbund att en eller flera voteringar fick tillgripas. Totalt förekom 49 voteringar. Antalet voteringar inom varje förbund varierade från en till åtta. En

Tabell 25. Antal deltagare vid fastställelsemötena i folkpartiet.

Valkretsförbund	
Stockholms stad	88
Stockholms län	175
Uppsala län	80
Östergötlands län	ca 300
Jönköpings län	ca 250
Kronobergs län	160
Kalmar län	70
Gotlands län	75
Blekinge län	114
Kristianstads län	126
Malmöhus län	ca 150
Fyrstads-kretsen	ca 90
Hallands län	118
Bohuslän	ca 150
Göteborgs stad	107
Älvsborgs läns n:a	119
Älvsborgs läns s:a	210
Skaraborgs län	162
Värmlands län	213
Örebro län	ca 100
Västmanlands län	76
Dalarna	40
Gävleborgs län	67
Västernorrlands län	104
Jämtlands län	112
Västerbottens läns s:a	86
Västerbottens läns n:a	125
Norrbottnens län	125

av dessa voteringar rörde antalet listor, medan övriga avsåg rangordningen mellan kandidaterna på listan. Uppgifter saknas om i vilken omfattning ändringar av listan/listorna åstadkoms genom dessa voteringar.

I drygt hälften av förbunden tillät man efter fastställelsen smärre förändringar av listornas utseende. Dessa förändringar fick emellertid enligt beslut inom 7 av de 17 förbunden inte avse de valbara kandidaterna. De organ, som i huvudsak tilläts göra dessa justeringar, var valkretsförbundets styrelse (nio förbund), dess arbetsutskott (tre förbund) eller nomineringskommittén (två förbund). I Jönköpings län fick nomineringskommittén och styrelsens arbetsutskott tillsammans göra nödvändiga ändringar. Förbundets ordförande tillsammans med ombudsmännen anförtroddes denna uppgift i Östergötlands län. Slutligen, i Norrbottens län, gick detta uppdrag till de tre huvudkandidaterna tillsammans med ombudsmannen.

Totalt utfördes justeringar i tolv förbund. Av dessa var två föranledda av den nya vallagen med dess bestämmelse att en lista inte får uppta mer än fyra namn fler än valkretsens fasta mandat. I bägge dessa fall, Bohuslän och Västmanlands län, ströks de två sista namnen på respektive listor.

I de övriga förbunden gjordes ändringar till följd av avsägelser och till följd av att smärre kompletteringar ansågs behövliga. Dessa förändringar skedde uteslutande på icke valbar plats.

4.7 Listor och listpolitik

Folkpartiet saknar uttrycklig rekommendation om antal listor. I de centrala anvis-

ningarna sägs i den sista punkten att kandidatlistan/listorna skall fastställas av allmänt valkretsmöte. Denna formulering tyder på en "mjuk" hållning till flerlists-systemet.

Inför 1952 års val lanserades flera listor i samtliga valkretsar utom två. Då hade folkpartiet 88 listor i hela landet med en spridning från 1 till 10 i de olika förbunden.¹

Inför 1970 års val hade antalet listor, som framgår av tabell 26, minskat till 55.

Som framgår av tabellen har antalet valkretsförbund med endast en lista ökat från två till tio under tiden mellan de båda undersökningstillfällena. Det är med andra

¹ Sköld a. a. sid. 200.

Tabell 26. Antal officiella valsedelstyper och antal kandidater inom folkpartiet vid 1970 års val. R=rak lista. S=spaltad lista.

Förbund	Antal listor	Typ	Antal kand.	Antal kvinnor	Antal kvinnor i %
Stockholms stad	1	R	24	8	33,3
Stockholms län	1	R	29	6	20,7
Uppsala län	2	R	23	5	21,7
Södermanlands län	1	S	30	4	13,3
Östergötlands län	1	S	40	6	15,0
Jönköpings län	3	R	45	10	22,2
Kronobergs län	3	R	30	5	16,7
Kalmar län	1	S	24	6	25,0
Gotlands län	2	R	11	2	18,2
Blekinge län	2	S	24	3	12,5
Kristianstads län	2	R	28	6	21,4
Malmöhus län	2	R	27	2	7,4
Malmö	1	R	17	3	17,6
Landskrona					
Lund					
Hälsingborg					
Halland	2	R	18	5	27,8
Göteborgs stad	1	R	20	5	25,0
Göteborgs o. Bohus län	6	S	133	18	13,5
Älvsborgs södra	2	R	22	4	18,2
Älvsborgs norra	2	S	36	8	22,2
Skaraborgs län	2	R	24	5	20,8
Värmlands län	2	R	30	6	20,0
Örebro län	2	R	30	7	23,3
Västmanlands län	1	R	13	3	23,1
Dalarna	2	R	28	5	17,9
Gävleborgs län	2	R	22	4	18,2
Västernorrlands län	2	S	34	8	23,5
Jämtlands län	3	R	25	5	20,0
Västerbottens län	3	S	42	10	23,8
Norrbottnens län	1	S	30	4	13,3
Hela riket	55	36R+19S	859	163	18,9

ord samma trend inom folkpartiet som inom de båda övriga borgerliga partierna. Även antalet uppförda kandidater har minskat något, från 909 vid 1952 års val till 859 inför valet 1970.¹ Andelen kvinnor på listorna har inte förändrats särskilt från 1952 till 1970. Vid 1952 års val var andelen kvinnliga kandidater 17,3 procent. Inför 1970 års val uppfördes 18,9 procent. Om man jämför andelen kvinnor i folkpartiets riksdagsgrupp vid 1953 års tvåkammarriksdag med 1971 års enkammarriksdag, finner man att andelen är ungefär densamma, t. o. m. något lägre 1971, tio respektive nio procent. Folkpartiet är det enda parti, som uppvisar en minskad andel kvinnor i riksdagen jämfört med 1953.

Vad beträffar minskningen av antalet listor medverkade säkerligen medvetandet om att tre val skall hållas samtidigt till att en del förbund endast förde fram en lista. För folkpartiets del kan en reduktion med sex listor från föregående val direkt förklaras som en effekt av den partiella författningsreformen.

De skäl som åberopats i de fall två eller tre listor lanserats, är att personliga hänsynstaganden bör tas till kandidaterna och framför allt till de sittande riksdagsledamöterna. I en del förbund ansågs det att de översta namnen fått så lika poängtal i provvalet att man inom partiet inte ville avgöra rangordningen mellan dem, utan man satte dem hellre på olika listor, med motiveringen att väljarna skulle få större valmöjligheter. Andra skäl till flera listor var att man borde tillgodose olika regioner i valkretsen med var sin lista.

Listor avsedda för speciella väljargrupper som 1952 förekom i stor omfattning, har minskat avsevärt.² Det förekom emellertid även vid 1970 års val att några speciella ungdomslistor komponerades. Dessutom hade folkpartiet i Jönköping, som är ett starkt frikyrkligt område, en lista med en framträdande medlem av Svenska Missionsförbundet som första namn.

I Bohuslän, där sex listor framfördes, har det sedan lång tid varit tradition med många

listor. Geografiskt små områden har kunnat nominera en egen lista till riksdagsvalet. I början av 1940-talet hade man inte mindre än 48 valseldlar! 1952 var antalet 10, inför 1964 års val hade antalet ökat igen till 20 för att sedan minska till 16 vid 1968 års val. Mot den bakgrunden är sex listor 1970 en mycket låg siffra.

I några fall efterhörde man vid provvalet medlemmarnas åsikt om antalet listor. Men den huvudsakliga diskussionen härom fördes i nomineringskommittén, i valkretsförbundets styrelse eller vid det fastställande nomineringsmötet.

¹ Sköld a. a. sid. 200.

² Ibid. sid. 200.

5.1 Partiorganisation

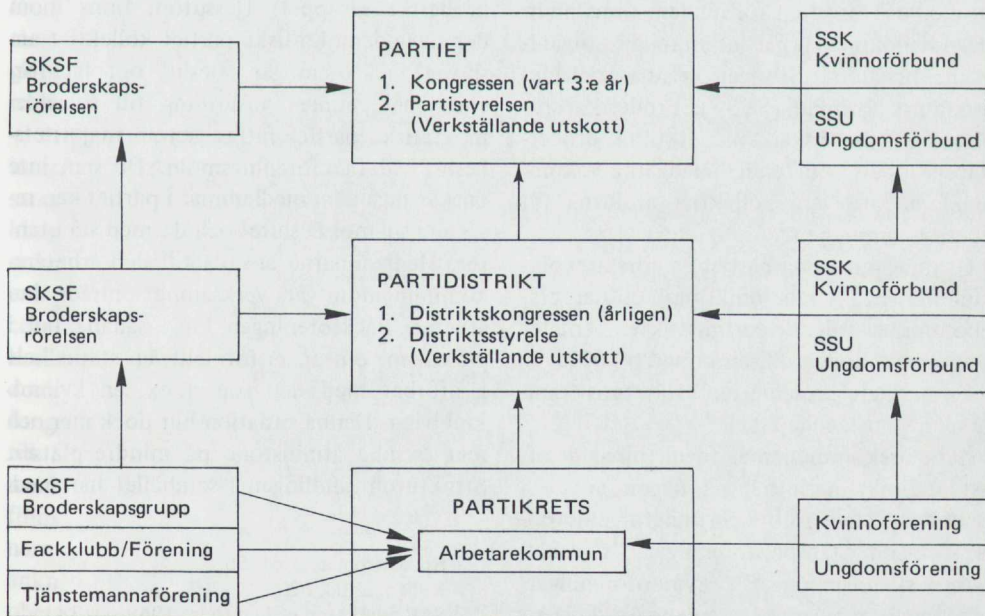
Socialdemokratiska partiets organisation består av föreningar och enskilda personer, som på en plats sammansluter sig i en arbetarekommun. Arbetarekommunerna i sin tur är sammanslutna i partidistrikt. Partidistriktet slutligen konstituerar partiet, vars ledning utgörs av en partistyreelse. Socialdemokratiska partiets högsta beslutande instans är

partikongressen som sammanträder vart tredje år.¹

Det finns f. n. 27 partidistrikt i landet av vilka Stockholms och Göteborgs arbetarekommuner utgör var sitt distrikt. Partidistriktets område utgörs i princip av en valkrets för val till riksdagen.

¹ Pär-Erik Back a. a. sid 38 ff.

Fig. 9. Socialdemokratiska partiets organisatoriska uppbyggnad.

Högsta organ inom distriktet är distriktskongressen, som sammanträder årligen. Rätt att sända ombud till kongressen har, enligt partiets grundstadgar för partidistrikt § 4, mom. 5, varje arbetarekommun inom distriktet. Alla medlemmar har rätt att delta i valen av dessa ombud.

Liksom centerpartiet har socialdemokratiska partiet i många kommuner en kretsorganisation. Hos socialdemokraterna omspanner emellertid denna organisation ibland fler än en kommun. Gränserna har då i de flesta fall bestämts av landstingsvalkretsindelningen. Det är under sådana omständigheter naturligt att organisationen fungerat mindre väl som överorganisation över arbetarekommunerna inom en primärkommun. Dessa samarbetsorganisationer är i Syd- och Mellansverige en produkt av 1952 års kommunindelningsreform. Samarbetet mellan arbetarekommunerna tycks vara mera utvecklat och löpa mer friktionsfritt i kommuner, som inte berördes av denna reform, t. ex. i Norr- och Västerbotten. Här hade naturligtvis de stora avstånden framtingat denna organisationsform. Kretsorganisationerna har i dessa områden en helt annan och starkare ställning än i övriga Sverige.¹

Förutom de vanliga sidoorganisationerna, kvinno- och ungdomsförbunden, finns inom socialdemokratiska partiet en religiös organisation benämnd Sveriges kristna socialdemokraters förbund (SKSF), Broderskapsrörelsen. På det lokala planet finns broderskapsgrupper, som enligt stadgarna rekommenderas att vara kollektivt anslutna till arbetarekommunen.²

Grundelementet i partiet är arbetarekommunerna. F. n. finns omkring 2 000 arbetarekommuner i de 27 partidistrikten. Antalet medlemmar uppgår till omkring 900 000.

En närmare presentation valkretsvis framgår av nedanstående tabell.³

Arbetarekommunernas medlemmar är oftast indirekt anslutna via någon av de i partiet ingående sido- och underorganisationerna såsom stadsdelsföreningar, "socialdemokratiska föreningar", kvinnoföreningar, ungdomsföreningar, tjänstemannaföreningar,

Tabell 27. Arbetarekommuner och medlemsantal den 31 december 1969.

Partidistrikt	Arbetarekommuner	Medlemmar
Skåne	253	174 287
Stockholms stad	1	95 199
Östergötland	88	69 659
Södermanland	61	48 351
Stockholms län	71	46 282
Göteborgs stad	1	43 676
Örebro län	93	34 083
Dalarna	75	29 500
Kalmar län	104	28 946
Uppsala län	50	26 508
Jönköpings län	71	25 515
Gävleborgs län	76	24 875
Västmanland	37	24 489
Halland	44	23 631
Blekinge län	52	23 153
Älvsborgs södra	58	23 116
Älvsborgs norra	48	22 199
Värmland	102	20 212
Västerbotten	168	20 193
Bohuslän	64	19 099
Ängermanland	78	15 717
Norrbottnen	130	15 054
Medelpad	38	12 652
Kronoberg	63	11 635
Skaraborg	71	11 435
Jämtland	79	9 351
Gotland	42	7 701
Sjöfolkets Riksförbund	—	984
Hela riket	2 018	907 502

broderskapsgrupper. Dessutom finns inom det socialdemokratiska partiet kollektivt anslutna fackföreningar. Beslut om fackföreningsmedlemmars anslutning till socialdemokratiska partiet fattas genom majoritetsbeslut vid fackföreningsmöte. De som inte önskar ingå som medlemmar i partiet kan reservera sig mot beslutet och därmed stå utanför. Medlemmarna ansluts till den arbetarekommun inom vars verksamhetsområde den arbetar. Fackföreningen får i sådana fall i praktiken, om än ej formellt, en status helt jämförbar med den som t. ex. en kvinno-klubb har. Denna situation blir dock mer och mer ovanlig åtminstone på mindre platser. Strukturuomvandlingen i samhället har med-

¹ Brändström a. a. sid. 50.

² Back a. a. sid. 62.

³ SAP:s verksamhetsberättelse 1969 sid. 38.

fört en anpassning av fackföreningsstrukturen så att i åtskilliga fackförbund storavdelningar införts. Dessa storavdelningar kan i vissa extremfall omspanna ett helt län. Medlemmarna i fackföreningen fördelas därefter på de arbetarkommuner inom vilkas verksamhetsområde de bor. De kollektivt anslutna fackföreningarna kan i sådana fall ej fungera som självständiga sido- och underorganisationer. I de större städerna finns förutom fackföreningar även fackklubbar, anslutna till socialdemokratiska partiet. Fackklubbarna skall inte förväxlas med verkstadsklubbarna, vilka är de minsta enheterna i en del fackförbund. Fackklubbarna är en sammanlutning av aktiva socialdemokrater på en arbetsplats eller inom en fackförening, oavsett om kollektivanslutning till partiet skett eller ej. Fackklubbarnas medlemmar utgöres därför ibland av enskilt anslutna medlemmar. Eftersom anslutningsformen varierar och fackklubbarna är få till antalet har de i detta sammanhang likställts med fackföreningar.

Kollektivanslutningen blir mer och mer omfattande ju större kommunen blir, och den ligger i de största kommunerna åtskilligt över vad som brukar benämnas som riksgenomsnitt (drygt 2/3 av partimedlemmarna). Kollektivanslutningen är otvivelaktigt högst i storstäderna, med över 90 %, och lägst i glesbygden; allra lägst är den i kommuner med stagnerande befolkningsutveckling.

I de största städerna är fackklubbarna inom arbetarekommunerna sammanslutna i samarbetsgrupper, vilkas styrelser utgör fackklubbarnas representantskap. Detta väljer sedan ett arbetsutskott (FAU). Fackföreningarna är dessutom organiserade i fackliga centralorganisationer (FCO). Även om dessa skall ha enbart fackliga uppgifter, har de dock i nomineringshänseende i många fall fungerat som samarbetsorganisationer för de till SAP kollektivt anslutna fackföreningarna. I socialdemokratiska partiet i Stockholm finns, förutom de nu nämnda organisationerna, även en del speciella grupper som har anknytning till partierna. Dessa är emellertid obetydliga till medlemsantalet och man kan

därför bortse från dem i den fortsatta framställningen.

5.2 Nomineringsregler

Bestämmelser om nomineringar saknas i grundstadgarna för parti-, distrikts- och arbetarekommunstadgarna. Däremot finns av partikongressen 1969 antagna regler för kandidatnomineringar m. m. vid allmänna val. Socialdemokraterna har genom dessa regler de utan jämförelse utförligaste bestämmelserna för kandidatnomineringar.

I ett inledande avsnitt med rubriken "Allmänna regler" anges att varje partimedlem och till partiet ansluten organisation har rätt att föreslå kandidater. För placering på valsedeln fordras emellertid att medlem tillhört partiet minst ett år då valet äger rum. Valsedlarna bör enligt p. 3 komponeras så att det finns "kandidater, som representerar män och kvinnor, äldre och yngre samt olika yrkesgrupper". En successiv nyrekrytering förordas. För placering bör emellertid "kandidaternas kunskaper och lämplighet vara avgörande". Slutligen tillråds organisationer och partimedlemmar att motverka uppkomsten av s. k. spränglistor, detta för att främja ett enligt uppträdande vid valet.

Därefter kommer ett avsnitt som betitlas "Valberedning", i vilket det sägs i p. 1 att en valberedning skall utses av distriktskongressen året före valår för att förbereda fastställandet av valsedel till riksdagsvalet. Valberedning kan inom sig utse ett arbetsutskott.

Arbetarekommuner och partikretsar skall skriftligen uppmanas att inom en viss tid insända förslag på kandidater till distriktsstyrelsen. Medlemmar och organisation skall sedan genom annons eller skriftligen meddelas att förslag kan insändas till kommunstyrelsen.

Förutom dessa två punkter, som återfinns under rubriken "Kandidatnomineringar", sägs att arbetarekommunerna efter denna förslagsverksamhet skall insända förteckning över alla föreslagna kandidater till distriktsstyrelsen. Arbetarekommunen kan i samband härmed rangordna kandidaterna. Efter

denna tidpunkt äger endast valberedning rätt att föreslå kandidater. Det får dock inte ske efter ett eventuellt beslut om allmän omröstning.

I det näst sista stycket regleras processen fram till fastställandet av valsedel på möte eller konferens. Valberedning skall göra upp förslag till valsedel som föreläggs distriktsstyrelsen för yttrande. Därefter behandlas valberedningens förslag och distriktsstyrelsens yttrande på en valkonferens, som kan vara distriktets ordinarie kongress. För placering på valsedel fordras att kandidat fått minst en röst mer än hälften av samtliga godkända röster. Om inte sådan majoritet uppnås skall det företas omval mellan de båda som erhållit högsta röstetalen. Vid lika röstetal avgör lotten.

En medlem kan även begära omröstning med slutna sedlar. Slutligen har man ett avsnitt under rubriken "Allmän omröstning, s. k. provval". Det provvalsförfarande, som åsyftas är av annan karaktär än det rådgivande provvalet inom moderata samlingspartiet och folkpartiet. Det är därför mera adekvat att termen allmän omröstning begagnas fortsättningsvis för socialdemokratiska partiets s. k. provval.

Denna form av omröstning var obligatorisk fram t. o. m. 1940 då bestämmelsen togs bort. Skälet till borttagande torde ha varit att förfarandet ansågs för omständligt. Man ansåg att det borde räcka med att en minoritet tillförsäkrades rätt att påkalla omröstning, ifall enighet om listan inte kunde åstadkommas på annat sätt.

I de regler som nu gäller, antagna 1969, sägs att en tredjedel (tidigare en fjärdedel) av de närvarande röstberättigade på möte eller valkonferens kan påkalla allmän omröstning. Vid omröstning skall det rangordnade förslaget till valsedel gälla som "provvalssedel".

Rösträtt har alla medlemmar som tillhört partiet sex månader vid omröstningstillfället. De medlemmar som önskar ändra placeringen av kandidaterna på listan kan göra det genom att numrera dem i den ordning man önskar finna dem på den slutliga valsedeln. Valsedlar måste efter strykningar uppta lika

många namn som de slutliga listorna, i annat fall blir de kasserade.

Efter omröstningen skall kandidaterna uppföras på den slutliga valsedeln enligt följande regler (p. 7):

"Första platsen besätts av den kandidat, som erhåller flest godkända röster på denna plats.

Andra platsen besätts av den kandidat, som sammanlagt erhållit flest godkända röster på första och andra platserna.

Tredje platsen besätts av den kandidat som sammanlagt erhållit flest godkända röster på första, andra och tredje platserna."

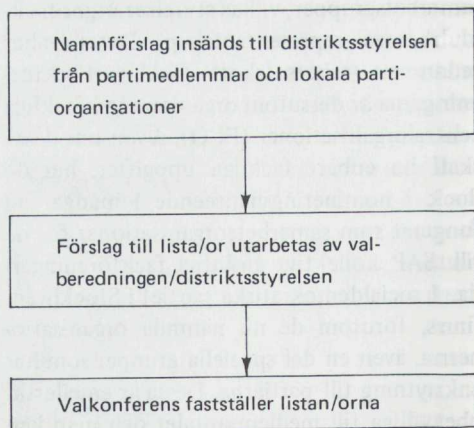
Därpå följande platser tillsätts med samma beräkningsmetod. Lotten får fälla avgörandet vid lika röstetal.

En schematisk framställning av socialdemokratiska partiets nomineringsförfarande återfinns i figur 10.

Dessa riksomfattande regler har övervägande antalet distrikt följt. Endast fyra distrikt, Stockholms stad, Stockholms län, Södermanlands län och Göteborgs stad, har egna normerande stadbestämmelser.

I Stockholms stad finns reglerna i "Stadgar för Stockholms arbetarekommun" fastställda av arbetarekommunens årsmöte 1953 jämte ändringar. Den senaste ändringen företogs 1969. Paragraferna 11–17 behandlar proceduren vid "politiska och kommunala val".

Fig. 10. Nomineringsplan för socialdemokratiska partiet.

I paragraf 12, "Nomineringsproceduren vid riksdagsval", som har intresse för vår undersökning, sägs bl. a. att kommunstyrelsen skall fastställa tidpunkten för nomineringarna. Partiorganisationerna skall i cirkulär meddelas om detta senast tre månader före nomineringstidens utgång.

Efter förslagtidens utgång skall kommunstyrelsen inför representantskapet framlägga ett förslag till lista för valet. Representantskapet beslutar sedan om det antal namn listan skall upptaga.

Representantskapet äger besluta om upprättad lista omedelbart skall fastställas eller underkastas omröstning bland kommunens medlemmar. De närvarande röstberättigade ombuden kan i enlighet med rikspartireglerna besluta att omröstning skall verkställas.

Vid allmän omröstning (provval) gäller bestämmelser under paragraf 16.

Denna paragraf hade följande lydelse:

§ 16. Allmän omröstning (provval)

Mom. 1. Enligt de regler som stadgas i §§ 12, 13 och 14 kan för slutligt fastställande av lista för riksdags-, storlandstings- och stadsfullmäktigeval allmän omröstning anordnas bland de av kommunens medlemmar, som tillhört partiet minst sex månader och är bosatta inom det område för vilken den aktuella listan skall gälla.

Mom. 2. Valsedel skall vara vit och ha av kommunstyrelsen fastställd storlek och papperskvalitet.

Mom. 3. Valsedel skall ovanför namnen ha en rubrik ("parti- eller gruppbezeichnung"). Denna får inte innehålla namn på partiorganisation eller mellanledsorgan, såvida inte organisationen ifråga fattat beslut om att officiellt stödja listan.

Mom. 4. Den röstande har rätt att på listan stryka över, skriva till och numrera namn. För att bli godkänd måste dock listan uppta ostrukna namn till det antal, som beslutats av representantskapet när det gäller riksdags- och storlandstingsval och krets-mötet när det gäller stadsfullmäktigeval. Gör den röstande numreringar måste alla namn

på listan numreras.

Mom. 5. För sammanräkning av rösterna utser kommunstyrelsen en kommitté av tre ledamöter för varje krets, som deltar i provvalet.

Vid provval vid riksdagen bildar de nämnda sammanräkningskommittéernas ordförande en kommitté som efter sammanställning av de olika kretsresultaten avgör om räkning namn för namn skall företas.

Mom. 6. För att bli uppförd på den slutliga valsedeln fordras att på en viss plats ha erhållit över hälften av de godkända rösterna. Därvid får kandidat tillgodoräkna sig de röster han erhållit på ovanför liggande platser.

Kandidat, som på detta sätt valts, kan vid omval inte bli flyttad till lägre plats, men kan vid omval, om han enligt mom. 7 berörs därav, flyttas till högre plats.

Mom. 7. Har plats på listan ej kunnat besättas av kandidat med absolut majoritet enligt mom. 6 1:a stycket skall omval företas.

Vid omvalet får endast de två kandidater, som på den obesatta platsen erhållit flest röster, delta.

Vid omval gäller enkel majoritet.

Förekommer flera obesatta platser skall omval till samtliga ske samtidigt, men med skilda valsedlar för varje plats.

Mom. 8. Om två kandidater vid kvalificeringen till omval eller efter omval har lika röstetal sker lottning.

En partimedlem, som i Stockholms arbetarekommun anser att nomineringarna genomförts på ett sätt som står i strid mot dessa refererade stadgebestämmelser kan överklaga till arbetarekommunens styrelse. I stadgarnas § 17 mom. 2 sägs att överklagandet skall vara skriftligt och vara styrelsen tillhanda senast fem dagar efter respektive nomineringstidens utgång, nomineringsmötes och provvalets hållande.

I Stockholms stad ansåg man 1967 att det var nödvändigt att se över nomineringsförfarandet inför 1970 års val beroende på att det skulle nomineras till tre val samtidigt. Arbetarekommunens styrelse tillsatte av det

skälet en utredning med uppdrag att granska nomineringsförfarandet vid olika val, dock inte riksdagsvalet. Utredningen var klar med sitt arbete i början av 1969. Eftersom de flesta förslag utredningen för fram berör de kommunala valen lämnas ingen redogörelse för dem här.

Enligt stadgar för Stockholms läns socialdemokratiska partidistrikt § 8, första momentet skall kandidatlista för val till riksdagen upprättas enligt följande grunder:

- 1) Nominering av kandidater förrättas av arbetarekommunerna, verkställande utskottet och distriktsstyrelsen.
- 2) Förslag insändes till partidistriktet vid av distriktsstyrelsen fastställd tid, som föreläges senast två månader före distriktskongressen.
- 3) Verkställande utskottet sammanställer de inkomna namnförslagen samt förelägger ett förslag för distriktsstyrelsen.
- 4) Distriktsstyrelsen behandlar verkställande utskottets förslag och förelägger distriktskongressen sitt förslag till kandidaterna.
- 5) Distriktskongressen fattar det avgörande beslutet beträffande riksdagslista på ordinarie kongress.

Följande ordning bör följas vid kongressens behandling av riksdagslistan:

- a) Föredragning av distriktsstyrelsens förslag till riksdagslista.
- b) Principdebatt angående distriktsstyrelsens förslag.
- c) Behandling av listan namn för namn.

Vid behandling av listan bör kongressen följa den öppna omröstningens princip. Vid krav på sluten omröstning krävs dock 3/4 majoritet för att avvisa densamma.

- d) Sättet för kandidatlistans fastställelse.

Kongressen beslutar huruvida listan skall antagas definitivt av kongressen eller underkastas allmän omröstning (provväl) bland distriktets medlemmar.

Därest minst 1/3 av kongressombuden så begär, skall allmän omröstning företagas bland distriktets medlemmar på sätt kongressen närmare beslutar.

De separata reglerna för Södermanlands partidistrikt avviker föga från riksreglerna.

Enligt § 5 har arbetarkommunerna att intill tidpunkt som distriktsstyrelsen skall meddela i cirkulär till arbetarekommunerna och i annons i tidningen Folket inkomma till respektive kretsstyrelse med förslag på kandidater. Arbetarekommunerna skall först ha inhämtat upplysningar om de föreslagna kandidaternas valbarhet och villighet att kandidera.

Förslagen insändes efter behandling på kretsmöte till distriktsstyrelsen med kretsens yttrande. Distriktsstyrelsen upprättar förslag till kandidatlista eller listor, som skall behandlas av respektive valkonferenser. Såväl kretsstyrelse som distriktsstyrelse har rätt att föreslå egna kandidater utöver de av arbetarekommunerna nämnda.

I Göteborgs stad slutligen skall enligt § 9 i stadgarna för Göteborgs arbetarekommun, antagna 1970, inom arbetarekommunen finns en valkommitté med uppgift dels att upprätta förslag till riksdags-, kommunfullmäktige- och kyrkofullmäktigeval, vilka sedan förelägges ett representantskapsmöte som är beslutande instans, dels att till ledning för kommunfullmäktige- och kyrkofullmäktigegruppernas beslut upprätta förslag till kommunala förtroendeuppdrag. (Första momentet.)

Valkommitté består av kommunstyrelsen jämte tio på ett år valda ledamöter, vilka utses på representantskapets årsmöte. För de av representantskapet utsedda ledamöterna väljes fem suppleanter.

Vid behandling av valärenden, som beslutas av kommunfullmäktige, äger de socialdemokratiska ledamöterna av kommunfullmäktiges valkommitté rätt att närvara vid valkommitténs sammanträden och har där yttrande- och förslagsrätt. (Andra momentet.)

Valkommittén sammanträder på kallelse av kommunstyrelsen. (Tredje momentet.)

Enligt § 11 första momentet kan representantskapet i en viss fråga företaga allmän omröstning bland medlemmarna.

5.3 Nomineringsplan vid 1970 års val

Inom socialdemokratiska partiet påbörjades nomineringarna inför 1970 års val i samtliga fall under hösten 1969, om man med initiering avser uppmaning från distriktsledningen till enskilda och till partiet anslutna organisationer att inkomma med namnförslag. Valberedning hade emellertid då redan tillsatts vid distriktskongresserna under våren 1969 i många distrikt.

Gallrings- och rangordningsprocessen skedde under januari, februari och mars 1970 med en klar tyngdpunkt på de två senaste månaderna.

Fastställelserna ägde huvudsakligen rum under mars och april 1970.

Eftersom de flesta distrikt följt denna plan skall här endast beröras de distrikt, som avviker något.

Nomineringsplanen för Stockholms stad avviker, som tidigare nämnts, något från riksreglerna beroende på den speciella partistruktur som är rådande där. Det kan därför vara motiverat att lämna en redogörelse för nomineringsordningen inom Stockholms arbetarekommun. Vissa förändringar vidtogs dessutom inför 1970 års val till följd av den i föregående avsnitt omnämnda utredningen om nomineringsförfarandet.

1. Kommunstyrelsen kungjorde tider för nomineringarna samtidigt i cirkulär till samtliga partiorganisationer tre månader före nomineringstidens utgång. Samma information lämnades i medlemstidningen "Aktuell information" minst en månad före nomineringstidens utgång.
2. Efter förslagsverksamhetens slut fick endast kommunstyrelsen föreslå kandidater, som inte tidigare föreslagits.
3. Kommunstyrelsen ombesörjde i samråd med mellanledsorganen gallring och rangordning av de föreslagna kandidaterna.¹
4. Representantskapet fastställde slutgiltigt listan för riksdagsvalet.

I Stockholms län skedde nomineringarna inför 1970 års val efter följande schema:

1. Distriktsstyrelsen uppmanade arbetarekommunerna i augusti månad 1969 att

senast till den 1 februari valåret nominera kandidater.

2. Under september-oktober 1969 nominerade partiets grundorganisationer (soc. dem. föreningar, fackföreningar, kvinnoklubbar och broderskapsgrupper) till sina arbetarekommuner.
3. Arbetarekommunernas styrelser verkställande utskott sammanställde grundorganisationernas namnförslag och förelade arbetarekommunernas respektive styrelse sitt förslag.
4. Arbetarekommunernas styrelser behandlade verkställande utskottets förslag, avstyrkte eller tillstyrkte resp. ändrade och förelade arbetarekommunernas medlemsmöten förslaget november/december.
5. Arbetarekommunernas medlemsmöten, som är högsta myndighet i valfrågor på lokal nivå, behandlade styrelsernas förslag. Mötesbesluten om nomineringar till riksdagslistan sändes till distriktsstyrelsen.
6. Skeendet efter den 1/2 1970. Partidistriktets verkställande utskott, som är valutskott, sammanställde de inkomna namnförslagen, utarbetade ett förslag till riksdagslista, som förelades distriktsstyrelsen.
7. Distriktsstyrelsen, som utgjorde valberedning, behandlade verkställande utskottets förslag och utarbetade ett eget förslag, som sändes till ombuden vid distriktskongressen.
8. Distriktskongressen behandlade och fastställde distriktsstyrelsens förslag till riksdagslista.

I Göteborg tillämpades följande förfaringssätt vid riksdagsnomineringarna 1970:

1. Cirkulärskrivelse gick ut till partiorganisationerna med uppmaning att föreslå kandidater.
2. Kandidaterna tillfrågades om de önskade kandidera.
3. Styrelsen upprättade förslag som behandlades av en valkommitté.

¹ Mellanledsorganen består av sju partikretsar, fackklubbarnas au, tjänstemännens au, kvinno-distriktet, Broderskapsdistriktet, SSU-distriktet och studentdistriktet.

4. Representantskapet fastställde valedeln.

I Fyrstadskretsen slutligen där förhållandena är något speciella beroende på valkretsens konstruktion har man i stort sett följt riksreglerna fram t. o. m. förslagsverksamheten.

Gallringen och rangordningen tillgick så att representanter för de fyra städernas lokala partiorganisationer samlades i slutet av januari 1970. Man träffade då en överenskommelse om förslag till typ av lista, antal namn och hur platserna på listan skulle fördelas mellan städerna. Den av distriktets årskongress tillsatta valberedningen ombesörjde därefter gallring och rangordning i vanlig ordning. Arbetarekommunernas medlemmöte fastställde listan. I Malmö utövades fastställelsefunktionen av arbetarekommunens representantskap.

De här redovisade avvikelserna från riksreglerna är inte särskilt stora. I själva verket är det bara något mera detaljerade anvisningar som har ansetts påkallade för de största distrikten, där processen behövt formaliseras utöver vad som har ansetts nödvändigt för landets övriga distrikt.

5.4 Förslagsverksamheten

5.4.1 Inkomna namnförslag

Partidistriktens lämnade uppgifter på denna fråga är hel* tillfredsställande. Uppgifter om totala antalet föreslagna kandidater saknas inte från något partidistrikt. Däremot förekommer inom sex partidistrikt exempel på att en del namn dubbelräknats. Emellertid är dessa dubbelräkningar så obetydliga att man helt kan bortse ifrån dem vid presentationen av antalet föreslagna kandidater i tabell 28.

Antalet föreslagna överstiger 100 endast i två distrikt, Stockholms stad och Jönköping. Det föreslås m. a. o. ett förhållandevis litet antal kandidater i det största partiet, lägre än inom de övriga stora partierna, vilket helt överensstämmer med resultaten från de kommunala nomineringarna 1966: moderata samlingspartiet och folkpartiet har ett högre antal förslag än centerpartiet och socialde-

Tabell 28. Totala antalet föreslagna kandidater inom socialdemokratiska partiet partidistriktsvis.

Partidistrikt	
Stockholms stad	288
Stockholms län	32
Uppsala län	39
Södermanlands län	46
Östergötlands län	71
Jönköpings län	123
Kronobergs län	61
Kalmar län	25
Gotlands län	20
Blekinge län	36
Skåne - Malmöhus län	21
Skåne - Kristianstads län	19
Fyrstadskretsen	49
Hallands län	15
Göteborgs stad	35 ¹
Bohuslän	35
Älvsborgs norra	51
Älvsborgs södra	25
Skaraborgs län	82
Värmlands län	50
Örebro län	43 ¹
Västmanlands län	37
Dalarna	35 ¹
Gävleborgs län	31
Medelpad	25
Ångermanland	42
Jämtlands län	34 ¹
Västerbottens län	53 ¹
Norrbottnens län	42 ¹

¹ Namnen är dubbelräknade.

mokraterna.¹ Förhållandet bör kunna tolkas så att i större partier är alla medvetna om svårigheten att placera många kandidater på valedeln. Det leder till att de olika förslagsställarna endast för fram enstaka kandidater med rimlig chans att bli placerade. Sköld gjorde f. ö. samma konstaterande att överensstämmelsen mellan antalet förslagsställare och antalet föreslagna tydde på att man vanligtvis föreslog endast en kandidat.²

Inom det socialdemokratiska partiet kan förslagen, som nämnts i föregående avsnitt, emanera från enskilda medlemmar, från arbetarkommuner med deras underorganisationer, från partikrets nivå och slutligen från distriktsnivå såsom valberedning, distriktssyrelse och distriktskongress.

¹ D. Brändström a. a. sid. 121 ff.

² Sköld a. a. sid. 225.

Namnförslagens fördelning på dessa förslagsställare skall analyseras i följande avsnitt.

5.4.2 Namnförslag från enskilda medlemmar

I samliga distrikt i landet försiggår nomineringsprocessen helt inom partiet, dvs. inga andra än partimedlemmarna har beretts möjlighet att delta i nomineringsarbetet. Inte heller är det särskilt vanligt att enskilda medlemmar direkt till distriktsexpeditionen inkommer med namnförslag. Fyra distrikt, Stockholms stad, Göteborgs stad, Gotland och Västmanland, uppmanade 1970 enskilda medlemmar att direkt till distriktet föreslå kandidater. 1952 förekom denna form av förslagsverksamhet i ringa omfattning.¹ Möjligheten utnyttjas inte heller numera i någon större utsträckning. I ett av de fyra distrikten inkom inget namnförslag. I de övriga tre var det sammanlagt 15 medlemmar, som insände nio förslag.

Man kan således anse att denna form av förslagsverksamhet inte har någon betydelse inom det socialdemokratiska partiet. Förslagsverksamheten på lokal nivå inom partiorganisationen är däremot mera väsentlig.

5.4.3 Namnförslag från arbetarekommunerna

Huvudregeln inom socialdemokratiska partiet är att när nominering ska påbörjas utgår från distriktsledningen en skrivelse till arbetarekommunerna, i vilken dessa uppmanas att föreslå kandidater till riksdagslistan. I ett par distrikt utgick cirkulärskrivelse även till underorganisationerna.

Hur nomineringarna tillgätt inom arbetarekommunen har inte kunnat kartläggas i denna undersökning. Man torde emellertid kunna utgå från att åtminstone de större arbetarekommunerna i sin tur uppmanat de till arbetarekommunen anslutna organisationerna att förbereda nomineringsfrågan. Därefter har ett arbetarekommunmöte hållits där man upprättat förslag på kandidater. I det av arbetarekommunen insända förslaget

har ingått underorganisationernas förslag.

En ombudsman har emellertid framhållit att han ser det som en brist att vissa av arbetarekommunerna åtminstone i hans distrikt inte tillräckligt stimulerar underorganisationerna att delta i nomineringsarbetet. Nomineringen skulle härigenom sakna önskvärd bredd. En annan brist enligt samma person är att det inte i tillräcklig grad sker en ännu hårdare gallring på arbetarekommunens nivå. Man släpper alltför lättvindigt igenom de inkomna förslagen, förlitande sig på distriktsstyrelsens förmåga att gallra.

Det sistnämnda har även framhållits av en annan ombudsman, som menar att listorna passerar flera beredande organ utan att de ändras i nämnvärd utsträckning. Tänkbara orsaker till detta torde vara slentrian kombinerad med ett starkt förtroende för valberedningen och distriktsstyrelsen. Detta innebär emellertid en svårighet vid jämförelsen med andra partier av föreslagna namn. I dessa partier har alla namn automatiskt gått vidare till förbunds- eller distriktsnivå, medan förslagen hos socialdemokraterna har blivit föremål för en första gallrings- och rangordningsprocedur. Det är dock, att döma av materialet, troligen inte alltför många förslag som försvunnit på det sättet.

I tabell 29 anges antalet föreslagna kandidater från arbetarekommunerna.

Som synes har aktiviteten på denna nivå varit tämligen stor. Ungefär hälften av alla föreslagna kandidater i hela landet föreslås av arbetarekommunerna.

I samtliga partidistrikt utom Stockholms och Göteborgs stad har arbetarekommunerna föreslagit kandidater. I de båda storstäderna är det stadsdelsföreningarna som svarat för denna verksamhet. Stadsdelsföreningar har för övrigt även föreslagit ett mindre antal (4–7) kandidater i fyra andra distrikt. Dessa förslag har i tabellen sammanlagits med arbetarekommunernas förslag inom vederbörande distrikt. Vid en beräkning av procentandelen framgår det att lokalorganisationerna har svarat för ca 60 % av de

¹ Sköld a. a. sid. 219.

Tabell 29. Antal förslagsställande arbetarekommuner och antal föreslagna kandidater från dessa.

Partidistrikt	Antal arb.-kommuner	Antal förslagsst. arb.kom.	Antal namnförslag
Stockholms län	71	u.s	u.s
Uppsala län	50	57	27
Södermanlands län	61	60	41
Östergötlands län	88	21	49
Jönköpings län	71	71	21
Kronobergs län	63	60	30(+13)
Kalmar län	104	105	19
Gotlands län	42	u.s	20
Blekinge län	52	31	26
Skåne – Malmöhus län	253 (Skåne)	27	21
Skåne – Kristianstads län		37	19
Hallands län	44	7	15
Bohuslän	64	16	28
Älvsborgs norra	48	12	38
Älvsborgs södra	58	26	20
Skaraborgs län	71	28	35
Värmlands län	102	25	25
Örebro län	93	20	32
Västmanlands län	37	13	23
Dalarna	75	32	u.s
Gävleborgs län	76	u.s	u.s
Medelpad	38	11	20
Ångermanland	78	49	42
Jämtlands län	79	22	31
Västerbottens län	168	24	50
Norrbottnens län	130	17	24

föreslagna. Det är högre än inom något av de tidigare redovisade partierna.

En jämförelse med Skölds undersökning visar att förslagsverksamheten nu har decentraliserats i större omfattning. Inför 1952 års val var det åtminstone inom sju andrakammarvalkretsar, som inga förslag till kandidater kom från den lokala nivån i partihierarkin. Då var det vanligaste förfaringsättet att man endast gav lokala organisationer möjlighet att inkomma med förslag. Det var m. a. o. ingen uppmaning som det numera är.¹ Man kan därför utan överdrift påstå att aktiviteten under förslagsverksamheten ökat avsevärt sedan 1952.

I vilken utsträckning medlemmarna deltar i denna förslagsverksamhet tillåter källmaterialet ingen slutsats om vare sig för 1952 eller 1970. Deltagandet torde dock inte vara särdeles högt att döma av de deltagarsiffror som uppnåddes vid de kommunala nomineringarna 1966. Det finns ingen anledning att

tro att deltagandet skulle vara högre vid riksdagsnomineringarna, snarare tvärtom, eftersom så få har möjlighet att komma in fråga vid dessa nomineringar.

Vid de kommunala nomineringarna 1966 pendlade medlemsdeltagandet hos socialdemokraterna mellan 16 % i de små glesbygdskommunerna och ca 1 % i de största städerna. Endast de arbetarekommuner, som återfanns i städer med över 30 000 invånare, hade så höga absoluta tal att sidoorganisationerna kunde antas ha deltagit i någon större utsträckning.²

5.4.4 Namnförslag från kvinno- och ungdomsföreningar

Som flera gånger framhållits är det svårt att få en rättvis bild av aktiviteten på lokalnivå.

¹ Sköld a. a. sid. 214.

² D. Brändström a. a. sid. 126.

Tabell 30. Namnförslag från kvinno- och ungdomsföreningar.

Partidistrikt	Antal förslagsst. kvinno-fören.	Antal namnförslag	Antal förslagsst. ungdomsfören.	Antal namnförslag
Stockholms stad	17	73	17	41
Östergötlands län	2	2		
Jönköpings län	44	2	39	4
Kronobergs län			1	1
Fyrstads-kretsen	2	5	2	5
Göteborgs stad	8	17	2	4
Bohuslän		5 ¹		
Älvsborgs södra			2	3 ²
Örebro län	1	3	u.s	2
Västmanlands län	2	1	2	6
Dalarna		8 ¹	1	5
Medelpad	2	3 ²		
Västerbottens län		2		
Norrbottnens län	1	1		

¹ Förslag från kvinnodistrikt har inkluderats.

² SSU och kvinnodistriktet.

Det gäller framför allt sidoorganisationernas verksamhet, som oftast torde kanaliseras genom lokalföreningarna och därför inte avsätter några namnförslag som spår. I den mån det varit möjligt har kvinno- och ungdomsföreningarnas verksamhet på det lokala planet inom det socialdemokratiska partiet skilts ut. Resultatet presenteras i tabell 30.

Såväl antalet förslagsställande organisationer som antalet föreslagna kandidater är, som framgår, mycket lågt. Ca nio procent av samtliga förslag i hela landet kommer från kvinnoföreningarna medan endast omkring fem emanerar från ungdomsföreningar. I de distrikt där de föreslagit har aktiviteten varit åtskilligt högre. Framför allt i de två största städerna, men även i Dalarna, har ett aktningvärt stort antal föreslagits härifrån.

5.4.5 Namnförslag från övriga lokala organ

Socialdemokraterna har, som framgått av redogörelsen för partistrukturen, fler underorganisationer än de övriga partierna. Det är kristna grupper anslutna till Broderskapsrörelsen, tjänstemannaföreningar och fackliga grupper.

För att börja med de kristna grupperna

har de föreslagit kandidater i elva partidistrikt. Antalet föreslagna kandidater pendlar mellan 16 i Stockholms arbetarekommun, som har sju kristna grupper, och ned till 1 kandidat i flera distrikt.

Tjänstemannaföreningar som enbart återfinns i de större kommunerna har varit verksamma i fem partidistrikt med tio kandidatförslag som högst föreslagna antal i Stockholms stad, där sju föreningar varit verksamma.

De fackliga organisationer som är anslutna till partiet har föreslagit egna kandidater i nio partidistrikt. Deras aktivitet är betydligt mindre än man kanske kunde vänta sig med tanke på den mycket stora andelen fackligt anslutna till partiet. Det utan jämförelse största antalet namn från fackligt håll föreslås inom Stockholms arbetarekommun, där Fackklubbarnas AU föreslagit 27 personer och nio andra föreningar svarat för 25 kandidatförslag, tillsammans 52. Inom de övriga distrikten håller sig antalet från 12 och nedåt.

5.4.6 Namnförslag från partikrets-nivå

Partikretsar har, enligt rikspartireglerna, rätt att lämna förslag på kandidater och i

Tabell 31. Antal föreslagna kandidater från partikretsar.

Partidistrikt	Antal föresläende kretsar	Antal föreslagna kandidater
Stockholms stad	5	34
Södermanlands län	7	u.s
Blekinge län	5	4
Bohuslän	3	7
Älvsborgs norra	1	1
Älvsborgs södra	1	1
Skaraborgs län	1	1
Värmlands län	5	20
Örebro län	6	17
Dalarna	6	21
Medelpad	1	2
Jämtlands län	2	9
Västerbottens län	3	u.s
Norrbottnens län	9	14

yttrande rangordna dessa. Det har även tillämpats vid 1970 års nomineringar. I tolv distrikt har partikretsar föreslagit kandidater. Detaljerade uppgifter om antalet föreslagna finns i elva distrikt. Någon större omfattning har, som framgår av tabell 31, inte denna förslagsverksamhet i mer än fem partidistrikt, där antalet förslag ligger på mellan 34 i Stockholm och ned till 14 i Norrbotten.

Antalet föreslagna från krets nivå är inte heller så stort. Siffran understiger tio pro-

cent totalt sett, men är i några distrikt uppe i så höga tal som mellan 33 och 60 procent av totalantalet föreslagna inom distriktet i fråga.

Antalet föresläende kretsar är inte heller så påtagligt. Möjligheten att komplettera namnförslagen från arbetarekommunerna tillvaratas endast till en mindre del av partikretsarna.

5.4.7 Namnförslag från partidistriktsnivå

Efter förslagstidens utgång behandlas namnförslagen på distriktsnivå. Därvid kan ytterligare namn tillkomma i anslutning till gallringen och rangordningen. Involverade organ är framför allt distriktets valberedning och distriktsstyrelsen samt i någon mån distriktskongressen.

Enligt de nya bestämmelserna som antogs av 1969 års partikongress, skall en valberedning utses. I 18 av de undersökta distrikten har denna valberedning utgjorts av distriktsstyrelsen. De övriga hade antingen redan före partikongressen utsett en särskild valberedning eller, om så skedde senare, begagnat sig av dispensbestämmelser. Dessa distrikt är Dalarna, Gotland, Gävleborg, Jönköping, Skaraborg, Malmöhus län, Ångermanland och Örebro län. De särskilda valbered-

Tabell 32. De särskilda valberedningarnas sammansättning vid 1970 års kandidatnomineringar.

Distrikt	Distriktsstyrelseledamot	VU-ledamot	SSKF	SSU	SKSF	FCO	Omb.man oftast sekr.	Övr.
Dalarna	x	x	x	x				
Gotland	x		x	x		x	x	
Gävleborg	x							x ¹
Jönköping	x	x				x		
Skaraborg ³								
Malmöhus l.	x	x	x	x				x
Ångermanl.	x ²		x	x	x	x		
Örebro l.	x	x		x	x	x		x ¹
Östergöt. l.	x		x	x	x		x	x ⁴

¹ En ledamot från varje partikrets.

² Distriktsstyrelsen utsåg till valberedningens ledamöter de ledamöter av styrelsen som ej nominerats på riksdagslistan. Undantag var ordföranden som tillika var valberedningens ordförande.

³ Inga uppgifter föreligger.

⁴ Partiombudsmännen i Norrköpings och Linköpings arbetarekommuner.

ningarna har haft varierande sammansättningar som framgår av tabell 32.

I de övriga distrikten har sålunda distriktsstyrelserna och arbetarekommunstyrelserna i Stockholm och Göteborg svarat för att vid gallring och rangordning komplettera de insända namnförslagen.

I tabell 33 ges en redovisning av hur många förslag som dessa organ svarade för i samband med nomineringarna inför 1970 års val.

Det framgår av denna redovisning att antalet förslag från denna nivå är tämligen måttligt. Det är egentligen bara från några få distrikt som ett större antal föreslagits.

Utöver dessa nu redovisade namnförslag tillkommer ett tiotal namnförslag från den centrala partiledningen. Det är ett resultat av att bostadsbandet vid val till riksdagen helt upphörde fr. o. m. 1970 års val. Kandidater, som är bosatta utanför valkretsen, kan därför nomineras. Det är endast socialdemokraterna som utnyttjat detta för att kunna placera framför allt statsråden. Partistyrelsen framställde sådana önskemål i 14 partidistrikt. I sex av dessa distrikt avböjde partidistriktens erbjudanden om att få framträdande partiföreträdare som kandidat

bland de valbaras skara. I de övriga ledde det till ett positivt svar. I Stockholms län fick de föreslagna de två första platserna. Det var LO:s ordförande Arne Geijer och Krister Wickman. I Göteborgs stad placerades Tage Erlander på första plats. Gunnar Sträng och Sven Aspling kom på första plats i Älvsborgs södra, respektive Värmlands valkretsar. Som andra namn på valsekeln togs Kjell-Olof Feldt upp i Kopparbergs län och Bengt Norling i Norrbottens län. Bertil Löfberg placerades på tredje plats i Gävleborgs län, medan Sven Moberg fick nöja sig med en fjärdeplats i Örebro län.

I Bohuslän framställde partistyrelsen inte några önskemål om rikskandidat. Däremot föreslog en arbetarekommun Sven-Göran Olhede som kandidat. Han blev dock inte uppförd på distriktsstyrelsens förslag annat än reservationsledes. Två ledamöter av distriktsstyrelsen föreslog Olhede på andra plats. Efter voteringen vid kongressen beslöts att Olhede skulle stå som andra namn på Bohusläns riksdagslista.

Frågan om placeringen av dessa rikskandidater har uppenbarligen varit kontroversiell inom flera av distrikten. Flera distrikt har ansett det principiellt felaktigt att ta upp

Tabell 33. Antal partidistrikt där valberedning, distriktsstyrelse eller distriktskongress föreslagit kandidater och antal namnförslag.

Partidistrikt	Antal föreslagna kandidater från:		
	Valberedning	Distriktsstyrelse	Distriktskongress
Stockholms län	1		
Uppsala län		12	
Södermanlands län		3	1
Östergötlands län	4		
Jönköpings län	24	28	30
Kalmar län		5	
Blekinge län		6	
Skåne – Fyrstads- kretsen	15		
Göteborgs stad		2	
Bohuslän		3 ¹	
Älvsborgs norra		6	
Skaraborgs län	14	14	14
Jämtlands län	3		
Norrbottens län	1	1	1

¹ En av dessa kandidater hade tidigare föreslagits.

en regeringsledamot på valsekeln och därigenom minska den lokala representationen. Man har då resonerat så att en regeringsledamot omöjligen kan agera utifrån vissa regionintressen och av det skälet är det inte önskvärt att en lokal kandidat skall få stå tillbaka till förmån för en som inte är bosatt inom valkretsen. Men även det omvända resonemanget har framhållits. Det är bra med en regeringsledamot på en valsekel. Det kan eventuellt leda till att man kan få vissa fördelar; åtminstone får valkretsen en kommunikationskanal direkt till regeringen, något som inte kan vara till någon skada.

Sammanfattningsvis beträffande förslagsverksamheten kan sägas, vilket f. ö. redan påpekats, att det sedan 1952 skett en betydande förskjutning av aktiviteten nedåt i partiapparaten.

Till följd härav har också en större personkrets involverats i nomineringsarbetet. Något fler förslag har också inkommit än 1952. Ökningen är emellertid inte så stor, vilket torde sammanhånga med att man inte föreslår fler kandidater än som har en realistisk chans att hävda sig. Det kan dessutom bero på nomineringsprocessens annorlunda karaktär inom socialdemokratiska partiet, med en mer successiv gallrings- och rangordningsprocedur än inom de övriga partierna, där praktiskt taget alla förslag går till förbunds- och distriktsnivå innan en gallring företas.

5.5 Gallring och rangordning

Gallrings- och rangordningsprocessen inom socialdemokratiska partiet skiljer sig från de övriga partiernas på det viset att det inte hålls något rådgivande provval, såsom inom moderata samlingspartiet och folkpartiet,

eller några omröstningar inom avdelningarna, såsom inom centerpartiet. Det innebär att det blir svårt att göra direkta jämförelser med dessa partier.

Gallring och rangordning görs genom ett slags filtreringsförfarande i partiapparaten. Enskilda partimedlemmar och till partiet anslutna organisationer på lokal nivå föreslår kandidater av vilka det sannolikt gallras bort en del innan namnförslagen kommer till arbetarekommunen, som i sin tur kan i yttrande rangordna kandidaterna. Därigenom sker ytterligare en gallring, vartill kommer att partikretsarna också kan rangordna arbetarekommunernas förslag i ett eget yttrande, innan alla föreslagna namn sänds till distriktsnivå för ytterligare bearbetning.

Eftersom det varit omöjligt att med hjälp av materialinsamlingsinstrumenten fånga denna del av processen, kan man inte uttala sig med någon säkerhet om denna gallrings- och rangordningsprocedur. Även om den, som tidigare påpekats, inte skulle vara särskilt omfattande så är det en komplikation som man måste hålla i minnet vid en jämförelse med andra partier.

En redovisning av vilka organ som har svarat för gallring och rangordning på distriktsplanet skall emellertid göras även för socialdemokratiska partiet. En sammanställning av dessa organs verksamhet ger bilden nedan.

Denna sammanställning visar på ett påtagligt sätt vilken central roll som distriktsstyrelsen spelar vid gallring och rangordning. I inte mindre än 22 distrikt har distriktsstyrelsen eller kommunstyrelsen i Stockholm och Göteborg varit involverade i denna process. Om vi därtill lägger de distrikt, där kärnan av styrelsen ingått i valberedningen, kan man

Organ som har svarat för gallring och rangordning.

Valberedning	+ distrikt	3
Valberedning	+ distriktsstyrelse	3
Valberedning	+ distriktsstyrelse + distriktskongress	5
Distriktsstyrelse	(eller kommunstyrelse)	7
Distriktsstyrelse	+ distriktskongress	9
Distriktsstyrelse	+ distriktskongress + omröstning	1
Kommunstyrelse	+ mellanledorganisationer	1

säga att distriktsstyrelsen helt eller delvis svarat för att utarbeta det listförslag som förelagts den fastställande församlingen. Eftersom det inte heller varit särskilt vanligt att arbetarekommunerna eller partikretsarna rangordnat sina förslag, får distriktsledningen en ännu starkare position än vad reglerna ger antydan om.

Den sammanställning över inkomna namnförslag som görs upp på distriktsexpeditionen har inom en del partidistrikt sänts ut till arbetarekommunerna och partikretsarna för kännedom. Avsikten med detta har uppgivits vara att bereda arbetarekommunerna och underorganisationerna en möjlighet att diskutera och förbereda ombuden inför det fastställande sammanträdet.

5.6 Fastställelsen av valsedlarna

De bestämmelser som finns om fastställelsen följs utan undantag av partidistriktet. Förfaringssättet skiljer sig i Stockholms stad, Göteborgs stad och Fyrstads-kretsen från övriga valkretsars såtillvida, att avgörandet i nomineringsfrågan i de förra fattas vid arbetarekommunens representantskaps årsmöte. Detta gäller Stockholm och Göteborg. I Fyrstadsvalkretsen har man två fastställande församlingar. I Malmö stad fattas avgörandet vid arbetarekommunens medlemsmöten och för övrigt vid arbetarekommunernas representantskaps årsmöte. Tillfogas kan, att i Stockholm deltog 1970 omkring 320 röstberättigade ombud, i Göteborg omkring 500 ombud och i Fyrstadsvalkretsen inalles omkring 900 personer i fastställelsemötet.¹

En återblick på tidigare tillvägagångssätt visar, att avgörandet i nomineringsfrågan då ägde rum vid allmänna medlemsmöten i de tre rena stadsvalkretsarna. Arbetsformerna i detta avseende har sålunda ändrats. Sköld tillmäter i sin undersökning valkonferenserna en mycket stor betydelse. De var 1948 och 1952 den utan jämförelse viktigaste nomineringsinstansen inom de socialdemokratiska partidistriktet. ”I en del valkretsar handlades frågan över huvud taget ej av något annat organ. Vid valkonferenserna fastställes . . . i

Tabell 34. Deltagandet vid fastställelsen inom socialdemokratiska partiet partidistriktsvis.

Partidistrikt	
Stockholms stad	ca 500
Stockholms län	324
Uppsala län	160
Södermanlands län	u.s
Östergötlands län	233
Jönköpings län	u.s
Kronobergs län	218
Kalmar län	229
Gotlands län	401
Blekinge län	292
Skåne – Malmöhus län	129
Skåne – Kristianstads län	195
Skåne – Fyrstads-kretsen	ca 900
Hallands län	240
Göteborgs stad	ca 400
Bohuslän	213
Älvsborgs norra	181
Älvsborgs södra	304
Skaraborgs län	260
Värmlands län	160
Örebro län	350
Västmanlands län	227
Dalarna	271
Gävleborgs län	350
Medelpad	150
Ångermanland	153
Jämtlands län	180
Västerbottens län	350
Norrbottnens län	197

(omröstning)

de flesta fall de slutgiltiga kandidatlistorna eller där så ej skedde, uppgjordes ett förslag till valsedel, som senare skulle underkastas omröstning. Men även i sistnämnda fall låg det reella avgörandet hos konferenserna, eftersom det i praktiken visade sig att partimedlemmarna med relativt få undantag godkände det preliminärt uppgjorda förslaget.”²

Av den tidigare framställningen har det framgått att en förändring beträffande nomineringsfrågans handläggning kan spåras såtillvida att samtliga distrikt numera ser till att ärendet beredes inte bara av valkonferensen utan även av en valberedning och även distriktsstyrelsen. I flera fall har arbetare-

¹ Strandman-Söderlund a. a. sid. 80.

² Sköld a. a. sid. 230.

kommunerna även tillrätts eller erinrats om möjligheten att rangordna namnförslagen. Det kan därför med fog hävdas att en strävan att engagera allt fler partimedlemmar i beslutsprocessen tydligt har förmärkts.¹

Även för socialdemokraterna skall en tabell över deltagandet i fastställelsemötena redovisas. Man måste i detta sammanhang ha samma sak i åtanke som beträffande de tidigare presenterade partierna, nämligen att det här är fråga om ombudsmöten.

De i tabell 34 redovisade siffrorna är på intet sätt uppseendeväckande. Antalet deltagare är ju bestämt enligt stadgarnas regler om ombudsrepresentation vid kongressen. I vad mån och i vilken utsträckning andra partimedlemmar deltagit vid fastställsetillfället finns inga uppgifter om, utom för Fyrstads-kretsen, där det är uppenbart att en stor del av deltagarna varit andra än ombud.

I de 1969 antagna reglerna finns som nämnts regler om allmän omröstning. En tredjedel av de röstberättigade kan besluta att den föreslagna listan skall fastställas genom omröstning bland de distriktsmedlemmar, som tillhört partiet minst sex månader. Sådan omröstning hölls 1970 inom endast ett distrikt, Gotlands län. Anledningen till att den kom till stånd där var en diskussion om vilken kandidat som skulle placeras på andra plats på listan. Efter voteringar beslöt kongressen om en viss rangordning av kandidaterna, som beträffande platserna 3–6 något avvek från distriktsstyrelsens förslag. Den rangordnade listan utsändes därefter till allmän omröstning. De röstande som önskade ändra på placeringen eller tillföra ett nytt namn i stället för något av de angivna, kunde göra detta genom numrering. Inga andra namn än de som var föreslagna fick sättas upp. En lista över dessa namn bilades. Om man inte ville ändra den inbördes placeringen mellan kandidaterna, skulle man lämna valsedeln onummerad. Om valsedeln upptog fler eller färre namn (6 st) än kongressen föreslagit, skulle valsedeln kasseras. 23 valförsändelser inkom, dvs. 23 av 42 arbetarekommuner hade deltagit i valet. En försändelse om 10

valsedlar medtogs ej vid sammanräkningen, beroende på att protokoll saknades från arbetarekommunen i fråga. Dessutom kasserades 8 sedlar då de var felaktigt nummerade eller upptog mer än 6 namn. 383 sedlar godkändes.

Inalles hade 401 partimedlemmar vid arbetarekommunmöten avgivit sina röster. Om man undantar Visby, där 188 medlemmar deltagit, hade i genomsnitt 13 partimedlemmar bevistat dessa arbetarekommunmöten.

Dessa siffror är de enda som finns om deltagandet på lokal nivå. De motsäger inte antagandet att deltagarsiffrorna från 1966 års kommunala nomineringar på det hela taget skulle kunna anses relevanta även för 1970 års riksdagsnomineringar.

Omröstningsresultatet följde helt distriktskongressens förslag. Emellertid hade ganska många medlemmar utnyttjat möjligheten att tillskriva andra namn än de av kongressen nominerade.

Sköld konstaterade att utvecklingen redan 1952 föreföll gå därhän att allmän omröstning anordnades i allt mindre utsträckning. Inför 1948 års val förrättades allmän omröstning inom 13 av de 28 andrakammarvalkretsarna, medan inför 1952 års val provval förrättades endast inom 6 distrikt eller valkretsar. Det föreliggande materialet bekräftar den entydiga tendensen. Omröstningsförfarandet har blivit alltmera sällsynt i de socialdemokratiska partidistrikten. Under de senaste tre riksdagsnomineringarna förefaller det inte ha använts mer än en gång, nämligen på Gotland 1970.

5.7 Listor och listpolitik

Socialdemokratiska partiet har länge varit det enda parti som haft klara anvisningar om antalet listor. Man har hävdad att flerlist-system tillkomna i syfte att locka särskilda väljargrupper, yrkes- eller lokalintressen borde undvikas. Dessutom har man i konsekvens

¹ Strandman-Söderlund a.a. sid. 81.

härmed avrätt från s. k. spränglistor.¹ I de nya reglerna finns fortfarande avrådan- det från spränglistor för att främja ett enigt uppträdande vid valet. Av formuleringarna att döma förutsattes även i de nya reglerna att det är en valsedel som skall fastställas. Enlistsystem har motiverats med att det ger större respekt åt partiet och dess kandidater. Enigheten visar partiets styrka. Dessutom vet väljaren när han röstar, vilka kandidater som blir invalda om partiet erövrar ett visst antal platser. Detta medför rimligen att det blir större meningsbrytningar mellan olika särin- tressen vid listkompositionen än inom parti- er som lättare kan acceptera att särintressena respekteras på egna listor. I senare fallet kan man ju undvika ibland ofta svåra beslut om vem som skall placeras som partiets främste kandidat.

Endast i fyra riksdagsvalkretsar har fler än en lista lanserats. Det gäller som framgår av tabell 35 Västmanlands län, Kopparbergs län, där t. o. m. tre listor användes, och de båda norrlandslänen Västernorrland och Jämtland.

I Västmanlands län var skälet till två listor ett rent tekniskt problem. Partiet har alltid haft bara en lista, men 1970 ansåg man sig tvungen att trycka två listor, därför att kongressen beslutat om 14 namn medan valsedeln endast kunde uppta 13 namn. Av det skälet trycktes två listor med 14:e namnet på hälften av listorna, 13:e namnet på andra hälften.

I Kopparbergs län hade man 1968 tre listor, något som distriktsstyrelsen föreslagit även för 1970 års riksdagsval. Anledningen till att tre listor föreslogs var att man hade goda erfarenheter från 1968 och att det minskade antalet mandat i länet vid 1970 års val ansågs motivera att avgörandet borde lämnas till väljarna, som härigenom fick större valfrihet. Dessutom ansågs att valar- betarna skulle kunna stimuleras av att tre listor lanserades. Det fanns dock förespråka- re för en lista, vilka motiverade sitt ställ- ningstagande med att flera listor blir en form av lotteri. Efter försöksvotering konfirmera- de kongressen distriktsstyrelsens förslag.

I Västernorrlands län var skälet till två listor helt enkelt att man har två partidistrikt inom länet, dels Ångermanlands, dels Medel- pads. Varje distrikt gick fram med var sin lista.

I Jämtlands län slutligen är skälet till två listor inte bekant. Däremot är det känt att inom distriktsstyrelsen och på kongressen diskuterades frågan ingående. Till kongressen kom ett telegram från länets SSU-distrikt, som rekommenderade partidistriktet att end- ast föra fram en valsedel. SSU motiverade detta med att tre val skulle äga rum samtidigt och att man måste visa väljarna att enighet rådde inom partiet. Efter en mycket lång debatt enade sig emellertid kongressen om två listor.

Efter denna genomgång står det klart att det egentligen endast varit två partidistrikt som haft flerlistsystem inom socialdemokra- tiska partiet vid 1970 års val.

De flesta distrikt (18 st) lanserade, som framgår av tabell 35, raka listtyper, medan de övriga hade spaltade listor.

I hela riket förekom 33 valsedlar i 1970 års val mot 30 i valet 1952, vilket visar att antalet inte förändrats nämnvärt.

Däremot har antalet kandidater ökat från 375 till 592 i hela riket mellan de båda valen. Kvinnornas andel av kandidaterna har ökat från ca 15 procent till ca 22 procent. Andelen kvinnor i den socialdemokratiska riksdagsgruppen har ökat från 10 procent 1953 till 17 procent 1971.

De av valberedningarna eller distriktssty- relserna uppgjorda listförslagen antogs utan några större förändringar av kongresserna. Votering fick emellertid tillgripas i 24 av landets 28 valkretsar. Endast i fyra valkretsar antogs listförslagen med acklamation. Totalt förekom 50 voteringar; då är även Gotland medräknat fastän voteringen där gällde hur den valsedel som skulle gå ut till allmän omröstning skulle se ut. Högsta antalet voteringar var nio i Kalmar län. I de övriga distrikten varierade antalet voteringar mellan en och fem. Även i det socialdemokratiska

¹ Sköld a. a. sid. 265 och D. Brändström a. a. sid. 93.

Tabell 35. Antal officiella vasedelstyper och antal kandidater inom socialdemokratiska arbetarepartiet vid 1970 års val. R=rak lista. S=spaltad lista.

Distrikt	Antal valsedlar	Typ	Antal kand.	Antal kvinnor	Antal kvinnor i %
Stockholms stad	1	R	31	9	19,4
Stockholms län	1	R	30	4	13,3
Uppsala län	1	R	12	1	8,3
Södermanlands län	1	S	33	9	27,3
Östergötlands län	1	S	34	13	38,2
Jönköpings län	1	S	30	5	16,7
Kronobergs län	1	R	10	1	10,0
Kalmar län	1	S	30	5	16,7
Gotland	1	R	6	1	16,7
Blekinge	1	S	21	5	23,8
Kristianstads län	1	R	14	3	21,4
Malmö	1	S	45	9	20,0
Landskrona					
Lund					
Hälsingborg	1	R	14	3	21,4
Malmöhus län					
Halland	1	S	21	8	38,1
Göteborg	1	R	20	4	20,0
Bohuslän	1	R	14	3	21,4
Älvsborgs södra	1	R	11	2	18,2
Älvsborgs norra	1	S	30	6	20,0
Skaraborgs län	1	R	14	3	21,4
Värmland	1	R	15	3	20,0
Örebro län	1	S	15	6	40,0
Västmanlands län	2 ¹	R	14	2	14,3
Kopparbergs län	3	R	27	7	25,9
Gävleborgs län	1	R	16	2	12,5
Västernorrlands län	2 ²	R	26	4	15,4
Jämtlands län	2 ³	R	17	4	23,5
Västerbottens län	1	S	30	8	26,6
Norrbottnens län	1	R	12	1	8,3
Hela riket	33	23R+10S	592	131	22,1

¹ Endast sista namnet skiljer listorna åt.

² Ångermanlands och Medelpads partidistrikt gick fram med var sin lista.

³ Första namnet är detsamma på båda listorna.

partiet voterades det livligast om namnen på marginalplats. Men även placeringen av de valbara och icke valbara platserna stod det strid om i en del distrikt.

Övervägande antalet partidistrikt tillät inte några som helst förändringar av den fastställda listan. Endast fyra distrikt tillät sådana justeringar, nämligen Kronobergs län, Hallands län, Västmanlands län och Bohuslän.

I de tre förstnämnda distrikten har distriktsstyrelsen svarat för dessa justeringar medan verkställande utskottet kompletterade med ett namn i Bohuslän.

De företagna justeringarna var i samtliga fall föranledda av osäkerheten om hur många fasta mandat länet hade och den förvirring detta lett till. Följden blev att antingen för få eller för många kandidater nominerades av kongressen.

6.1 Partiorganisation

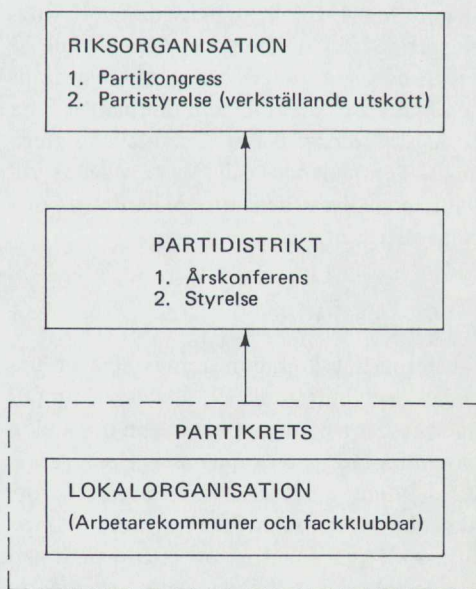
Vänsterpartiet kommunisterna är uppbyggt enligt i stort sett samma principer som det socialdemokratiska partiet i lokalorganisationer, arbetarekommuner och partidistrikt. Medlemmar inom kommun eller annat geografiskt område bildar en lokalorganisation enligt stadgarna antagna på den 21:a kongressen 1967 och kompletterade på den 22:a kongressen 1969. Förening eller kretsorganisation kan i förekommande fall jämföras med lokalorganisation. Lokalorganisationens högsta instans är årsmötet, en årskonferens. En lokalorganisation kan vidare uppdelas i föreningar för verksamhet i bostadsområden, på arbetsplatser och inom särskilda yrken eller grupper. På det regionala planet verkar partidistriktet. De har till uppgift att samordna lokalorganisationernas verksamhet och att organisera och leda valarbetet. Distriktets gränser fastställs av partistyrelsen och berörda distrikt. Ett distrikt omfattar minst en riksdagsvalkrets. För närvarande finns i landet 22 distrikt. Distriktets högsta instans är årskonferensen, som kan besluta om instiftande av representantskap.

Vänsterpartiet kommunisternas högsta instans är partikongressen, som sammanträder minst vart tredje år. Mellan kongresserna leder partistyrelsen verksamheten. Inom partistyrelsen finns även ett verkställande utskott som består av ordförande och högst nio ledamöter. Mandatperioden är ett år.

Partiets organisation kan schematiskt tecknas enligt nedanstående figur.

Den i figuren streckade inrutningen partikrets innebär att några distrikt som mellanled mellan lokalorganisation och distrikt har ett organ som samordnar lokalorganisationernas verksamhet. Det har ansetts behövt i de fall då mer än en lokalorganisation finns i en kommun, t. ex. i Norrbottens län. Dessa partikretsar är ganska löst sammansatta utan några klart definierade uppgifter.

Fig. 11. Vänsterpartiet kommunisternas organisatoriska uppbyggnad.

Vänsterpartiet kommunisterna är det enda av de stora rikspartierna som varken har kvinno- eller ungdomsorganisationer. Tidigare har emellertid Demokratisk ungdom reellt sett ansetts vara kommunistpartiets ungdomsförbund. Efter stadgerevisionen 1967, då f. ö. Demokratisk ungdom bytte namn till Vänsterns ungdomsförbund (VUF), finns ingen klausul om något som helst samarbete mellan partiet och VUF. På grund av ideologiska meningsmotsättningar blev det en öppen brytning mellan VPK och VUF under våren 1970. Partiet tog därefter, under hösten 1970, kontakter med utbrytarföreningar från VUF i syfte att bygga upp en ny ungdomsorganisation.¹

Vänsterpartiet kommunisterna är det minsta av de stora partierna i landet. För närvarande finns det ca 14 000 medlemmar, därav 3 000 kvinnor. I tabell 36 framgår antalet medlemmar inom partiet vid utgång- en av år 1970 partidistriktsvis.

Partiets medlemsantal har reducerats mycket kraftigt sedan 1952, då det i landet fanns 34 156 medlemmar i 803 arbetarekommuner.²

Hur många lokala organisationer som numera finns inom de olika partidistrikten saknas detaljerade uppgifter om. Emellertid finns en uppgift om att partiet 1969 skulle ha omkring 450 lokalorganisationer.³ Antalet partidistrikt har minskat från 27 till 22 mellan de olika undersökningarna. Det finns med andra ord distrikt, som omspänner flera riksdagsvalkretsar. Så är t. ex. fallet i fråga om Södermanlands och Västmanlands distrikt, som även benämns Mälardalen, och Skånedistriktet.

6.2 Nomineringsregler

Vänsterpartiet kommunisternas stadgar undergick vid mitten av 1960-talet en omfattande revision. Tidigare var frågan om kandidatnominering inte omnämnd i stadgarna. Sköld kunde emellertid konstatera att trots saknaden av centrala regler var nomineringsförfarandet så enhetligt att man kunde tro att centrala regler funnits. Det mest anmärk-

Tabell 36. Antal medlemmar 31 dec. 1970 i VPK.¹

Partidistrikt	
Storstockholm	3 539
Uppsala	123
Södermanland och Västmanland	588
Östergötland	418
Jönköping	297
Kronoberg	341
Kalmar	416
Blekinge	202
Skåne	528
Halland	102
Göteborg	1 433
Bohuslän	318
Älvsborg	371
Skaraborg	207
Värmland	571
Örebro	307
Dalarna	329
Gävleborg	695
Västernorrland	923
Jämtland	103
Västerbotten	174
Norrboten	2 506
Hela riket	14 368

¹ Uppgift från centrala partikansliet i Stockholm sept. 1971.

ningsvärda i kommunistiska partiets sätt att nominera före stadgerevisionen var att i enlighet med partiets centralistiska principer skulle valsedlarna godkännas av partiets centralkommitté eller av arbetsutskottet.⁴

I de nu giltiga stadgarna har man tagit in en paragraf nr 13, som avser att reglera nomineringsförfarandet. I paragrafen sägs att när det gäller upprättande av kandidatlistor för riksdags- och landstingsval, har organisationer och enskilda rätt att till distriktets valberedning inkomma med förslag på kandidater. Sedan förslag inkommit kan konferens hållas och till denna utser organisationerna ombud enligt de regler som distriktsstyrelsen utarbetat. Konferensen skall på grundval av inkomna namnförslag upprätta

¹ B-O Lundström: Vänsterpartiet kommunisternas organisatoriska uppbyggnad (opublicerad uppsats).

² Sköld a. a. sid. 270.

³ B. O. Lundström a.a. sid. 3.

⁴ Sköld a.a. sid. 272.

Fig. 12 Nomineringsplan för vänsterpartiet kommunisterna

1. Organisationer och enskilda ges möjlighet att till distriktets valberedning inkomma med förslag till kandidater.	Kandidater föreslås
2. En konferens upprättar en kandidatlista	Valkonferens upprättar listförslag
3. Konferensens förslag kan därefter gå ut till provval bland partimedlemmar eller en bredare allmänhet.	Provval

en lista. Konferensens förslag må därefter gå ut till provval bland partimedlemmarna eller en bredare allmänhet. Formerna för detta skall beslutas av konferensen.

Slutligen framhålls att som kandidater på listan skall även icke partimedlemmar kunna uppsättas. Denna sista punkt betyder att något av en djupgående omvandling skett inom vänsterpartiet kommunisterna.

6.3 Nomineringsplan vid 1970 års val

Trots stadgerevisionen 1967 har inte några större förändringar i nomineringsgången för vänsterpartiet kommunisterna skett. I stort sett samtliga distrikt har gått tillväga på samma sätt vid 1964, 1968 och 1970 års val.

Nomineringsarbetet inleds i regel med att distriktets valberedning, som valts av distriktskonferensen året före valår, sänder en skrivelse till lokalorganisationerna med uppmaning att inge kandidatförslag till valberedningen. Detta gjordes för 1970 års nomineringar vid årsskiftet 1969/70. Under valårets första månader föreslås namn, vilka blir föremål för en gallring och rangordning inom valberedningen under februari–mars. Listorna fastställs slutligen vid en distriktskonferens mars–maj.

Det finns givetvis vissa avvikelser från detta generella mönster. Så t. ex. har även sympatisörer erbjudits möjlighet att föreslå kandidater i åtta distrikt. Bland de övriga avvikelserna kan nämnas att i Jämtlands län föreslås kandidaterna endast av kommunkretsarna och i Norrbottens län föreslås kandidater av såväl lokalorganisationerna som kommunkretsarna.

I tre distrikt, Östergötland, Värmland och Örebro, sänds en skrivelse med uppmaning

att föreslå kandidater även till de enskilda medlemmarna. I Uppsala län riktas denna uppmaning enbart till direkt anslutna medlemmar, dvs. sådana som inte tillhör någon lokalorganisation. I Dalarna slutligen går uppmaningen enbart till medlemmarna och inte till lokalorganisationerna.

För gallring och rangordning förekommer i ett par distrikt att provval anordnas, nämligen i Stockholm och Dalarna. Någon närmare information om hur detta tillgår har inte kunnat erhållas. I tre distrikt, Uppsala, Bohuslän och Örebro, sänds det av valberedningen upprättade förslaget ut för ”yttrande”. Denna form av mellanskede i nomineringsprocessen tillämpades även 1952 i fyra valkretsar, varav tre i Västsverige.¹

I ett par distrikt upprättade distriktsstyrelsen det slutgiltiga listförslaget, inte valberedningen. I Norrbotten hade såväl valberedningen som distriktsstyrelsen synpunkter på hur förslaget till lista skulle vara utformat.

6.4 Förslagsverksamhet

6.4.1 Inkomna namnförslag

Det finns en del luckor vad beträffar totala antalet föreslagna kandidater i nomineringsprocessen. Trots detta har i tabell 37 angivits det antal förslag som uppgivits i enkätformuläret. Praktiskt taget inga möjligheter har funnits att kontrollera riktigheten i de lämnade uppgifterna, eftersom så få har bifogat det i enkäten efterfrågade grundmaterialet.

Antalet föreslagna kandidater inom VPK är som synes betydligt lägre än inom de övriga

¹ Sköld a. a. sid. 283.

Tabell 37. Totala antalet föreslagna kandidater inom vänsterpartiet kommunisterna partidistriktvis.

Partidistrikt	
Storstockholm	33
Uppsala	46
Södermanland och Västmanland	u.s
Östergötland	25
Jönköping	u.s
Kronoberg	14
Kalmar	25
Blekinge	20
Skåne	u.s
Halland	6
Göteborg	41
Bohuslän	18
Älvsborg	36
Skaraborg	ca 25
Värmland	20
Örebro	27
Dalarna	18
Gävleborg	31
Västernorrland	32
Jämtland	32
Västerbotten	8
Norrbottnen	u.s

partierna. Ibland har inte fler kandidater föreslagits än att alla kunnat uppföras på den slutliga listan. Det är även som redan Sköld kunde konstatera ytterst få namnförslag som tillkommer sedan enskilda medlemmar och lokalorganisationer beretts tillfälle att föreslå kandidater. Endast i ett distrikt har en kandidat föreslagits av valberedningen. Antalet föreslagna kandidater har inte heller märkbart förändrats sedan 1952.¹ Detta kan kanske tyda på en viss brist på kandidater inom partiet. Det tycks även förhålla sig så att antalet avsägelser till föreslagen kandidatur är relativt stort, vilket möjligen kan peka på en svårighet för partiet att ibland få föreslagna kandidater att ställa upp på listan.

6.4.2 Namnförslag från medlemmar och sympatisörer

Som redan påpekats är en väsentlig förändring i vänsterpartiet kommunisternas nomineringsplan under de senaste 20 åren att en möjlighet har öppnats eller åtminstone vidgats för enskilda medlemmar och icke parti-

anslutna att föreslå kandidater. I endast två distrikt hade enskilda medlemmar inkommit med några få namnförslag vid 1952 års riksdagsnomineringar. Inget partidistrikt tillät icke partianslutna eller sympatisörer att delta i nomineringsarbetet.²

Inför 1970 års val var det åtminstone sju distrikt som erbjöd andra än partimedlemmar att delta i nomineringsarbetet. I regel togs kontakt med sympatisörerna genom en särskild kontaktlista som varje distrikt tycks ha. På den har uppförts personer som är intresserade av partiets verksamhet. Det torde i huvudsak vara s. k. "stödmedlemmar", dvs. sådana som inte är fullvärdiga medlemmar men som ändå vill ekonomiskt stödja partiets verksamhet med fem kronor per år. 1967 fanns enligt uppgift i kongressprotokollet totalt ca 7 000 stödkortsinnehavare. Antalet torde ha sjunkit sedan dess.³

I de distrikt, där andra än partimedlemmar tilläts delta, var denna kategoris deltagande begränsat till förslagsverksamheten. De icke partianslutna inbjöds till lokalorganisationens medlemsmöten (fem distrikt) eller uppmanades att insända skriftliga förslag (ett distrikt) eller gavs möjlighet att delta i provval (ett distrikt). Uppgifter om hur många icke partianslutna som deltagit och hur många kandidater som föreslogs har inte kunnat erhållas. Men av svaren att döma kan det kanske röra sig kring 150–200 deltagare som föreslagit omkring 90 kandidater i hela landet. Siffran är inte så liten om man jämför med övriga partier.

I tolv distrikt uppmanades de enskilda medlemmarna att föreslå kandidater. I ett par av dessa distrikt var det ingen som tog uppmaningen ad notam. I fyra av de övriga distrikten har man antingen uppgett att man inte vet hur många som föreslog och

¹ Sköld a. a. sid. 279.

² Ibid. a. a. sid. 278.

³ I verksamhetsberättelsen till vänsterpartiets kongress 19–21 september 1969 nämns att vid tidpunkten för kongressen 1967 redovisades 17 511 partimedlemmar och 6 742 stödkortsinnehavare. Vid årsskiftet 1968/69 redovisas endast medlemsantalet medan ingenting sägs om stödkort.

Tabell 38. Antal namnförslag från lokalorganisationerna, stadsdelsföreningar och fackklubbar.

Partidistrikt	Antal lokal-org. ¹	Antal förslagsst. lokalorg. ¹	Antal namnförsl. ¹	Antal förslagsst. fackklubbar	Ant. namnförslag
Storstockholm	57	0+17	u.s	13	u.s
Uppsala	u.s	8+ 3	28+18	2	6
Södermanland	u.s	u.s	u.s	u.s	u.s
Västmanland	9	8	u.s		
Östergötland	15	11	25		
Kronoberg	16	12	14		
Kalmar	21	20	25		
Blekinge	5	5	20		
Halland	u.s	4	6		
Göteborg	14	0+10	0+23	11	18
Bohuslän	u.s	13	12		
Älvsborg	u.s	20+ 4	27+ 9		
Skaraborg	10	10	u.s		
Värmland	u.s	15	20		
Örebro	u.s	9	27		
Dalarna	13	13	18		
Gävleborg	20	18	21		
Västernorrland	29	22+ 3	32+12		
Jämtland	u.s	4 ²	29		
Västerbotten		11	8		
Norrbottnen	56+ 3	56+ 3	u.s	2	u.s

¹Första siffran anger lokalorganisation och andra siffran stadsdelsförening.

²Anger kommunkretsar.

föreslogs eller svarat att det endast var ett fåtal. I återstoden av distrikten uppgår antalet förslag till maximalt 30, medan antalet förslagsställare är under 10.

6.4.3 Namnförslag från lokalorganisationer och övriga organ

Huvudparten av namnförslagen har som redan påpekats kommit från lokalorganisationerna. Det gäller såväl 1948 och 1952 som 1970. I tabell 38 har gjorts en sammanställning över förslagens fördelning på lokalorganisationer, stadsdelsföreningar och fackklubbar.

I nästan samtliga distrikt varifrån uppgifter föreligger föreslås samtliga, eller i varje fall nästan samtliga, kandidater från lokalorganisationerna och stadsdelsföreningarna (vilka i tabellen har inkluderats i kolumnen för lokalorganisationer). I bara fyra distrikt har fackklubbar deltagit i denna förslagsverk-

samhet. Förutom den i tabellen redovisade aktiviteten kan nämnas att tolv kandidater har föreslagits av två ungdomsklubbar i Uppsala län. I övrigt har en kandidat föreslagits av en valberedning. Det förslaget har redan omnämnts och får ses som ett komplementförslag till lokalorganisationernas förslag.

Liksom beträffande de övriga partierna kan inget sägas om i vilken utsträckning medlemmarna deltagit vid lokalorganisationens förslagsverksamhet. Undersökningen av de kommunala nomineringarna 1966 visade att 10–20 procent av medlemmarna deltog vid de möten där kandidater föreslogs. I absoluta tal blev dessa procentsiffror liktydiga med antalet styrelseledamöter.¹ Av detta kan man kanske ändå dra den slutsatsen att det inte torde ha varit särskilt många fler vid 1970 års nomineringar.

¹ Brändström a. a. sid. 126.

6.5 Gallring och rangordning

Den gallrande och rangordnande funktionen i VPK:s nomineringsprocess har i huvudsak ombesörjts av distriktets valberedning men som nämnts har även distriktsstyrelsen och distriktskonferensen varit delaktiga i detta arbete. En sammanställning av de olika organens deltagande finns i tabell 39.

Det är sålunda i valberedningen som förslag till lista upprättas. Antalet ledamöter, som varierar mellan fem och sju, inväljs i regel efter de principerna att de största organisationerna skall vara representerade. Dessutom vill man att valberedningen skall vara sammansatt så att olika regioner i valkretsen blir representerade. I samtliga fall har en distriktskonferens utsett valberedningen.

I Dalarna anordnades rådgivande provval, vilket även förekommit 1964 och 1968. Ett sådant provvalsförfarande anordnades i Storstockholm 1968, men däremot inte inför 1970 års val. Inga andra uppgifter om dessa provval finns än från Dalarna 1970, där såväl medlemmar som sympatisörer fick en provvalssedel upptagande 18 personer i alfabetisk ordning. Några uppgifter om deltagandet har inte kunnat erhållas. Däremot finns resultatet, av vilket man i varje fall kan utläsa att betydande ändringar företogs vid listkompositionen. Varken det första eller tredje namnet enligt provvalresultatet återfinns på den slutliga listan. Men det kan kanske bero på avsägelse.

I två av de tre distrikt, där de av valberedningen upprättade listförslagen remitterades till lokalorganisationerna för yttrande, saknas uppgifter om huruvida förfarandet ledde till några ändringar av den föreslagna rangordningen. I det tredje di-

striktet ledde remissen till att ett par kandidater byttes ut mot andra.

Sammanfattningsvis kan nämnas att det knappast varit någon gallring att tala om vad beträffar vänsterpartiet kommunisterna. I stort sett alla föreslagna kandidater som kvarstått efter avsägelse har kunnat placeras på valsekeln. Inte heller tycks rangordningen av kandidaterna ha vållat några större problem att döma av antalet röstningar i nomineringskommittéerna och vid distriktskonferenserna, vilket skall beröras något utförligare i följande avsnitt.

6.6 Fastställelsen av valseklarna

De allra flesta distrikt anger att fastställelsen av valseklarna ägde rum vid en särskilt sammankallad distriktskonferens. I några fall skedde det dock vid distriktets årskonferens. Endast i Uppsala län var det distriktsstyrelsen, som hade sista ordet i fråga om fastställelsen. Det skedde efter ett enhälligt beslut vid konferensen, där valberedningens förslag till alla delar accepterats, varför man kan säga att den reella fastställelsen ägde rum på konferensen. Den ordning, som gällde vid 1948 och 1952 års nomineringar, att listan skulle underställas och godkännas av partiets centralkommitté, har helt försvunnit. Inte heller har den form av provval, som enligt de nya stadgarna distriktskonferenserna kan besluta om, kommit att tillämpas i något av de distrikt som besvarat enkäten.

Antalet deltagare vid distriktskonferenserna framgår av tabell 40.

Deltagandet vid konferenserna är liksom i övriga partier begränsat till ombud. Enligt § 5 mom. 5 har varje lokalorganisation inom distriktet rätt att sända ett ombud för visst påbörjat antal medlemmar, högst 25 och lägst 10, baserat på medlemsantalet vid senaste års redovisning. Det i tabellen redovisade antalet är ombud. I några fall har uppgetts att en del partimedlemmar utöver ombuden deltog. Trots restriktionerna på deltagandet omfattar detta ändå omkring 10 procent av samtliga medlemmar.

Tabell 39. Organ som ombesörjt gallring och rangordning av kandidaterna.

Distriktets valberedning	19 distrikt
Distriktsstyrelsen	3 distrikt
Distriktskonferens	10 distrikt
Provval	1 distrikt

Tabell 40. Antal deltagare vid fastställelsemötena inom vänsterpartiet kommunisterna.

Partidistrikt	
Storstockholm	u.s
Uppsala	42
Södermanland	30
Västmanland	ca 50
Östergötland	ca 60
Jönköping	u.s
Kronoberg	19
Kalmar	60
Blekinge	50
Skåne	u.s
Halland	20-25
Göteborg	107
Bohuslän	51
Älvsborg	53
Skaraborg	60
Värmland	95
Örebro	60
Dalarna	ca 50
Gävleborg	80
Västernorrland	84
Jämtland	26
Västerbotten	28
Norrbottn	113

Vid konferenserna presenterades valberedningens eller i ett par fall styrelsens förslag till lista. I ett distrikt gick man direkt till slutna omröstning om valberedningens förslag. Valberedningarna hade i samtliga distrikt utom fyra (bortsett från dem varifrån uppgifter saknas) lyckats rangordna kandidaterna till distriktskonferensernas fulla belåtenhet. I 16 distrikt antogs listorna med acklamation, medan i fyra distrikt voteringar förekom. I Storstockholm, som omfattar staden och länet, fick tre voteringar tillgripas, en på stadslistan och två på listan som skulle lanseras i länet i övrigt. I de övriga distrikten var det endast en votering i varje. Huruvida dessa voteringar ledde till förändringar av listförslaget saknas uppgifter om. Man frapperas emellertid av den stora enigheten och uppslutningen bakom valberedningarnas förslag, men måste här hålla i minnet att VPK är ett förhållandevis litet parti, där få kandidater föreslagits och där kampen om varje plats på listan är föga intensiv i jämförelse med de övriga betydligt större partierna.

6.7 Listor och listpolitik

Vänsterpartiet kommunisterna ger i sina stadgar inga anvisningar om antalet listor. Praxis har emellertid sedan länge varit att lansera enbart en lista i varje valkrets, eftersom det har ansetts utåt demonstrera enighet inom partiet och därmed styrka.

I valet 1970 lanserades en lista i samtliga valkretsar utom i Fyrstadskretsen och Norrbottens län där två listor framfördes. Antalet listor, listtyper och kandidater framgår av tabell 41.

I landets 28 valkretsar har framförts 30 listor, av vilka dock en lista, den på Gotland, var en rikslista med kandidater från hela landet. Det är det lägsta antalet i jämförelse med de övriga partierna. I jämförelse med 1952 är det fyra listor färre.¹

I Skånedistriktet komponerades fyra valsedlar, en för Kristianstads län, en för Malmöhus län, en för Fyrstadskretsen. Dessutom framfördes en lista med första namnet från Kristianstad och en kandidat från Stockholm som fjärde namn. Övriga kandidater kom från Malmö eller Lund. På den listan fick VPK ett mandat i riksdagen.

I Norrbotten var skälet till två listor gruvstrejken. Man ville ha en lista med en gruvarbetare på första plats. Eftersom en kandidat var ordförande i Gruv 4:an ansågs det lämpligt att han toppade en lista med en kvinnlig riksdagsledamot som andra namn. På den andra listan var toppnamnen omkastade. I övrigt stod kandidaterna i samma ordning på de båda listorna. Man kan därför med fog säga att endast en lista lanserades även i Norrbotten.

Inte något distrikt tillät justering av listan i efterhand. Trots detta redovisar två distrikt smärre ändringar. De var emellertid föranleda av omständigheter över vilka ingen kan råda. I det ena distriktet avled den person som stod som första namn på listan efter fastställelsen och i det andra distriktet avsåde sig en person kandidatur p. g. a. avflyttning från länet.

¹ Sköld a. a. sid. 291.

Tabell 41. Antal officiella valsedelstyper och antal kandidater inom vänsterpartiet kommunisterna vid 1970 års val. R=rak lista S=spaltad lista.

	Antal listor	Listtyp	Antal kand.	Antal kvinnor	Kvinnor i %
Stockholms stad	1	R	32	3	9,4
Stockholms län	1	R	27	5	18,5
Uppsala län	1	R	12	2	16,7
Södermanlands län	1	R	12	1	8,3
Östergötlands län	1	R	17	3	17,7
Jönköpings län	1	R	10	1	10,0
Kronobergs län	1	R	10	1	10,0
Kalmar län	1	R	13	2	15,4
Blekinge län	1	R	10	1	10,0
Kristianstads län	1	R	10	3	30,0
Malmöhus län	1	R	7	0	0,0
Malmö	2	R	24	6	25,0
Landskrona					
Lund					
Hälsingborg	1	R	6	2	33,3
Halland					
Göteborgs stad	1	R	20	3	15,0
Bohuslän	1	S	18	3	16,7
Älvsborgs södra	1	R	6	2	33,3
Älvsborgs norra	1	R	9	2	22,2
Skaraborgs län	1	R	13	2	15,4
Värmlands län	1	R	14	6	42,9
Örebro län	1	R	15	2	13,3
Västmanlands län	1	R	11	2	18,2
Dalarna	1	R	11	1	9,1
Gävleborgs län	1	R	12	3	25,0
Västernorrlands län	1	R	15	3	20,0
Jämtlands län	1	R	9	1	11,1
Västerbottens län	1	R	7	1	14,3
Norrbottnens län	2 ¹	R	11	3	27,3
Hela riket	29	28R 1S	361	64	17,7

¹ Listorna upptar samma namn; enda skillnaden är att de två första namnen bytt plats.

I samtliga valkretsar framfördes raka listor utom i Bohuslän, där man i likhet med vid föregående val hade en spaltad lista.

Antalet kandidater är trots färre listor något litet högre än 1952, då 308 kandidater, därav 46 kvinnor (15 %) nominerades. Andelen kvinnliga kandidater 1970 var omkring 3 procent högre. Andelen kvinnor i riksdagen är ungefär densamma 1953 och 1971, 10 resp. 11 procent.¹ Andelen kvinnor på listorna varierar som synes mycket starkt från omkring 43 ned till 0 procent.

Slutligen kan nämnas att någon spränglista eller särlista inte har framförts i något distrikt. De som möjligen skulle ha kunnat

tänkas initiera en sådan hade vid valet redan anslutit sig till KFML, som ställde upp i valet med egna listor.

¹ Sköld a.a. sid. 291.

Denna undersökning har främst tagit sikte på att beskriva nomineringsförfarandet inför 1970 års riksdagsval såsom det faktiskt ser ut för de i riksdagen representerade fem partierna. Vid undersökningens uppläggning eftersträvades att särskilt beakta den enskilde partimedlemmens inflytande på personvalet.

Vid presentationen har medvetet eftersträvats att relatera resultaten från denna undersökning till resultaten från den av Lars Sköld företagna studien av kandidatnomineringarna inför 1948 och 1952 års val.

I detta kapitel kommer några punktvisa jämförelser att göras mellan de olika partierna och dessutom skall i anslutning härtill några allmänna reflexioner kring undersökningens resultat göras.

Samtliga partier har, i sina stadgar (centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna) eller i speciellt utformade anvisningar, utfärdat rekommendationer om hur kandidatnomineringarna bör tillgå. Dessa rekommendationer har utan tvivel lett till ett över hela landet betydligt mera enhetligt nomineringsförfarande än för omkring 20 år sedan. Det är framför allt inom moderata samlingspartiet och folkpartiet som man varit mest betjänt av dessa centrala anvisningar. Det är också inom dessa partier som de flesta förändringarna skett under de senaste 20 åren. Stadgemässigt har det även hänt en del inom vänsterpartiet kommunisterna. Men förändringarna i distriktens sätt att nominera, om man undantar fastställelsen, är inte så

stora. Inom socialdemokratiska partiet och framför allt inom centerpartiet är förändringarna i den formella gången marginella.

Inte heller tycks det vara särskilt vanligt att partiets regionala organisationer upprättat egna regler för nomineringarna. Det är framför allt i storstadsregionerna, som partiernas regionala organisationer antagit egna regler. De centrala riktlinjer, som utformats för ett normaldistrikt eller förbund, har upplevts som otillräckliga i dessa områden. Verksamhetens omfattning har framtingat mera ingående bestämmelser, som nära följer de centrala anvisningarna, men som anpassats till de lokala förhållandena.

Nomineringsprocessen har i förhållande till 1948 och 1952 tidigarelagts. Den främsta orsaken härtill torde vara den centraliserade tryckningen av valsedlarna, som numera förekommer. Men även det förhållandet, att det fr. o. m. 1970 nominerades kandidater till tre val samtidigt, har medfört att en del partiorganisationer tidigarelagt riksdagsnomineringarna för att de inte skall kollidera med de kommunala nomineringarna.

Detta med tre val samtidigt har, som framgått av det föregående, framför allt påverkat partiorganisationerna att föra fram färre listor. Den effekten har kunnat påvisas i ett antal fall. Dessutom har en del förbund eller distrikt handlat efter maximen "ingen person bör kandidera på valbar plats på mer än en valsedel". Åtminstone bör ingen placeras på valbar plats på såväl riksdags-

som landstingsvalsedeln. En större spridning av uppdragen har med andra ord tydligt kunnat märkas på sina håll.

Inledningsvis påpekades bl. a. med hänvisning till Sköld att väljarna i allmänhet har små utsikter att utöva inflytande på personvalet, eftersom partierna tillhandahåller färdiga valsedlar med rangordnade kandidater. För att ändra den rangordningen fordras en mycket noggrant planerad och genomförd strykningskampanj. Sådana kampanjer är ytterst ovanliga i Sverige och i den mån de förekommit är det i så liten omfattning att rangordningen inte förändrats till följd härav. Partierna kan därför sägas ha valet av personer helt och hållet i sina händer. Visserligen har några partier antingen i sina stadgar (vänsterpartiet kommunisterna) eller i sina rekommendationer (folkpartiet) eller genom praxis i vissa förbund/distrikt (moderata samlingspartiet och centerpartiet) öppnat möjligheter för utomstående personer som sympatiserar med partiet att delta i nomineringarna. Såsom klart framgått av det föregående saknar detta inslag i nomineringsprocessen praktisk betydelse, eftersom ett mycket litet antal personer hörsammar detta erbjudande från partiorganisationerna. Av det förhållandet av de icke partianslutna har små möjligheter att direkt utöva inflytande skall man *inte* dra den slutsatsen att vad väljarna anser i fråga om listkomposition är likgiltigt för partierna, något som skall diskuteras mera ingående längre fram.

En inre krets inom partiets regionala organisation, dvs. partistyrelsen, ibland förstärkt med en nomineringskommitté eller valberedning, har enligt stadgarna och i realiteten huvudansvaret för nomineringsprocessen. Det gäller samtliga funktioner i nomineringsarbetet. Det är denna mindre grupp av partimedlemmar som lägger fram det slutgiltiga listförslaget till ett ombudsmöte för fastställelse. Som visats sker vid dessa möten endast smärre ändringar i det framlagda förslaget. Ofta fastställs listan med acklamation. För att kunna komma fram med ett listförslag, som har utsikt att antas och som partiet enhälligt kan

samlas kring vid valet, är det nödvändigt att informera sig om vad partimedlemmarna och även väljarna i allmänhet önskar. De tekniker, som härvidlag kommer till användning, är direktkontakt med medlemmar genom att uppmana dem att antingen enskilt insända namnförslag eller att delta vid medlemsmöten eller att delta i rådgivande provval. Härigenom får man i förbunds/distriktsledningen klart för sig önskemålen vad beträffar vilka kandidater, som bör eller ska komma i fråga, och i vilken ordning de skall uppföras på valsedeln. Såväl 1948 och 1952 som 1970 tillämpades dessa tekniker fast i varierande omfattning för att få denna information om partimedlemmarnas önskemål.

7.1 Förslagsverksamheten

De enskilda partimedlemmarna uppmanades i betydligt större omfattning inför 1970 års val att föreslå kandidater än 1948 och 1952. Detta gäller framför allt inom moderata samlingspartiet och folkpartiet. Inom dessa partier kommer en betydande andel av namnförslagen in på detta sätt. Men även inom centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna riktades sådana uppmaningar i 7 resp. 12 distrikt direkt till medlemmarna vid nomineringarna inför det senaste valet. För de båda sistnämnda partierna förekom knappast denna form av förslagsverksamhet för 20 år sedan.

Inom socialdemokratiska partiet är det ovanligt att enskilda partimedlemmar direkt uppmanas att till partidistriktet föreslå kandidater. Endast inom 4 distrikt riktades en sådan vädjan om namnförslag till de enskilda medlemmarna. Inom dessa partidistrikt blev det inte heller någon större respons på denna uppmaning. 15 partimedlemmar sammanlagt utnyttjade sig av denna möjlighet. Denna form av förslagsverksamhet har m. a. o. ingen betydelse inom socialdemokratiska partiet. Huvudregeln för socialdemokratiska partiet är att inhämta förslag till kandidater från arbetarekommunerna och i vissa fall partikretsarna. Så är även fallet för vänster-

partiet kommunisterna. Inom moderata samlingspartiet och folkpartiet är lokalföreningarna också de organ som svarar för merparten av namnförslagen. Moderata samlingspartiets föreningar har vid 1970 års nomineringar svarat för ca 2/3 av namnförslagen medan folkpartiets avdelningar svarat för hälften. Huvuddelen av centerpartiets förslag emanerar däremot från distriktsstämman. Där fick medlemmarna i samband med omröstningen om de vid stämman föreslagna namnen komplettera med egna namnförslag.

Partiernas sido- och underorganisationer som kvinno-, ungdoms- och andra föreningar och grupper har inte föreslagit kandidater i någon större omfattning.

Inom moderata samlingspartiet har kvinno- och ungdomsförbunden föreslagit kandidater i 13 förbund medan endast 8 förbund inom folkpartiet uppgivit att förslag inkommit från andra lokala organ än partiets lokalavdelningar.

Även inom det socialdemokratiska partiet är såväl antalet förslagsställande organisationer som antalet föreslagna kandidater mycket lågt.

Kvinnoföreningarna har föreslagit kandidater i 12 partidistrikt, ungdomsföreningarna i 9 distrikt, de kristna grupperna i 11 distrikt, tjänstemannagrupperna i 5 distrikt och de fackliga organisationerna, slutligen, i 9 distrikt.

Denna relativt blygsamma verksamhet som redovisats för dessa föreningar torde, som tidigare framhållits, inte vara en rättvis bild av verkligheten. Sido- och underorganisationernas förslagsverksamhet kanaliseras oftast genom lokalföreningarna, vilket medför att namnförslagen ingår bland lokalföreningarnas förslag.

Förslagsverksamheten på förbunds- eller distriktsnivå är mycket ringa utom för centerpartiet. Inom det partiet föreslås, som redan nämnts, de flesta, och i många fall samtliga, kandidater av en distriktsstämma. I de övriga partierna måste förslagsverksamheten på denna nivå betraktas som enbart kompletterande.

Sammanfattningsvis kan man om förslags-

verksamheten hävda att partiledningarna numera försöker att på olika sätt stimulera medlemmarna antingen till att direkt till förbunds- eller distriktsexpeditionerna föreslå kandidater eller till att delta i de lokala föreningsmötena, där kandidater föreslås. Dessa möjligheter för medlemmarna, att aktivt ta del av nomineringsfrågornas handläggning, har ökat i samtliga partier under de senaste 20 åren.

Att partiledningen vänder sig till medlemmarna för att på olika sätt aktivera dem har även det syftet att medlemmarna känner sig delaktiga i beslutsprocessen, vilket kan vara av positiv betydelse under valrörelsen. Enskilda medlemmar och lokala partiorganisationer tänkes härigenom bli mera villiga att arbeta för partiet i den kommande valrörelsen.

Hur stor andel av medlemmarna som utnyttjar möjligheten att delta vid de lokala föreningsmötena har det inte kunnat erhållas några utförliga data om. De få uppgifter som finns att tillgå härrör från deltagandet vid omröstningar inom fyra distrikt av centerpartiet och ett partidistrikt av socialdemokratiska partiet. Av dessa få uppgifter att döma tycks inte deltagandet vara särdeles högt. Procentuellt lägst tycks det vara inom socialdemokratiska partiet, något som även var resultatet av undersökningen av de kommunala nomineringarna. Det torde sammanhånga med den stora mängd passiva medlemmar som finns bland de kollektivt anslutna fackföreningsmedlemmarna.

7.2 Gallring och rangordning

Gallrings- och rangordningsfunktionen har i huvudsak åvilat nomineringskommittéerna och valberedningarna, vari nästan uteslutande partiledningarna varit representerade. I de fall ingen representant för styrelsen ingått i kommittén eller valberedningen, har styrelsen i sin helhet haft möjlighet att i efterhand föreslå justeringar i den föreslagna listan. Vid gallring och rangordning gör man en avvägning mellan de olika önskemål som framförts. I det sammanhanget balanseras de

interna kraven på representation för olika grupperingar inom partiet mot hänsynstagande till valmanskårens sammansättning.

För att informera sig om medlemsopinionen inom partiet låter man inom moderata samlingspartiet och folkpartiet medlemmarna i ett rådgivande provval rangordna ett visst antal kandidater, som uppförts i bokstavsordning på en lista. Inom centerpartiet har man ett omröstningsförfarande inom avdelningarna. Inom socialdemokratiska partiet skall förslagen rangordnas allteftersom de når en högre instans i partiet. En gallring och rangordning skall ske i varje arbetarekommun, därefter kan partikretsarna föreslå nya kandidater och i yttrande över arbetarekommunernas förslag göra en egen rangordning, innan samtliga namnförslag går till distriktsnivån. I vilken utsträckning detta verkligen görs kan man, som tidigare nämnts, inte uttala sig om. Att döma av en del enkätsvar fungerar sannolikt inte denna filtreringsmetod såsom den är tänkt. Det förefaller som om denna gallrings- och rangordningsprocess inte är särskilt utbredd. Man förlitar sig på distriktsstyrelsens förmåga att gallra och rangordna, för att citera en av uppgiftslämnarna.

I ett så litet parti som vänsterpartiet kommunisterna har det knappast funnits anledning att i någon större omfattning gå till medlemmarna innan listförslaget gjorts upp. Såväl tillgången på kandidater som möjligheten att ändå kunna tolka stämningarna bland medlemmarna har pekat på att valberedningarna kunnat komponera ett listförslag som man slutit upp kring vid distriktskonferenserna. Förslagen har som regel accepterats utan opposition, vilket kan uppfattas som en bekräftelse på att man lyckats komponera en lista, som tillgodosett medlemmarnas önskemål.

Provvalsförfarandet är numera i motsats till för 20 år sedan regel inom såväl moderata samlingspartiet som inom folkpartiet. Deltagandet i provvalen ligger omkring 20 procent av antalet medlemmar i partierna och 5 resp. 2 procent av partiets väljarkår. Någon markant förändring i det avseendet sedan

1948 och 1952 kan man knappast tala om, möjligen kan man notera en svag ökning. Som påpekats i anslutning till redogörelsen för moderata samlingspartiet tycks det vara märkvärdigt svårt att engagera mer än en femtedel av medlemsstocken. Den gruppen torde bestå av sådana som även mera regelbundet besöker medlemmöterna. En jämförelse med deltagarsiffrorna från centerpartiets omröstningar inom avdelningarna visar att deltagandet 1970 uppgick till nästan 30 procent. Det hade annars varit rimligt att anta att fler skulle delta när medlemmarna gavs möjlighet att i hemmiljö rangordna kandidaterna. Att deltagandet är så pass högt inom centerpartiet torde i hög grad vara beroende av den utvecklade partistrukturen med mer än dubbelt så många avdelningar per distrikt som de andra borgeliga partierna. Antalet aktiva medlemmar är sannolikt till följd härav högre inom centerpartiet än inom moderata samlingspartiet och folkpartiet.

I vad mån provvalets rådgivande karaktär påverkar deltagandet i negativ riktning kan man inte uttala sig om på basis av det insamlade materialet. Vad denna undersökning dock klart ger vid handen är att provvalet också uppfattas som ett sätt för partiledningen att informera sig om opinionsströmningarna inom partiet. Partiledningarna vill inte vara slaviskt bundna till resultatet, eftersom man är av den uppfattningen att det allvarligt skulle rubba möjligheterna att få maximalt med röster vid valet. De faktorer väljarna tros fästa avseende vid i listkompositionen skulle i så fall inte tillräckligt ha beaktats. En annan risk vid ett beslutande provval är att olika grupper skulle anordna kampanjer, som uppmanar både till inre stridigheter och valkupper. De provval, som anordnades inför 1970 års val, var tämligen fria från kampanjinslag. Endast i några förbund inom moderata samlingspartiet har kvinno- och ungdomsförbunden uppmanat sina medlemmar att stödja kandidater från respektive förbund.

Det förefaller som om listkompositionen inom partier med rådgivande provval eller omröstningar föga skiljer sig från partier, där

liknande förfarande inte tillämpas. Oavsett provval eller omröstning diskuterar man sig inom nomineringskommittéerna eller valberedningarna fram till ett listförslag, till vilket man kan knyta den förhoppningen att det ger det bästa resultatet vid valet. Förändringar av provvalsresultatet har skett i samtliga förbund. Ändringarna är mycket stora på de icke valbara platserna, något mindre omfattande och frekventa vad beträffar marginal- och valbara platser. En mycket tydlig tendens vid provval, som kunnat visas i undersökningen av de kommunala nomineringarna, men som även bekräftas i denna undersökning, är att de etablerade politikererna har mycket lättare att hävda sig än de mindre kända unga kandidaterna. Det har lett till att partiledningen i sitt listförslag i regel föreslår bättre placeringar för en del kvinnor och ungdomar än de annars skulle ha fått om provvalsutslaget följts.

En annan komplikation vid jämförelse mellan provval och listförslag är att såväl moderata samlingspartiet som folkpartiet föreslagit mer än en lista. Ibland är det bara några namn i toppen på de olika listorna som kastats om, ibland har man gett de två eller tre främsta kandidaterna i provvalet var sin lista. Det har man gjort för att undvika ett ställningstagande till vilken som partiet vill utpeka som sin främste kandidat.

Ett inslag i nomineringarna, som var ganska vanligt 1948 och 1952, har helt försvunnit eller är på avskrivning. Det är den form av remiss till lokalavdelningarna av upprättade listförslag som praktiserats inom folkpartiet innan provvalsförfarandet definitivt slog igenom. Denna metod med yttrande har helt försvunnit. Ett annat inslag är det decisiva omröstningsförfarandet inom socialdemokratiska partiet. Det kom till användning inom endast ett distrikt inför 1970 års val. Denna form av omröstning är p. g. a. dess bindande karaktär omgärdad med vissa försiktighetsåtgärder. Kandidaterna står t. ex. upptagna i den ordning partiledningen önskat. Det medför att om resultatet skall bli ett annat än vad som rekommenderats fordras ett organiserat missnöje. Denna för-

siktighetsåtgärd har naturligtvis tillkommit för att partiets främsta mål vid valet, röstmaximeringen, inte skall äventyras genom att listkompositionen fördärvas av t. ex. "kuppmakare".

En faktor som däremot tillkommit vid 1970 års val är att bostadsbandet upphört, vilket möjliggjort nominering av kandidater boende utanför valkretsen. Det har gjorts nästan enbart för socialdemokratiska partiet, som genom sin partistyrrelse till olika distrikt framfört önskemål om placering av framför allt statsråd. Inom vänsterpartiet kommunisterna har även kandidater boende utanför valkretsen nominerats i några fall.

7.3 Fastställelsen av valseدلarna

Rangordningen av kandidaterna och fastställandet av valseدلarna har skett under jämförelsevis stor enighet. Visserligen är uppgifterna om antalet voteringar inom kommittéerna och valberedningarna fåtaliga. Så mycket är emellertid klart att några reservationsförslag till det fastställande mötet inte blev framlagda. Om man dessutom får döma av i hur stor utsträckning listan antogs med acklamation eller först efter voteringar, vågar man dra den slutsatsen att fastställelsen skett snabbt och under enighet. Till yttermera visso ledde de voteringar, som begärdes vid fastställelsemötet, endast i undantagsfall till förändringar av listförslaget. Endast en spränglista lanserades i hela landet. Det var inom ett förbund av moderata samlingspartiet.

Inom samtliga partier har fastställelsen i samtliga fall utom ett skett vid ett ombudsmöte inom förbundet eller distriktet. För 20 år sedan förekom det på en del håll att den slutliga fastställelsen låg hos en mindre församling som t. ex. förbunds- eller distriktsstyrelsen.

Deltagandet vid fastställelsen är mindre intressant än deltagandet i förslagsverksamheten och i gallrings- och rangordningsprocessen. Det beror på att p. g. a. representationsreglerna finns en restriktion på deltagandet. Som tidigare framhållits erbjuds vis-

serligen även andra partimedlemmar än de utsedda ombuden att delta. Men det antal som hörsammar denna inbjudan är, att döma av de redovisade deltagarsiffrorna, mycket litet.

7.4 Listor och listpolitik

Någon mera ingående analys av listornas sammansättning har inte gjorts i denna undersökning. I det avseendet kan ingen jämförelse göras med Skölds studie. En sådan jämförelse skulle vara av stort intresse, eftersom man härigenom skulle kunna pröva en hypotes om att partierna nu i högre utsträckning än för 20 år sedan nominerar kandidater, som i olika avseenden kan sägas utgöra ett elitskikt av det svenska folket. Stöd för en sådan hypotes hämtas från en del utländska undersökningar, där man kunnat konstatera att urbaniseringen och industrialiseringen av samhällena påverkar rekryteringsmönstret i denna riktning.¹

En jämförelse har emellertid gjorts beträffande antalet listor och antalet kandidater. Den ger vid handen att i de partier, som 1952 förde fram uppemot 100 listor, nämligen dåvarande högerpartiet, bondeförbundet och folkpartiet, har en kraftig reducering av antalet skett. Inför 1970 års val hade dessa partier omkring 50 listor i de 28 valkretsarna. Antalet kandidater har däremot inte reducerats i samma omfattning. Inom centerpartiet har detta antal t. o. m. ökat något.

Socialdemokratiska partiet och vänsterpartiet kommunisterna har i stort sett lanserat enbart en lista i varje valkrets vid båda undersökningstillfällena.

Andelen kvinnor på listorna har ökat inom samtliga partier. Ökningen är dock anmärkningsvärt liten. Den är störst för socialdemokraterna och centern (6–7 %) och minst för folkpartiet (1 %). Andelen invalda kvinnor har ökat kraftigast för centerpartiet från 2 till 15 procent, medan moderata samlingspartiet och folkpartiet har ungefär samma andel som vid 1953 års riksdag.

Det fynd man härvidlag gjort i de norska

undersökningarna tycks inte äga giltighet i Sverige. H. Valen har nämligen konstaterat att andelen kvinnor på listorna är en funktion av valkretsens urbaniseringsgrad. Om detta vore riktigt skulle en betydligt större andel kvinnor ha nominerats i de starkast urbaniserade valkretsarna än vad som nu är fallet. Man kan inte finna några signifikanta skillnader mellan de olika valkretsarna vare sig i denna undersökning eller i studien av de kommunala nomineringarna. Andelen kvinnor är ungefär densamma i alla valkretsar oavsett urbaniseringsgrad. Detta torde ha sin förklaring i att konkurrensförhållandena mellan partierna skapar ett enhetligt rekryteringsmönster.²

När undersökningens resultat nu skall sammanfattas kan man utan överdrifter konstatera att en utveckling till det bättre skett sedan 1952. Sköld konstaterade att nomineringsförfarandet är en kompromiss mellan vad man kan kalla den direkta och den representativa demokratins principer, dvs. medlemmarnas deltagande och hänsynen till väljarna. Han kunde visa att i varje fall 1948 och 1952 hade båda dessa synpunkter med ytterst få undantag beaktats inom partierna.³ En jämförelse härvidlag med nomineringarna inför 1970 års val visar att en utveckling skett till ett ännu större beaktande av dessa två huvudsynpunkter. Partierna har byggt ut informationsvägarna så att de enskilda medlemmarna fått bättre möjligheter att delta i framför allt förslagsverksamheten och vid gallring och rangordning av kandidaterna. Detta har skett samtidigt som hänsynen till väljarkåren blivit än viktigare,

¹ Stein Rokkan och Henry Valen: The Mobilization of the Periphery. Data on Turnout, Party Membership and Candidate Recruitment in Norway. *Acta Sociologica* Vol. 6, 1962, sid: 115–158.

Leo M. Snowiss: Congressional Recruitment and Representation, *The American Political Science Review*, Vol. LX, 1966, sid: 627–639 och Allan Kornberg and Hal Winsborough: The Recruitment of Candidates for the Canadian House of Commons.

² H. Valen: The Recruitment of Parliamentary Nominees in Norway, *Scandinavian Political Studies* 1, 1966, sid. 134. Jfr även Den kommunala självstyrelsen 3 Partierna nominerar sid. 162.

³ Sköld a.a. sid. 354.

då partierna numera p. g. a. omstrukturen i samhället sannolikt är mindre representativa för sina väljare än vad de var 1948 och 1952. Den hypotesen är grundad på vetenskapen om att personrepresentativiteten, dvs. representativiteten hos de valda i jämförelse med väljarna med avseende på vissa yttre karakteristika t. ex. kön, ålder, yrke, inkomst, utbildning och liknande, avtar med stigande kommunstorlek.¹ Eftersom urbaniseringsgraden är intimt förknippad med kommunstorleken är det till följd av den snabba omflyttningen från landsbygd till tätbebyggda regioner rimligt att göra det hypotetiska påståendet att partierna numera är mindre representativa för väljarkåren än vad de var för 20 år sedan.

¹ Opublicerade forskningsresultat om Representativitet från kommunalforskningsgruppen, redovisade vid en föredragning den 5 juni 1969. Se även Den kommunala självstyrelsen 3 Partierna nominerar sid. 154 ff.

Det som bildat underlag för denna studie är, som nämndes inledningsvis, kunskaperna från framför allt Skölds och kommunalforskningsgruppens nomineringsstudier. Eftersom resultaten från de båda undersökningarna sammanföll på flera punkter, trots att det gällde olika val och trots den långa tid som förflutit däremellan, ansågs det fullt möjligt att anlägga samma teoretiska synsätt på riksdagsnomineringarna 1970 som på de kommunala nomineringarna 1966.

Förvånansvärt liten uppmärksamhet har i den statsvetenskapliga forskningen ägnats det problemområde denna studie behandlar.¹ Undersökningar rörande representativitet och rekrytering av eliter har i mycket liten utsträckning ägnats åt att studera nomineringarna som en beslutsprocess. Betydligt lättare är det att studera utfallet av nomineringarna och härav sedan formulera teorier om vilka faktorer som påverkar rekryteringsmönstret.

Modern elitforskning har sålunda i huvudsak ägnat sig åt det politiskt valda ledarskiktet. En mängd empiriska undersökningar har kartlagt vilka egenskaper och kvalifikationer de valda har och hur karriärvägarna ser ut till de olika politiska positionerna. Elitforskningen har m. a. o. koncentrerats på problem som sammanhänger med kandidaternas sociala ursprung och aktivitetsmönster. Att såväl de kulturella som strukturella variablerna kommit att inta denna relativt undan-

skymda plats i elitforskningen har under senare år blivit föremål för kritik. Den kritiken har tagit sig det konkreta uttrycket att fler studier nu görs om t. ex. politisk socialisation och rekrytering av eliter med tonvikt lagd på strukturella faktorerens inflytande som t. ex. valsysteem, partiernas sätt att nominera.²

Den forskning som hittills bedrivits om nomineringsprocessen är som nämnts inte särskilt omfattande. Det som presterats i de nordiska länderna är såväl kvantitativt som kvalitativt av den dignitet att det bör förtjäna internationellt erkännande. Förutom de svenska undersökningarna av Sköld och kommunalforskningsgruppen har nomineringsförfarandet varit föremål för mera ingående studier i Norge. Valens undersökning av Arbeiderpartiets nomineringar till stortinget

¹ Det har även konstaterats av D. Marvick: *Political Recruitment and Careers*; *International Encyclopedia of the Social Sciences*, sid. 12:273–281 och av J. A. Schlesinger: *Parties, Political: Party Units*; *International Encyclopedia of the Social Sciences*, sid. 11:429–435.

² Dietrich, Herzog: *The Selective System in Politics*. Opublicerad uppsats vid IPSA-kongressen i München 1970. Dietrich anser att elitstudierna hittills gjorts för fragmentariska och förordar i stället mera systematiska studier av bl. a. politisk socialisation, rekrytering till politiska partier, nomineringar av parlamentskandidater, karriärvägar inom partiorganisationerna etc.

1954 bildade upptakten till en rad arbeten om denna problematik.¹

Även i Danmark och Finland har nomineringsförfarandet ägnats uppmärksamhet i den statsvetenskapliga forskningen. Det måste emellertid sägas att det skett i betydligt mera begränsad skala i jämförelse med Norge och Svergie.²

Karaktären på de studier som gjorts i de utomnordiska länderna är sådan, att det finns få jämförelsepunkter. De undersökningar som utförts tar nästan samtliga upp olika problem av och aspekter på nomineringsprocessen. I Tyskland har man i dessa studier främst sysslat med valsysteemets inflytande.³ I Storbritannien har man i huvudsak ägnat sin uppmärksamhet åt relationerna mellan lokala och centrala partiledningar.⁴ I USA och Kanada har statsvetarna framför allt undersökt relationerna mellan valkretsens socio-ekonomiska struktur och yttre karakteristika hos kandidaterna.⁵

Det är endast att beklaga denna situation och uttala den förhoppningen att det i framtiden ska göras studier som blir utformade så att jämförelser mellan länderna blir möjliga.⁶

Syftet med denna korta exposé, som på intet sätt gör anspråk på att vara uttömmande, har varit att försöka sätta in denna studie i ett internationellt sammanhang. Vad som framkommit är att nomineringarna som beslutsprocess veterligen inte gjorts föremål för så omfattande studier i något annat land som i Sverige. Denna undersökning måste av det skälet i huvudsak relateras till de befintliga svenska studierna. Det kan därför vara lämpligt att nu återknyta till inledningskapitlets teoretiska utgångspunkter.

På grund av att undersökningen genomförts ett antal månader efter nomineringsprocessens avslutande har det inte varit möjligt att mera ingående kartlägga alla faser i denna beslutsprocess. Av det skälet har inte heller beklagligtvis den mål/medel-modell, som utvecklats inom kommunalforskningsgruppen kunnat prövas såtillvida att man erhållit värden på de olika faktorernas relativa betydelse inom varje parti. Modellen har därför i denna studie mera tjänat syftet att

vara en illustration till vilka överväganden som beslutsfattarna kan tänkas göra vid listkompositionen. Denna undersökning har emellertid inte på någon punkt gett anledning att omformulera något i det allmänna synsättet på nomineringarna som beslutsprocess. Resultaten ligger helt i linje med vad som framhållits beträffande de kommunala nomineringarna. Slutsatserna från såväl de tidigare undersökningar som från denna studie sammanfaller även med den teoretiska syn Sjöblom anlägger på nomineringsprocessen som en av partiernas tre out-put-variabler. Sjöblom menar att beslutet om kandidatlistornas sammansättning ska relateras till de tre olika arenors, interna, väljar- och parla-

¹ H. Valen: Nominasjon ved stortingsvalg i det Norske Arbeiderparti 1954. Nominasjonen ved stortingsvalg – en demokratisk prosess eller et eksempel på partidiktatur? Statsøkonomisk tidsskrift 1956: 115–156. Factional Activities and Nomination in Political Parties, Acta Sociologica 3 1958, sid. 183–199. The Recruitment of Parliamentary Nominees in Norway, Scandinavian Political Studies 1 1966. Den sosiale og politiske bakgrunn for rekrutteringen av det politiske ledarskap. Tidsskrift for Samfunnsforskning No. 2–3 1966 och Rokkan-Valen The Mobilization of the Periphery. Data on Turnout, Party Membership and Candidate Recruitment in Norway, Acta Sociologica, Vol. 6, 1962. Se även Rokkan: Citizens, Elections, Parties 1970.

² Mogens Pedersen: Rekrutteringen af Danske Folketingsmedlemmer. Oppublicerad uppsats vid den andra nordiska konferensen i statskunskap, Helsingfors 1968 och Tapio Koskiahio: The Parliamentary Candidates and the Candidate Selection in Finland. Oppublicerad uppsats vid IPSA-kongressen i München 1970.

³ Dietrich Herzog: a. a.

⁴ R. Mc Kenzie: British Political Parties 1963 och A. Ranney: The Pathways to Parliament; Candidate Selection in Britain.

⁵ Allan Kornberg och Hal. Winsborough: a. a.

⁶ De forskare som på detta begränsade område inom statsvetenskapen har arbetat mest för att åstadkomma länderjämförelse är Stein Rokkan, Henry Valen och Lester G. Seligman, som med sin uppsats Political Recruitment and Party Structure i The American Political Science Review, Vol. LV, 1961, sid. 77–87, väckte berättigat uppmärksamhet genom att påpeka partistrukturens inflytande för rekryteringsmönstret. Han pekade i det sammanhanget på den stora betydelse gruppgerandet inom partierna har för rekryteringsmönstrets utseende. Seligman är för närvarande i färd med att göra en mycket omfattande komparativ studie av rekryteringsmönstret.

mentariska arenans, där partierna uppträder. Partierna kan vid sina nomineringar inte enbart kasta sina blickar på målet för handlandet på väljararenan, nämligen röstmaximeringen, utan måste även tänka på målen för beteendet på de övriga arenorna.¹ Den i inledningen presenterade mål/medel-modellen överensstämmer således på alla punkter med detta teoretiska synsätt.

Partiernas ledning önskar m. a. o. genom nomineringarna åstadkomma en lista, som tillsammans med andra inslag i valrörelsen kan bidra till att ge det bästa valutslaget på både kort och lång sikt. Det är därför nödvändigt för denna inre krets av partimedlemmar att balansera olika krav mot varandra så att i processen deltagande individer och grupper känner sig nöjda eller lika missnöjda med slutresultatet. Det främjar partisammanhållningen, något som är nödvändigt för att bl. a. få alla att göra en maximal insats i valarbetet. Det räcker emellertid inte för partiledningen att enbart ta hänsyn till individer och grupper inom partierna. Hänsynen till enskilda partimedlemmar och grupper av partimedlemmar måste vägas mot krav om en gentemot väljarkåren personrepresentativ lista. Det är därför ganska naturligt att det är den inre kretsen, partiledningen, som tar detta huvudansvar vid listkompositionen. Partiledningen har i de fall aktiviteten varit liten, med bristande kunskap om medlemmarnas önskemål som följd, fått använda sig av en antecipationsteknik, som inneburit att man sökt bedöma de uttalade önskemålen om listans sammansättning. Man har försökt förutse vilka egenskaper hos kandidaterna, som partimedlemmarna och den del av väljarkåren till vilken listan riktas, sannolikt kommer att uppskatta.

Partiledningarna har, som redan framhållits, när det gäller nomineringarna inför 1970 års val i betydligt högre utsträckning än 1948 och 1952 strävat efter att få reda på vilka kandidater medlemmarna önskar se uppförda på valsedlarna. Trots dessa ökade ansträngningar från partiledningarnas sida har inte motsvarande ökning av medlems-

aktiviteten kunnat påvisas. Andelen partimedlemmar som kommer i kontakt med nomineringsverksamheten torde av allt att döma variera mellan omkring 10 och 30 procent för de olika partierna i Sverige. Om dessa deltagarsiffror relateras till väljarkåren, innebär det att deltagandet inte i något parti torde överstiga 10 procent av de röstande. Det är en uppskattning som gjorts baserad på data från såväl kommunalforskningsgruppens undersökningar som denna studie rörande nomineringsförandet vid riksdagsvalet 1970.

¹ G. Sjöblom a. a. sid. 126–131.

9 Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Enkäter med bifogade bilagor från 141 företrädare för de fem största partiernas regionala organisation.

Bergh, Carl Herman: Preliminär materialöversikt i fråga om kandidatnominering. Opublicerad PM upprättad inom grundlagberedningens Arbetsgrupp II 23.2.70.

Brändström, Dan: Nomineringsförfarande vid kommunala val. En studie av partiernas kandidatnomineringar inför 1966 års kommunalval. Kommunalforskningsgruppen Avhandlingsserien 4. (Licentiatavhandling Umeå 1968.)

Herzog, Dietrich: The Selective System in Politics. Opublicerad uppsats vid IPSA-kongressen i München 1970.

Hidén, Bo: Kandidatnominering i Värmland 1969/70 inför riksdagsmannavalet 1970. En studie av de borgerliga partiernas urval till politiska förtroendeposter. (Opublicerad proseminarieuppsats i statskunskap vid universitetsfilialen i Karlstad Vt 1970.)

Kommunalforskningsgruppen: Några forskningsresultat redovisade vid föredragning den 5 juni 1969.

Koskiahho, Tapio: The Parliamentary Candidates and the Candidate Selection in Finland. (Opublicerad uppsats vid IPSA-kongressen i München 1970.)

Lundström, Berndt-Ola: Vänsterpartiet kommunisternas organisatoriska uppbyggnad. (Opublicerad uppsats.)

Pedersen Mogens N: Rekrutteringen af Danske Folketingsmend. (Opublicerad uppsats vid den andra nordiska konferensen i statskunskap, Helsingfors 1968.)

Simm, Uno: Rekruteringsvägar till kommunens fullmäktige. Kommunalforskningsgruppen Avhandlingsserien 2. (Licentiatavh. Göteborg 1967.)

Zanderin, Lars: Landstingsnomineringarna vid 1966 års kommunalval. Kommunalforskningsgruppen Avhandlingsserien 3. (Licentiatavh. Lund 1967.)

Strandman, Rolf, Söderlund, Ingvar: Kandidatnomineringsförfarandet inom moderata samlingspartiet och socialdemokratiska arbetarepartiet vid 1970 års riksdagsval. (Opublicerad proseminarieuppsats i statskunskap vid Umeå Universitet Ht 1971.)

Tryckta källor

Officiellt tryck

Proportionsvalssakkunnigas betänkande II 1921

SOS Riksdagsmannavalet 1953–1956

SOU 1961:21

SOU 1963:17

Rikspartiernas program och stadgar

Stadgar för moderata samlingspartiet. Antagna vid ordinarie partistämman 8–9 jan. 1969.

Stadgar för centerpartiet 1969.

Centerpartiets verksamhetsberättelse 1969.

Folkpartiets Program och stadgar. Antagna 1962 kompletterat med de ändringar som beslöts av landsmötet i Stockholm 1966, Sundsvall 1967 och Stockholm 1969.

Folkpartiets verksamhetsberättelse 1969–70.

Valplan 68, Plan 69 och Plan 70.

Regler Stadgar för Sveriges socialdemokratiska parti utgivna 1969.

SAP:s verksamhetsberättelse 1969.

Verksamhetsberättelse till vänsterpartiet kommunisternas kongress 19–21 september 1969.

Stadgar för Vänsterpartiet Kommunisterna antagna på 21:a kongressen 1967 och kompletterade på 22:a kongressen 19–21 sept. 1969.

Bearbetningar

Back, Pär-Erik: Det svenska partiväsendet. Särtryck ur Samhälle och riksdag. Stockholm 1966.

Den kommunala självstyrelsen 1 Ett forskningsprogram

Den kommunala självstyrelsen 2 Medborgarna informeras

Den kommunala självstyrelsen 3 Partierna nominerar

Downs, A: An Economic Theory of Democracy. New York 1957.

Kornberg, Allan och Winsborough, Hal. H.: The Recruitment of Candidates for the Canadian House of Commons. The American Political Science Review. Vol. LXII 1968.

Marvick, Dwaine: Political Recruitment and Careers; International Encyclopedia of the Social Sciences sid. 12: 273–281.

McKenzie, Robert: British Political Parties. London 1963.

Ranney, Austin: The Pathways to Parliament; Candidate Selection in Britain, London, Macmillan, 1965.

Rokkan, Stein: Citizens, Elections, Parties, Oslo, Universitetsforlaget, 1970.

Rokkan, Stein och Valen, Henry: "The Mobilization of the Periphery Data on Turn-

out, Party Membership and Candidate Recruitment in Norway", Acta Sociologica, Vol. 6, 1962.

Schlesinger, Joseph, A: Parties, Political: Party Units; International Encyclopedia of the Social Sciences sid. 11: 429–435.

Seligman, Lester G.: Political Recruitment and Party Structure, American Political Science Review, Vol. LV 1961, sid. 77–86.

Sjöblom, Gunnar: Party Strategies in a Multiparty System. Lund 1968.

Sköld, Lars: Kandidatnominering vid Andrakammarval, SOU 1958: 6, Stockholm, 1958.

Snowiss, Leo M.: Congressional Recruitment and Representation, the American Political Science Review, Vol. XV 1966: sid. 627–639.

Valen, Henry: Nominasjon ved Stortingsvalg i det Norske Arbeiderparti, Universitetet i Oslo, 1954.

Valen, Henry: Nominasjon ved Stortingsvalg – en demokratisk prosess eller et eksempel på partidiktatur?, Statsøkonomisk Tidsskrift 1956: sid 115–152.

Valen, Henry: "Factional Activities and Nomination in Political Parties", Acta Sociologica, 3 (4), 1958: sid. 183–199.

Valen, Henry: "The Recruitment of Parliamentary Nominees in Norway", in Scandinavian Political Studies, Vol. 1:1966.

Valen, Henry: Den sosiale og politiske bakgrunn for rekrutteringen av det politiske lederskap, Tidsskrift for Samfunnsforskning, No. 2–3, 1966.

Wyller, Thomas Chr.: Om Nominasjon ved offentlige valg som statsvetenskapelig problem. Statsøkonomisk Tidsskrift 1959 s. 122–139.

Press

Dagens Nyheter 30/9-70.

Förkortningar

För beskrivning av partier har följande förkortningar använts:

DU	Demokratisk ungdom
C	Centerpartiet
CKF	Centerns Kvinnoförbund
CSF	Centerns studentförbund
CUF	Centerns Ungdomsförbund
FPK	Folkpartiets Kvinnoförbund
FPU	Folkpartiets Ungdomsförbund
MUF	Moderata ungdomsförbundet
SAP	Socialdemokratiska Arbetarpartiet
SSK	Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund
SSU	Sveriges socialdemokratiska Ungdomsförbund
SKSF	Sveriges Kristna socialdemokraters Förbund (Broderskapsrörelsen)
VPK	Vänsterpartiet Kommunisterna

Övriga förkortningar:

FCO	Fackliga Centralorganisationen
FAU	Fackklubbarnas arbetsutskott
TAU	Tjänstemannaföreningarnas Arbetsutskott
GLB	Grundlagberedningen
SOU	Statens offentliga utredningar

200	Stammoffenlyb'ednary
018	Grundgesetze
120	Landesgesetzgebung
121	Landesgesetzgebung
122	Landesgesetzgebung
123	Landesgesetzgebung
124	Landesgesetzgebung
125	Landesgesetzgebung
126	Landesgesetzgebung
127	Landesgesetzgebung
128	Landesgesetzgebung
129	Landesgesetzgebung
130	Landesgesetzgebung
131	Landesgesetzgebung
132	Landesgesetzgebung
133	Landesgesetzgebung
134	Landesgesetzgebung
135	Landesgesetzgebung
136	Landesgesetzgebung
137	Landesgesetzgebung
138	Landesgesetzgebung
139	Landesgesetzgebung
140	Landesgesetzgebung
141	Landesgesetzgebung
142	Landesgesetzgebung
143	Landesgesetzgebung
144	Landesgesetzgebung
145	Landesgesetzgebung
146	Landesgesetzgebung
147	Landesgesetzgebung
148	Landesgesetzgebung
149	Landesgesetzgebung
150	Landesgesetzgebung
151	Landesgesetzgebung
152	Landesgesetzgebung
153	Landesgesetzgebung
154	Landesgesetzgebung
155	Landesgesetzgebung
156	Landesgesetzgebung
157	Landesgesetzgebung
158	Landesgesetzgebung
159	Landesgesetzgebung
160	Landesgesetzgebung
161	Landesgesetzgebung
162	Landesgesetzgebung
163	Landesgesetzgebung
164	Landesgesetzgebung
165	Landesgesetzgebung
166	Landesgesetzgebung
167	Landesgesetzgebung
168	Landesgesetzgebung
169	Landesgesetzgebung
170	Landesgesetzgebung
171	Landesgesetzgebung
172	Landesgesetzgebung
173	Landesgesetzgebung
174	Landesgesetzgebung
175	Landesgesetzgebung
176	Landesgesetzgebung
177	Landesgesetzgebung
178	Landesgesetzgebung
179	Landesgesetzgebung
180	Landesgesetzgebung
181	Landesgesetzgebung
182	Landesgesetzgebung
183	Landesgesetzgebung
184	Landesgesetzgebung
185	Landesgesetzgebung
186	Landesgesetzgebung
187	Landesgesetzgebung
188	Landesgesetzgebung
189	Landesgesetzgebung
190	Landesgesetzgebung
191	Landesgesetzgebung
192	Landesgesetzgebung
193	Landesgesetzgebung
194	Landesgesetzgebung
195	Landesgesetzgebung
196	Landesgesetzgebung
197	Landesgesetzgebung
198	Landesgesetzgebung
199	Landesgesetzgebung
200	Landesgesetzgebung

Forkortninger

For betydning af forkortningerne se side 100

Innehåll

Kapitel 1

1.1

1.2

1.3

1.4

1.5

Kapitel 2

2.1

2.2

2.3

2.4

Kapitel 3

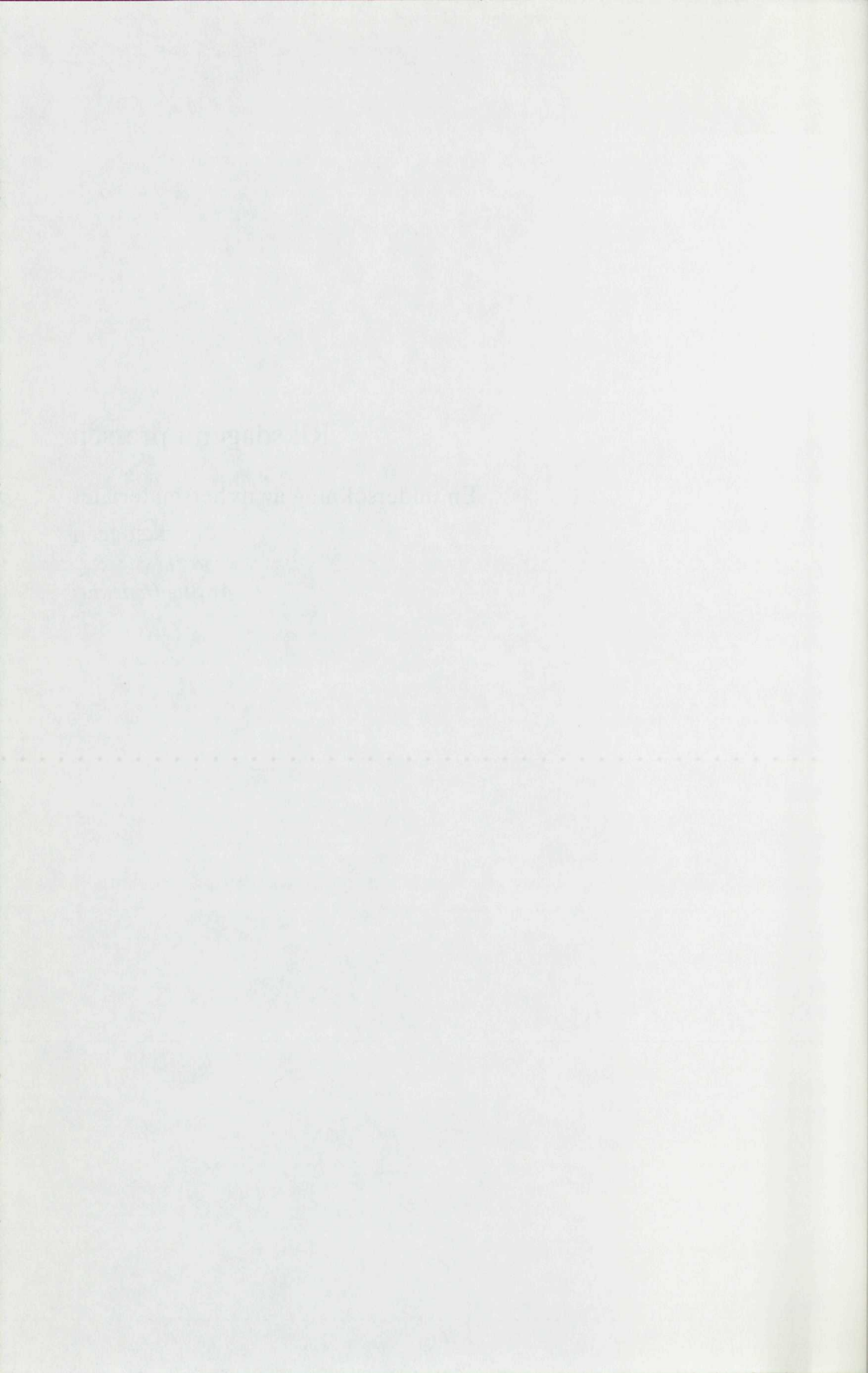
Bilagor

Bilagor

Riksdagen i pressen

En undersökning av nyhetsmaterialet
om riksdagen

Av Stig Hadenius

Innehåll

Kapitel 1 <i>Undersökningens uppläggning</i>	107
1.1 Inledning	107
1.2 Undersökningsperioder och material	108
1.3 Metod	110
Kapitel 2 <i>Resultatredovisning</i>	111
2.1 Riksdagsmaterialets omfång	111
2.2 Olikheter mellan pressgrupper	115
2.3 Ämnen	118
2.4 Parter	119
Kapitel 3 <i>Sammanfattning</i>	122
Bilaga 1	123
Bilaga 2	125

Kapitel 1. Einleitung

1.1. Einleitung

1.2. Untersuchungsgegenstand

1.3. Zielsetzung

Kapitel 2. Grundlagen

2.1. Forschungsstand

2.2. Methodik

2.3. Ergebnisse

2.4. Zusammenfassung

Bibliographie

Anhang

1 Undersökningens uppläggning

1.1 Inledning

Den undersökning som här skall presenteras gäller ett antal tidningars nyhetsbevakning av riksdagsarbetet. Initiativet till undersökningen har tagits av grundlagberedningen som haft intresse av att få fastställt dels i vilken utsträckning riksdagsarbetet uppmärksammas i pressen dels om riksdagsbevakningen förändrats över tid.¹

Frågan om tidningarnas attityd till nyhetsmaterial från riksdagen är givetvis av stort intresse. Det måste vara en nödvändighet för en fungerande demokrati att riksdagens arbete blir känt bland befolkningen. En av de viktigaste informationskällorna är därvid tidningspressen som både har att förmedla nyheter om riksdagens arbete och kommentera debatter och beslut. Det måste därför vara av betydelse att fastställa hur stor riksdagsbevakningen är för närvarande och jämföra med omfattningen under några tidigare år.

Det kan synas vara en ganska enkel uppgift att beskriva omfattningen av tidningarnas riksdagsbevakning och även att göra jämförelser över tid. Det finns dock betydande svårigheter. Det gäller urval av perioder och urval av tidningar. Det gäller också sättet att göra mätningar.

En mätning av det totala antalet rader som behandlar riksdagen ger naturligtvis ett icke oväsentligt mått på tidningarnas inställning till riksdagsmaterialet. Men hänsyn måste även tas till redigeringsprinciper, skrivsätt

och presentationsformer. Det har de senaste årtiondena skett åtskilliga förändringar av de journalistiska principerna. Nya regler har blivit gällande som bl. a. torde innebära mindre artiklar och en annorlunda presentation.

I en undersökning som denna bör således inte endast det sammanlagda utrymmet som ges åt riksdagsmaterialet mätas. Hänsyn måste också tas till storleken på artiklarna och till presentationen. Har rubrikerna blivit större och har riksdagsmaterialet fått en mera framträdande plats?

Det finns också andra problem som inställer sig när man vill undersöka pressbevakningen av riksdagen. Det är givetvis helt orimligt att se den svenska tidningspressen som en enhet. Det finns olika typer av tidningar som man kan anta skall ha olika inställning till riksdagsmaterialet. Storstadskvällspressen kan väntas ha en annan attityd än storstadsmorgontidningarna. Man kan också förutsätta att det finns skillnader mellan storstadstidningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö å ena sidan och regionspressen å den andra. Dessa skillnader bör undersökas.

Den svenska pressen kännetecknas av en relativt hög partibundenhet. Nästan samtliga tidningar är mer eller mindre fast knutna till

¹Den undersökning som här skall presenteras har genomförts i samarbete med amanuens Kent Asp, som också handlett de studenter som gjort mätningarna.

något av de fem riksdagspartierna.¹ Det torde ha sitt intresse att också undersöka hur inställningen till riksdagsmaterialet varierar mellan olika partiers tidningar. Ett partis tidningar kan ha en annan inställning till riksdagsmaterialet än ett annat partis. Det är till exempel tänkbart att oppositionspartiernas tidningar finner större anledning att uppmärksamma riksdagsmaterialet än regeringspartiets. Riksdagens debatter är viktigare för oppositionen när det gäller att föra ut deras budskap än den är för regeringen som har flera andra möjligheter att göra sin politik känd.

En annan fråga av intresse gäller olika partitidningars attityder till olika partiers material. I vilken utsträckning favoriserar man det egna partiet och i vilken utsträckning låter man andra partier komma till tals?

Sammanfattningsvis kan de frågor som skall behandlas i denna undersökning preciseras på följande sätt:

1. Hur omfattande är nyhetsbevakningen av riksdagen och har det skett några förändringar över tid?

2. Har presentationen av riksdagsmaterialet förändrats vad avser (a) artikellängd, (b) rubrikstorlek och (c) placering?

3. Finns det skillnader i inställning till riksdagsmaterialet mellan storstadsmorgontidningar, storstadskvällspress och regions-tidningar?

4. Hur förhåller sig olika partiers press till riksdagsmaterialet? I vilken utsträckning "gynnas" det egna partiet?

1.2 Undersökningsperioder och material

Skulle ambitionen ha varit att göra en omfattande och fullständig undersökning av den svenska pressens inställning till riksdagsmaterial från 1939 och framåt skulle urval av perioder och tidningar välla mycket stora problem. Vilka år, månader och veckor skulle kunna antas vara representativa för andra år, månader och veckor? Hur många tidningar skulle behöva undersökas för att man skall kunna uttala sig om hela den svenska

pressen?

I detta fall är dock ambitionen en annan. Uppgiften har begränsats till en undersökning av nyhetsmaterialet vid fyra olika tillfällen 1939–1969 och till 22 tidningar. Resultaten bör trots detta kunna belysa de ovan ställda frågorna.

Riksdagsbevakningen under fyra sessioner har således undersökts. Vid varje riksdag 1939, 1951, 1959 och 1969 har dels tre veckor i maj studerats dels referaten från första remissdebattsdagen. Majperioden har valts eftersom det är den period då riksdagsarbetet vanligen är intensivast. Pressens uppmärksamhet kan således förväntas vara störst under denna tid. Remissdebattsreferaten har framför allt betydelse som kontroll av resultatet från maj. Det är givetvis av stort intresse att se om det är samma tendenser under majsessionerna som under remissdebattsdagarna.

Det är omöjligt att undvika att det under vissa perioder förekommer större frågor som mer eller mindre dominerar riksdagens arbete. Vad gäller remissdebatterna står alltid den ekonomiska politiken i centrum. Under majperioderna varierar frågorna. Under de här undersökta åren har vid två tillfällen två frågor satt sin prägel på materialet. 1939 var det försvarsfrågan som diskuterades intensivt. 1959 var ATP-frågan inne i ett synnerligen dramatiskt och avgörande skede.

Givetvis måste hänsyn tas till dessa olika frågor. Av speciell vikt är att uppmärksamma att ATP-frågan i så måtto var unik för efterkrigstiden att den dels var en synnerligen stor och omdebatterad fråga dels hade en ovisst utgång. Man kan utgå ifrån att den fick en speciell uppmärksamhet och ökade pressens intresse för riksdagsarbetet. Frågan är om det skedde på bekostnad av andra

¹De enda undantagen av betydelse är Sydsvenska Dagbladet och Kvällsposten i Malmö vilka sedan år 1966 som "oberoende liberala" inte är knutna till något speciellt parti. Beträffande den svenska partipressen se f. ö. Kaj Kronvall, Partipressen idag (Lund 1971) och Hadenius-Seveborg-Weibull, Partipress, Socialdemokratisk press och presspolitik 1910–1920 (Gbg 1970).

Tabell 1. I undersökningen ingående tidningar.

Tidning ¹	Utg. ort	Parti-färg	Uppl. 1969	Periodicitet 1969
<i>Storstadspress:</i>				
Svenska Dagbladet (SvD)	Stockholm	(m)	161 900	7/morg.
Dagens Nyheter (DN)	Stockholm	(fp)	425 800	7/morg.
Ny Dag	Stockholm	(vpk)	²	1/vecka ⁴
Expressen (Expr.)	Stockholm	(fp)	547 300	7/em
Aftonbladet (AB)	Stockholm	(s)	480 800	7/em
<i>Regionspress:</i>				
Göteborgs Handels-och Sjöfartstidning (GHT)	Göteborg	(fris. lib.)	55 700	6/morg.
Göteborgs-Posten (GP)	Göteborg	(fp)	282 100	7/morg.
Ny Tid	Göteborg	(s)	44 400 ³	7/morg.
Göteborgs-Tidningen (GT)	Göteborg	(fp)	74 400	7/em
Sydsvenska Dagbladet (SDS)	Malmö	(ob. lib.)	110 200	7/morg.
Skånska Dagbladet (Sk.D)	Malmö	(c)	34 600	6/morg.
Arbetet (Arb.)	Malmö	(s)	102 000	7/morg.
Kvällsposten (Kv.P)	Malmö	(ob. lib.)	88 800	7/em
<i>Regionspress:</i>				
Nya Wermlands-Tidningen (NWT)	Karlstad	(m)	74 600	6/morg.
Östgöta Correspondenten (ÖC)	Linköping	(m)	62 000	6/morg.
Eskilstuna-Kuriren (Esk.K)	Eskilstuna	(fp)	28 100	6/morg.
Gefle Dagblad (GD)	Gävle	(fp)	31 600	6/morg.
Norra Skåne (N.Sk)	Hässleholm	(c)	21 300	6/morg.
Nord Sverige (N.Sv)	Sollefteå	(c)	²	1/vecka ⁴
Folket	Eskilstuna	(s)	32 000	6/morg.
Arbetarbladet (Arb.bl)	Gävle	(s)	31 600	6/morg.
Norrskensflamman (Nfl)	Luleå	(vpk)	²	6/morg.

¹Uppgifter om utgivningsort, partifärg, upplaga och periodicitet är hämtade från TS-boken 1970 och Tollin, S., Svensk Dagspress 1900–1967.

²Ej TS-noterad.

³Upplaga för år 1959.

⁴Tidigare perioder 6/morg.

frågor som samtidigt behandlades i riksdagen.

Som framgår av tabell 1 har 22 tidningar studerats. Bland dessa finns samtliga storstadstidningar som utkom 1969 med. Tidigare nedlagda storstadstidningar har ej undersökts utom i ett fall. Ny Tid har tagits med eftersom det ansetts angeläget att få ytterligare en socialdemokratisk storstadstidning med i undersökningen även om det endast kan bli för tre perioder. Två av storstadstidningarna – Kvällsposten och Expressen – fanns ej 1939 och finns således med endast för de tre senare perioderna.

Storstadspressen är således väl täckt. Regionspressen är betydligt större och kan av arbetsskäl ej undersökas på samma sätt. Ett urval på nio regionstidningar har gjorts. De representerar olika partier och olika utgivningsorter. Med undantag av de kommunistiska och centerpartistiska tidningarna är det

fråga om organ med relativt stora upplagor.

När det gäller undersökningar av respektive partiers press uppställer sig en rad problem. Tidningarna har olikartade förhållanden till sina respektive partier. Vissa partier har en stor press och andra en mycket liten. Två regionstidningar kan knappast anses representativa för t. ex. folkpartiets omfattande regionspress. Däremot har centern och kommunisterna så få regionstidningar att hela dess press blir representerad. Vad gäller storstadspressen finns också svårigheter: centerpartiet hade 1969 endast en storstadstidning medan folkpartiet hade fem.

Presstrukturen gör således partipressundersökningar svåra. Trots detta skall ett försök göras att ge en uppfattning om variationerna mellan olika partitidningar och belysa eventuella skillnader.

1.3 Metod

Den teknik som använts vid undersökningen har varit systematisk innehållsanalys.¹ Med hjälp av denna kan man få jämförbara data som är nödvändiga för undersökningen. Mätningarna har gjorts inom ramen för proseminariearbetet vid Statsvetenskapliga institutet i Göteborg.²

Mätenhet har varit *rader*. Spaltbredden har visserligen varierat något mellan tidningarna och över tid. Förändringarna har dock aldrig varit så stora att de bedömts ha någon betydelse för undersökningsresultaten.

Utförliga muntliga och skriftliga instruktioner har givits de kodare som utfört mätningarna. I bilaga 1 finns de anvisningar som gällt för ämnesuppdelningen.

Först och främst har det gällt för kodarna att skilja ut riksdagsmaterial från annat material. Det största problemet härvidlag har legat i att finna allt material. Det har varit väsentligt att inte gå förbi sådana artiklar som inte haft någon mera framträdande plats. Det har också gällt att särskilja nyhetsmaterialet från det kommenterande materialet. Gränsfallen har dock varit påfallande få och reliabilitetstesterna har givit tillfredsställande värden.

Vid uppdelningen av ämnen har rubriceringen i princip följt huvudtitlarna. Vissa frågor — som skattefrågor och miljöfrågor — har dock ansetts vara av intresse att redovisa separat. Givetvis har det förekommit vissa gränsfall. Framför allt kan samma avsnitt behandla flera ämnen varvid en bedömning fått göras av vilket som skall överväga. I allmänhet har dock ej heller ämnesuppdelningen vållat problem.

Slutligen har gjorts en uppdelning på *parter*. Som parter har betraktats dels riksdagspartierna dels regeringen. Samtliga perioder utom 1939 — då socialdemokraterna var i koalition med bondeförbundet — har det varit fråga om socialdemokratiska enpartiregeringar. Parten regeringen blir således liktydig med socialdemokratiska statsrådsuttalanden medan på parten socialdemokrater en-

dast kommit sådana ledamöter som ej tillhör regeringen.

Allt material kan givetvis inte partskodas. Mycket av riksdagsbevakningen i tidningarna består av referat av beslut, allmänna upplysningar och sammanfattningar av sådant slag att de ej kan kodas på någon särskild part.

Sammanfattningsvis kan sägas att mätproblemen ej varit stora och att alla prov som gjorts på materialet givit tillfredsställande resultat. Problemet med undersökningen har istället varit att perioderna inte varit flera och tidningsurvalet ej större. Tids- och arbetsskäl har varit orsaken till begränsningarna. Som det nu är kan flera av resultaten ej anses säkra förrän efter flera och mera omfattande undersökningar.

¹ En genomgång av principerna vid systematisk innehållsanalys finns i Hadenius/Weibull, *Iress radio TV* (1970). Där diskuteras också de problem som är förknippade med mätningar av detta slag och de test som är nödvändiga för att få en kontroll av tillförlitligheten.

² Mätningarna gjordes vårterminen 1971 och utfördes av Ann-Cathrine Andersson, Christer Andersson, Kurt Andersson, Håkan Bürgermeister, Lars Karlberg, Kristina Nilsson, Ulf Odhage, Bodil Odhult, Bodil Persson och Gunilla Swahn. De enskilda resultaten finns redovisade i proseminarieuppsatser.

2.1 Riksdagsmaterialets omfång

I detta avsnitt skall först redovisas den totala mängden riksdagsmaterial mätt i antal rader i de undersökta tidningarna. I diagram 1 redovisas materialet både från majperioderna och från remissdebattsdagarna.

Ser man först till remissdebattsreferaten har dessa stadigt minskat i omfattning. Det gäller samtliga undersökta tidningar. 1969 fick remissdebatten 1/3 av det utrymme den fick 1939. Det är uppenbart att de undersökta tidningarna tidigare givit större plats åt referat om den inledande politiska diskussionen i riksdagen. Man har med åren blivit allt mer restriktiv.

För de tre majveckorna är materialet 1969 knappt hälften av det 1939. Här finns dock ett viktigt undantag från den nedåtgående trenden. Det gäller 1959 då tidningarna innehöll mer riksdagsmaterial än vid någon av de andra undersökta perioderna. En tredjedel av detta material behandlade – som framgår av diagrammet – direkt ATP-frågan.¹ Det var uppenbarligen denna som ökade intresset för riksdagsarbetet. Man beskrev en dramatisk och oviss final på en långvarig strid.

Intressant är att se att tidningarna 1959 också innehöll åtskilligt annat material från riksdagen. Det tycks som om ATP-striden snarare höjde nyhetsvärdet på annat riksdagsmaterial än sänkte det. Riksdagsarbetet i sin helhet följdes intensivt av tidningarna.

Mätt i antal rader finns det en tendens hos pressen – både vad gäller remissdebattsreferaten och majperioderna – till att ge ett mindre utrymme åt riksdagen. Referaten har blivit mindre utförliga. Undantaget är majperioden 1959 då det uppkom en stor och kontroversiell fråga vars utgång var oviss. I det läget gavs ett stort utrymme åt riksdagen.

Det ovan presenterade resultatet gäller nyhetsmaterialet i pressen om riksdagen mätt i antal rader. Under den långa tid som undersökningen sträcker sig över kan också tänkas ha skett väsentliga förändringar vad gäller redigering, presentation och placering av detta material. Givetvis hör detta till bilden när man vill diskutera pressens inställning till riksdagen. En annan presentation kan höja läsvärdet och därmed förbättra informationsläget trots att totalutrymmet minskar.

I diagram 2 redovisas dels antalet artiklar under respektive majperioder dels artiklarnas genomsnittliga längd under respektive perioder.

Genomsnittslängden på artiklarna har minskat. 1939 var den 153 rader och 1969

¹Det bör observeras att det här endast är fråga om rent riksdagsmaterial. I maj 1959 fanns en rad ytterligare artiklar om ATP och dess konsekvenser som ej kodats eftersom det ej var fråga om ett direkt riksdagsmaterial.

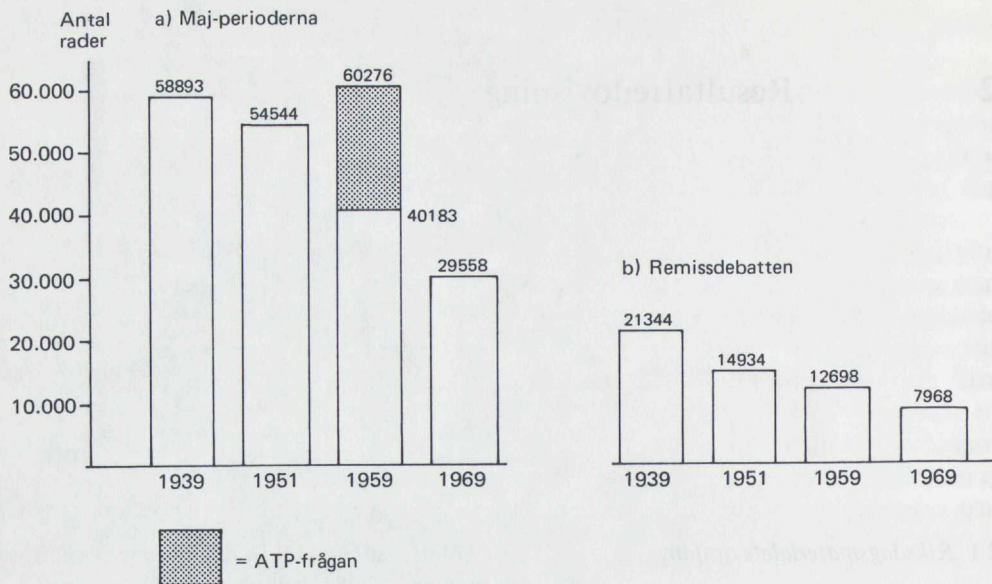

Diagram 1. Nyhetsmaterialet om riksdagen i pressen under fyra treveckorsperioder 1939–1969 samt under fyra remissdebatter mätt i antal rader.

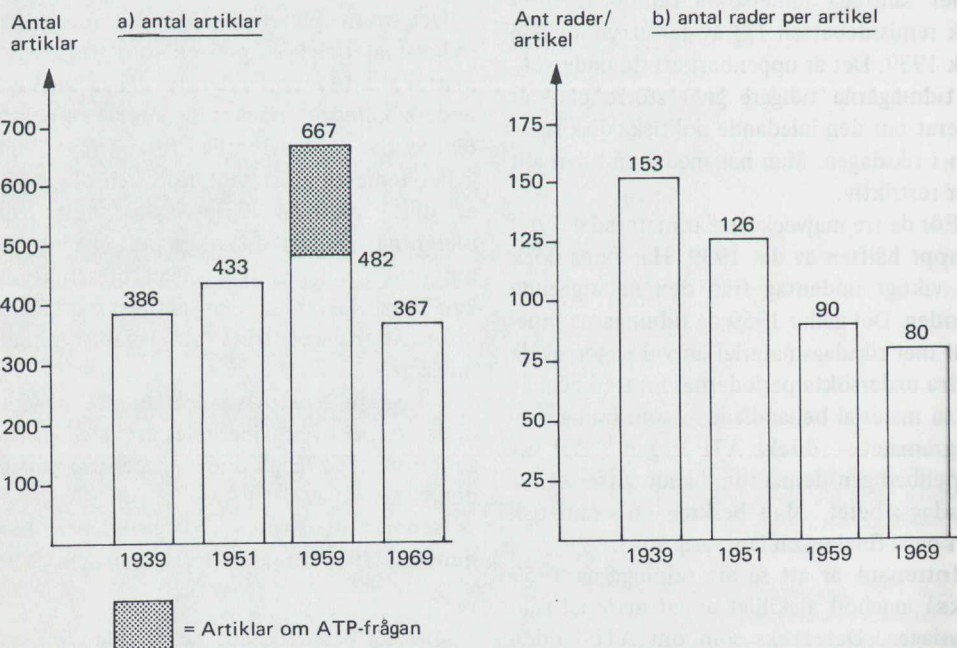

Diagram 2. Antalet nyhetsartiklar om riksdagen och den genomsnittliga längden på dessa under fyra treveckorsperioder 1939–1969.

80 rader. Det är troligt att den tendens som här framträder gäller för nyhetsmaterialet generellt.¹ De långa artiklarna som innehöll utförliga referat av vad som sagts och beslutats i riksdagen har fått lämna plats åt mindre utförliga presentationer.

Man kan diskutera om det inte samtidigt som artiklarna blivit mindre också skett en förändring i karaktären på riksdagsbevakningen. Man har över huvud taget lämnat de rena referaten för att istället mera självständigt spegla vad som hänt i riksdagen. Det har blivit mera översikter och sammanfattningar och mindre av rena referat.

Ser man till mängden artiklar har – som framgår av diagram 2 – riksdagsmaterialet inte minskat i så hög grad i de undersökta tidningarna. Istället har det hållit sig relativt konstant med en topp 1959. Det är omfånget som blivit mindre – inte antalet artiklar.

Det finns anledning att fråga om den förändring som skett i riksdagsbevakningen mot mindre omfattande artiklar i realiteten inneburit någon försämring av informationsläget. Man kan hävda att kortare artiklar är lättillgängligare och därigenom når flera människor. Referaten av diskussionerna blir visserligen mer summariska men kanske också mer lättlästa.

Givetvis är det också nödvändigt att, när man diskuterar förändringarna i pressens riksdagsbevakning från 1939 till 1969, komma ihåg den stora skillnaden i informationsläge som finns mellan då och nu. Radio och TV har kommit att spela en mycket stor roll i nyhetsförmedlingen. Vid remissdebatterna har både radio och TV direktsändningar från stora delar av debatterna.

Etermediernas riksdagsrapportering når snabbt en stor publik. Det är givet att pressen tar hänsyn till detta och förändrar sin bevakning i enhetlighet med rådande informationsläge. För vissa debatter blir det naturligt med en koncentration till vissa bestämda nyheter. Den breda täckning man hade innan radio och TV spelade den stora roll de gör för närvarande blir inte längre nödvändig.

Tabell 2. Artikelns genomsnittsrubrik hos olika tidningsgrupper mätt i antal spalter.

10–31 maj	1939	1951	1959	1969
Storstadsmorgonpress	1,4	2,0	2,1	2,3
Storstadskvällspress ¹	3,0	2,1	3,9	3,8
Regionspress	1,8	2,0	2,5	2,6

¹ 1939 utgörs denna endast av AB och GT

Tidningarnas presentation av sitt material kan ha förändrats i en rad andra avseenden än artikelstorleken. Här skall två frågor ställas: har det skett några förändringar vad gäller *rubrikstorleken* och beträffande riksdagsmaterialets *placering*.

I diagram 3 redovisas den genomsnittliga spaltbredden på nyhetsartiklar i de undersökta tidningarna behandlande riksdagen under de fyra majperioderna. I tabell 2 har gjorts en uppdelning på tre olika pressgrupper.

Storleken på rubrikerna har ökat inom samtliga tidningsgrupper. Det gäller dock framför allt storstadsmorgonpressen och regionspressen. Detta betyder att artiklarna om riksdagen framhävs mera, blir mera synliga. Även denna tendens mot större rubriker är säkerligen generell för allt nyhetsmaterial. Men detta behöver naturligtvis inte minska effekten; man kan anta att riksdagsmaterialet syns bättre och därmed också får flera läsare.

Slutligen skall redovisas en undersökning av artiklarnas placering. Av diagram 4 framgår en mycket klar tendens vad gäller remissdebattsreferaten. Dessa får tydligen en mera framträdande placering än tidigare. 1969 var nära 10 procent av materialet om riksdagen placerat på första sidan medan motsvarande andel för 1939 var 2,8.

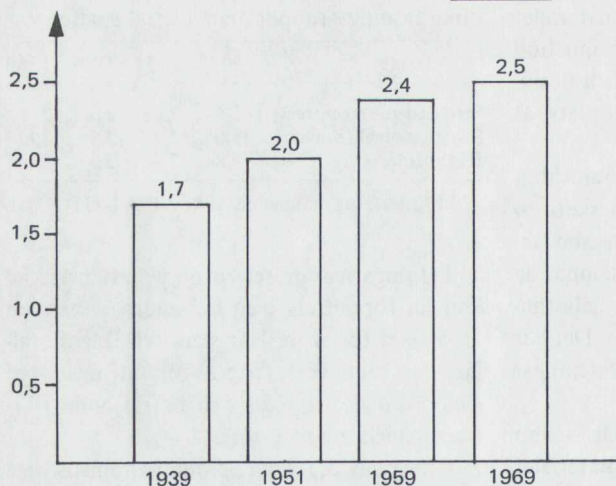
Vad gäller majperioderna tycks det finnas en motsatt trend. 1969 var det år då i särklass minst material fick förstasideställning.

Det är svårt att dra generella slutsatser av undersökningen om placeringen. Mycket be-

¹ Jfr Hadenius, Nyheter från TT (Sthlm 1971) s. 144.

Ant rubrikspalter/artikel

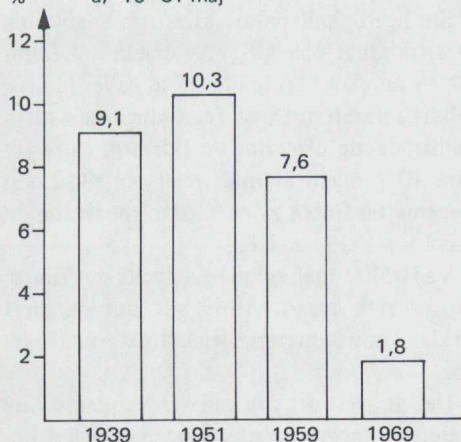
10-31 maj

Anm I de fall en artikel haft flera rubriker har endast den översta mätts.

Diagram 3. Den genomsnittliga storleken på rubriker mätt i antal spalter.

a) 10-31 maj

b) Första remiss-debattsdagen

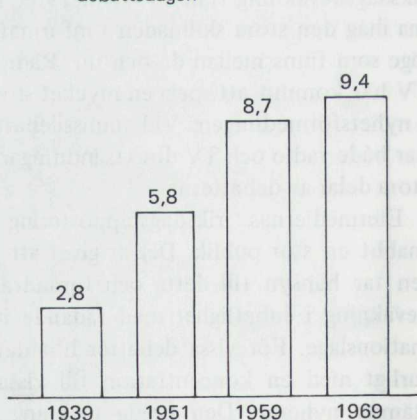

Diagram 4. Andel nyhetsmaterial om riksdagen placerat på tidningarnas första sidor av det totala nyhetsmaterialet om riksdagen.

ror här på tillfälligheter. Inte minst gäller detta remissdebattsdagen. Är konkurrensen på nyhetsmarknaden hård får remissdebattsreferaten stå tillbaka medan de har större chanser om trängseln är mindre.

Sammanfattningsvis skall sägas att den relativt entydiga bild av pressens intresse för riksdagen som framträdde i diagram 1 där mätningen av antalet rader redovisades senare kunnat modifieras avsevärt. Det syntes som om pressens intresse minskat och som om således informationen försämrats. Både vad gäller remissdebatten och de tre majveckorna var intresset i särklass minst 1969.

Ser man emellertid till antalet publicerade artiklar har det dock ej skett någon sådan minskning. Radmängden har minskat men ej antalet artiklar. Samtidigt visar det sig att rubrikerna blivit större och – vad gäller remissdebattsreferaten – placeringen mera framträdande. Presentationsformen har förändrats på ett sätt som gör det tveksamt om informationen om riksdagen i pressen försämrats. Tar man dessutom hänsyn till radio och TV och medräknar deras riksdagsbevakning torde det inte råda någon tvekan om att det totala utbudet om riksdagen ökat och ej minskat.

2.2 Olikheter mellan pressgrupper

I denna del skall diskuteras om det finns några skillnader vad gäller riksdagsbevakningen mellan olika typer av tidningar. De grupper som skall undersökas är dels storstadstidningarna och regionstidningarna dels partitidningarna.

Vissa tendenser har tidigare kunnat konstateras i den totala pressgruppen. Man kan fråga om det inte föreligger några skillnader mellan storstadstidningarnas och regionstidningarnas inställning till riksdagsmaterialet. Dessutom är av intresse att se vilka olikheter som föreligger mellan storstadsmorgontidningarna och storstadskvällspressen.

Det skall inledningsvis konstateras att jämförelser över tid försvåras av de förändringar som ägt rum inom respektive pressgrupper. Det gäller framför allt kvällspressen som

utvecklats under 1950- och 1960-talen. 1939 var Aftonbladet den enda storstadstidningen av tabloidtyp. 1969 fanns det fyra tabloidtidningar som kom ut i Stockholm, Göteborg och Malmö.

I diagram 5 har gjorts en sammanställning av det totala riksdagsmaterialet dels i storstadspressen dels i regionspressen. Inom storstadspressen har tabloidpressen (storstadskvällspress) urskilts.

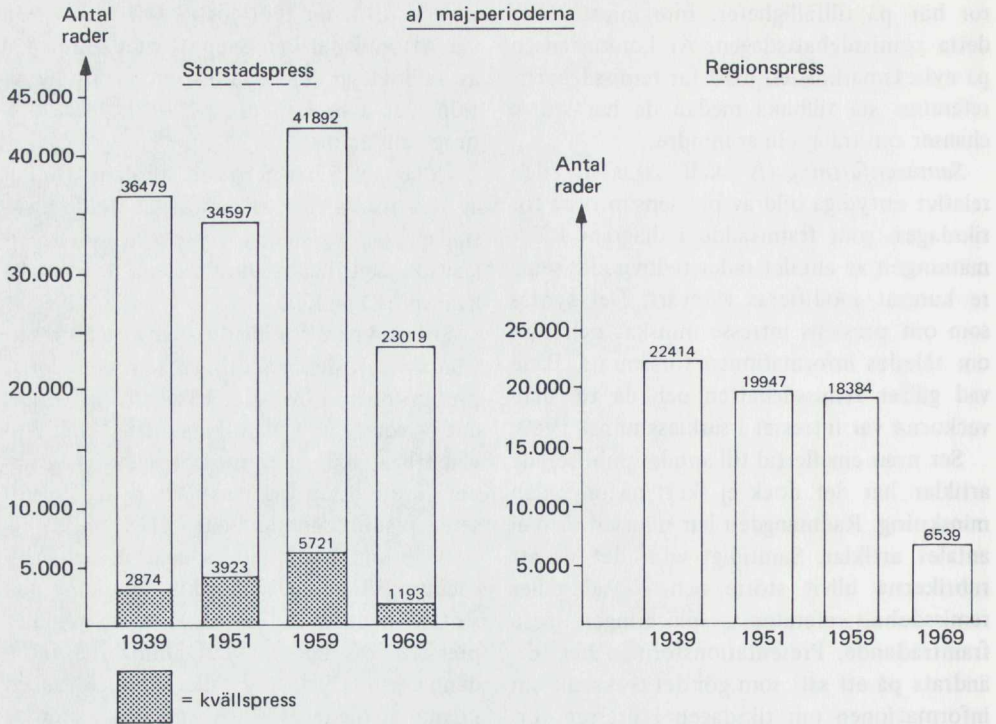
Som tidigare framhållits måste man reservera sig mot de förändringar som skett inom pressgrupperna över tid. På samma sätt finns det – som framgår av bilagorna 2 och 3 – väsentliga skillnader inom respektive grupper. Trots detta vågar man dra vissa slutsatser av resultaten redovisade i diagram 5.

Både vad gäller remissdebatten och majveckorna framträder en klar tendens: den största nedgången har skett inom regionspressen. De undersökta tidningarna inom denna grupp hade vad gäller majveckorna en knapp tredjedel så stort material som de hade 1939. Även om man tar hänsyn till förändringar i presentation och skrivsätt är det tydligt att informationen om riksdagen inom denna grupp blivit mindre.

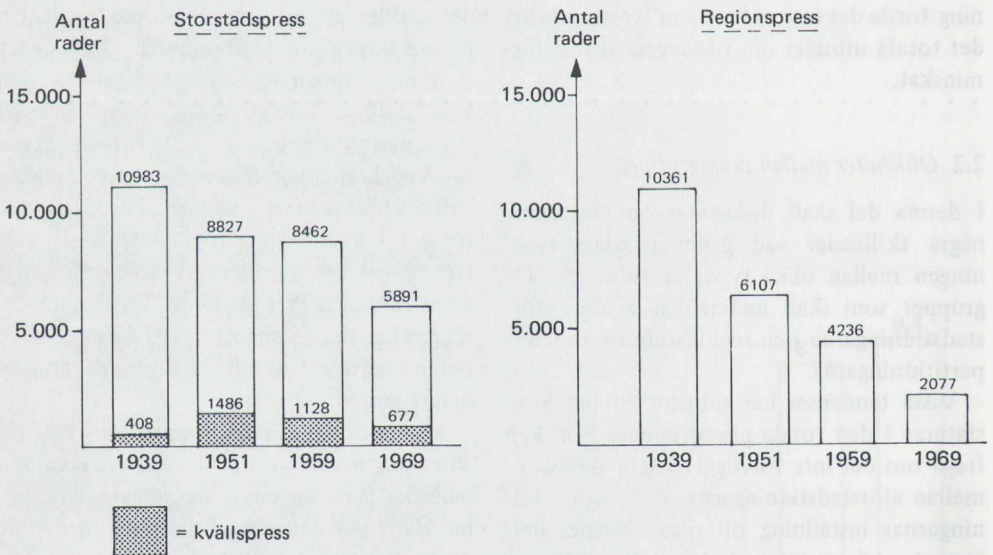
Inom gruppen storstadspress finns det en klar skillnad mellan storstadskvällspressen och morgontidningarna. De förra ägnar mycket liten uppmärksamhet åt riksdagsarbetet. 1969 är det sammanlagda riksdagsmaterialet i kvällstidningarna anmärkningsvärt lågt. Trots att det finns fyra volymmässigt stora tidningar i gruppen mot sju morgontidningar har denna endast 1 193 av de 23 019 rader som totalt uppmätts i storstadspressen denna period.

Ser man på utvecklingen över tid har storstadspressen i sin helhet mindre riksdagsmaterial 1969 än under de tidigare perioderna. Här finns det stora variationer mellan de olika tidningarna. Skånska Dagbladet har mer riksdagsmaterial 1969 än under någon tidigare period. I Dagens Nyheter har det inte skett några större förändringar beträffande omfånget. I Svenska Dagbladet finns det dock en klar minskning. Till bilden hör dock att Svenska Dagbladet tidigare varit

a) maj-perioderna

b) remissdebatten

Anm: Expr och KvP fanns ej 1939. 1969 är Ny Tid nedlagd, Ny Dag och Nord-Sverige är veckotidningar.

Diagram 5. Nyhetsmaterial om riksdagen under fyra maj-perioder och fyra remissdebatter 1939–1969 uppdelat på Storstadspress och Regionspress.

den tidning som haft det i särklass mest omfattande materialet om riksdagen.

Vad gäller regionspressen hänger den minskning som här kunnat konstateras säkerligen samman med en allmän utvecklingstendens hos denna typ av tidningar. Denna press har i allt högre utsträckning specialiserat sig på material av regional och lokal natur. Detta har blivit den differentieringsform man valt i konkurrensen med rikstidningar, radio och TV.

Man kan således anta att det minskade utrymme som i regionspressen ges åt riksdagsmaterial mindre är en följd av en förändrad attityd till just dessa nyheter än en allmän tendens mot ökad restriktivitet gentemot riksmaterial över huvud taget.

Slutligen skall undersökas om det finns några skillnader mellan olika *partipressgrup-*

per. Som tidigare framhållits kompliceras undersökningen av att olika partier har olika presstruktur och av att det skett betydande förändringar mellan perioderna. I tabell 3 har därför endast de tidningar som under samtliga perioder tillhört samma parti tagits med. Det bör dock sägas att vissa av dessa tidningar ändrat periodicitet: Ny Dag och Nord-Sverige har blivit veckotidningar.

Pressgrupperna är olikartade och det är vanskligt att göra jämförelser över tid. Det är dock påfallande hur likartade andelarna är under respektive år. Vad gäller de tre undersökta moderata tidningarna har alla dessa ett mera omfattande riksdagsmaterial än övriga partiernas tidningar.

En intressant tendens finns över tid. 1969 har riksdagsmaterialet minskat starkast i de tre socialdemokratiska tidningarna. Arbetet

Tabell 3. De fem riksdagspartiernas pressgruppers andelar av det totala antalet rader om riksdagen 1939–1969 dels (a) under fyra maj-perioder dels (b) för referaten av fyra remissdebatter.

a) 10–31 maj

År	m-prensens andel av det totala ant. rader	fp-prensens andel av det totala ant. rader	c-prensens andel av det totala ant. rader	s-prensens andel av det totala ant. rader	vpk-prensens andel av det totala ant. rader
1939	23,4	32,4	16,2	18,8	9,2
1951	27,9	37,9	14,5	8,9	10,8
1959	29,8	36,1	13,9	12,8	7,4
1969	29,4	37,9	19,1	7,0	6,6

b) första remissdebattsdagen

År	m-prensens andel av det totala ant. rader	fp-prensens andel av det totala ant. rader	c-prensens andel av det totala ant. rader	s-prensens andel av det totala ant. rader	vpk-prensens andel av det totala ant. rader
1939	22,5	25,7	22,4	17,3	12,1
1951	20,0	35,2	22,7	12,7	9,4
1959	31,6	30,9	23,0	11,8	2,7
1969	26,4	39,7	19,6	10,3	4,0

Anm. m-press = SvD + ÖC + NWT
 fp-press = DN + GHT + GP + GT + Esk.K + GD
 c-press = Sk.D + N.Sk + N.Sv
 s-press = Arb. + Folket + Arb.bl.
 vpk-press = Ny Dag + Nfl

Följande tidningar har utslutits vid denna del av undersökningen p. g. a. ändrad partitillhörighet, ej startad eller nedlagd: SDS, KvP, Expr., AB, Ny Tid.

är den storstadsmorgontidning som minskat sin riksdagsbevakning kraftigast och i regionspressen har Folket och Arbetarbladet minskat mera än moderata samlingspartiets och folkpartiets tidningar.

Det material som undersökts är begränsat. Det är omöjligt att utifrån detta dra långtgående slutsatser. De socialdemokratiska tidningar som undersökts behöver inte vara representativa för övriga socialdemokratiska regionstidningar. Detsamma gäller folkpartiets och moderata samlingspartiets regionstidningar.

Resultatet kan dock ses som ett uppslag till kommande undersökningar. Finns det en skillnad mellan regeringspressens och oppositionspressens attityder till riksdagsmaterialet? Resultaten ovan antyder att den borgerliga pressen som förespråkare för oppositionen skulle anse det angelägnare att föra ut de budskap som kommer från riksdagen än den socialdemokratiska.

Sammanfattningsvis kan konstateras att undersökningen av de olika pressgruppernas inställning till nyhetsmaterial om riksdagen visat på klara skillnader mellan regionspressen och storstadspresen. Den förra har minskat sin riksdagsbevakning i betydligt högre utsträckning än den senare. Vidare visar det sig att storstadsmorgontidningarna bevakar riksdagen i betydligt högre utsträckning än storstadskvällspresen. Ser man till de olika partitidningarna finns det en starkare minskning hos den undersökta socialdemokratiska pressen än hos de folkpartistiska och moderata tidningarna.

2.3 Ämnen

Det vore av ett självklart intresse att undersöka i vilken utsträckning den ämnesfördelning som finns i pressens referat från riksdagen överensstämmer med riksdagsdebatterna. Med andra ord: har somliga ämnesområden större nyhetsvärde än andra? En grundligare belysning av detta problem skulle dock kräva analys av såväl riksdagsmaterial som tidningsmaterial. En sådan undersökning skulle kunna avslöja om vissa ämnen var

över- eller underrepresenterade i pressen i förhållande till riksdagsdebatterna.¹

Här är inte platsen för en sådan analys. Däremot skall göras en jämförelse mellan storstadstidningar och regionstidningar och frågas i vilken utsträckning tidningsgrupperna skiljer sig i fråga om ämnesval.

Tabell 4 visar ämnesfördelningen hos riksdagsmaterialet i respektive pressgrupper under de fyra majperioderna. Materialet har delats upp på 14 ämneskategorier vilka i huvudsak överensstämmer med huvudtitlarna.

Ser man till ämnesfördelningen i stort innehåller denna knappast några överraskningar. Vissa perioder finns dominerande ämnen i båda grupperna. Det gäller försvarsfrågorna 1939, försvars- och kulturfrågorna 1951 och socialfrågorna 1959. I allmänhet får för övrigt de ämnen som ligger inom de stora huvudtitlarna helt naturligt det stora utrymmet. Möjligen kan det anses förvånande att handelsfrågorna inte någon gång fick något större utrymme.

Som regel är fördelningen likartad mellan de båda pressgrupperna. Det är samma ämnen som får stort utrymme i storstadspresen som i regionspressen. Ett intressant undantag utgör perioden 1969 då regionstidningarna gav en betydligt större andel åt arbetsmarknads- och lokaliseringsfrågorna än storstadspresen. Inte mindre än en fjärdedel av de undersökta tidningarnas riksdagsmaterial behandlade denna period denna ämnesgrupp. Motsvarande andel för storstadspresen var 12,7 procent.

Tidigare har konstaterats att de undersökta regionstidningarna haft ett mycket begränsat riksdagsmaterial 1969 i jämförelse med övriga undersökta perioder. Den här gjorda undersökningen tycks tyda på att det finns en tendens hos dessa tidningar till koncentration till ämnen som har speciell aktualitet för regionspressen. Typiska sådana ämnen torde arbetsmarknads- och lokaliseringsfrågor vara.

¹En undersökning av detta slag har genomförts av Karl-Erik Rosengren, Lund och är presenterad i Statsvetenskaplig Tidskrift nr 3 1971.

Tabell 4. Storstadspressens och regionspressens nyhetsmaterial fördelat på ämnesområden under maj-perioden 1939–1969.

	1939		1951		1959		1969	
	Reg. press	Storst. press	Reg. press	Storst. press	Reg. press	Storst. press	Reg. press	Storst. press
Justitie	7,3	8,9	1,8	3,8	3,4	2,7	7,9	6,0
Utrikes	1,3	1,4	4,9	6,2	0,1	0,1	12,6	13,9
Försvars	35,3	40,5	15,7	20,1	8,2	6,4	3,8	3,3
Finans	12,9	6,9	8,6	13,7	15,8	14,9	7,2	9,2
Social	10,0	9,0	13,0	11,2	30,2	30,4	4,4	6,7
Handels	1,4	1,2	0,1	0,2	—	0,7	0,8	1,3
Kommunikation	6,4	7,7	6,2	4,2	2,1	2,9	—	1,3
Utbildning	3,0	2,5	3,4	4,2	5,4	7,9	6,1	8,1
Kultur	0,2	0,2	15,0	14,1	0,5	0,6	4,4	4,1
Jordbruk	6,7	4,6	11,5	6,5	10,9	8,3	3,5	4,4
Skatter	3,2	3,5	2,7	2,2	3,6	6,0	11,5	7,8
Bostadspolitik	1,8	0,9	5,8	5,6	—	—	0,2	0,1
Arbetsmarkn. o. lokaliseringssfr.	6,0	7,7	4,9	4,3	3,6	2,0	23,8	12,7
Miljövärd	0,1	0,1	—	—	0,9	1,0	3,8	6,7
Övriga	3,9	4,9	6,4	3,8	15,3	16,1	10,0	14,4
Summa %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
n	22 414	36 479	19 947	34 597	18 384	41 892	6 539	23 019

2.4 Parter

Den sista frågan som skall behandlas gäller hur de olika tidningarna förhåller sig till de politiska partierna. I vilken utsträckning refererar man hellre riksdagsmän som tillhör samma parti som tidningen representerar? Ger man det "egna" partiet större utrymme?

Av det material som här betecknas som riksdagsmaterial finns det — som diskuterats ovan — åtskilligt som inte går att hänföra till något politiska parti eller till regeringen. Det kan röra sig om allmänna kommentarer, referat av beslut och sammanbindande text. Detta skall naturligtvis ej hänföras till någon politisk "part".

Av diagram 6 framgår först att remissdebattsreferaten innefattar mera material som går att dela upp på parter än majperioderna. Det har i allmänhet rört sig om diskussionsreferat där nästan all text kunnat hänföras till något parti eller till regeringen. Vid majperioden har det funnits betydligt mera riksdagsmaterial av icke partskaraktär. Mellan 65 och 70 procent av materialet har dock kunnat koda på parter.

Resultaten av partskodningen finns redovisade i tabellerna fem och sex. Där finns angivet hur stora delar respektive partier och regeringen fått i sina respektive tidningsgrupper.

Ser man först till tabell 5 där remissdebattsreferaten finns kodade framträder en klar tendens: det egna partiet ges i regel den största platsen. För den socialdemokratiska pressen gäller dock att man måste slå samman socialdemokraternas och regeringens andelar för att få detta resultat.

De borgerliga partierna dominerar således starkt i de borgerliga tidningarna, socialdemokraterna i de socialdemokratiska och kommunisterna i kommunisttidningarna. Det extremaste exemplet ger kommunistpressen 1951 då 90 procent av dess partskodade riksdagsmaterial kunnat hänföras på kommunisterna. I den övriga pressen fick kommunisterna mellan två och fem procent.

Ett undantag utgör 1939 då högern fick stor plats i samtliga partiers press. Största andelen har dock högern i de egna tidningarna. Förklaringen till högerns stora

Tabell 5. Parter i de olika partiernas press den första remissdebattsdagen 1939–1969.

	Partipress	M	Fp	Cp	Borg.	S	Vpk	Reg.	S:a %	n
1939	m-press	55,6	14,0	7,3	–	2,0	2,2	18,9	100,0	5 510
	fp-press	35,1	20,8	9,6	–	4,3	5,2	25,0	100,0	4 959
	c-press	27,3	14,8	23,7	–	3,1	4,6	26,5	100,0	4 090
	s-press	30,8	13,8	11,3	–	4,4	6,0	33,7	100,0	4 117
	vpk-press	13,2	8,8	7,2	–	5,0	48,6	17,2	100,0	2 158
1951	m-press	40,1	12,2	12,3	–	9,6	2,1	23,7	100,0	3 582
	fp-press	21,3	28,5	14,8	–	9,6	2,7	23,1	100,0	4 898
	c-press	21,3	12,7	24,6	0,9	8,9	5,4	26,2	100,0	2 665
	s-press	25,0	9,3	10,5	–	11,9	4,1	39,2	100,0	2 100
	vpk-press	1,7	2,9	–	–	–	89,3	3,3	100,0	1 086
1959	m-press	31,6	23,7	14,5	1,4	9,7	1,6	17,5	100,0	4 232
	fp-press	23,5	28,1	15,7	2,8	9,8	1,7	18,4	100,0	3 383
	c-press	20,5	19,9	24,3	1,4	11,1	2,9	19,9	100,0	2 278
	s-press	18,7	16,2	14,8	1,7	21,2	3,6	23,8	100,0	2 462
	vpk-press	13,0	7,6	5,8	–	9,4	50,0	14,2	100,0	276
1969	m-press ¹	25,5	17,6	15,4	3,5	5,1	1,7	31,2	100,0	1 817
	fp-press	17,1	25,2	17,8	3,1	3,1	7,1	26,6	100,0	3 329
	c-press	23,1	19,6	41,6	0,3	1,1	4,5	9,8	100,0	1 386
	s-press	16,2	30,2	8,5	4,6	6,6	2,9	31,0	100,0	922
	vpk-press	14,1	13,1	17,3	–	9,2	26,1	20,2	100,0	283

¹ Exkl. SDS och KvP

Tabell 6. Parter i de olika partiernas press under majperioden 1939–1969.

	Partipress	M	Fp	Cp	Borg.	S	Vpk	Reg.	S:a %	n
1939	m-press	37,1	7,4	5,0	0,9	10,7	0,6	38,3	100,0	11 969
	fp-press	26,9	12,8	5,1	1,5	13,1	1,2	39,4	100,0	11 076
	c-press	22,6	7,1	8,4	1,8	11,6	1,1	47,4	100,0	5 450
	s-press	29,7	9,1	4,3	2,1	12,2	1,1	41,5	100,0	8 293
	vpk-press	6,8	7,1	1,8	0,7	5,5	62,0	16,1	100,0	3 824
1951	m-press	23,4	18,3	8,0	4,1	15,9	2,0	28,3	100,0	10 935
	fp-press	11,6	24,1	7,5	5,4	15,3	3,4	32,7	100,0	11 085
	c-press	12,4	19,1	14,7	2,8	14,8	1,5	34,7	100,0	4 641
	s-press	13,2	17,8	9,1	3,1	22,9	2,4	31,5	100,0	5 357
	vpk-press	0,4	0,1	0,1	0,2	1,7	89,1	8,4	100,0	4 180
1959	m-press	29,4	19,6	10,8	2,4	13,1	0,7	24,0	100,0	15 115
	fp-press	14,9	29,2	10,5	3,0	12,2	0,7	29,5	100,0	11 072
	c-press	11,8	20,3	29,5	2,8	15,3	0,7	19,6	100,0	4 711
	s-press	13,6	17,7	9,2	3,2	24,3	1,4	30,6	100,0	6 313
	vpk-press	5,1	4,0	3,2	2,4	12,6	56,3	16,4	100,0	3 397
1969	m-press ¹	21,0	14,1	9,1	7,9	11,0	1,1	35,8	100,0	5 338
	fp-press	10,0	21,4	9,2	6,2	15,4	2,5	35,3	100,0	6 292
	c-press	11,9	13,9	31,0	0,6	9,6	1,3	31,7	100,0	3 434
	s-press	8,5	23,5	6,3	2,9	11,6	1,3	45,9	100,0	1 547
	vpk-press	–	–	–	–	1,8	95,9	2,3	100,0	1 622

¹ Exkl. SDS och KvP

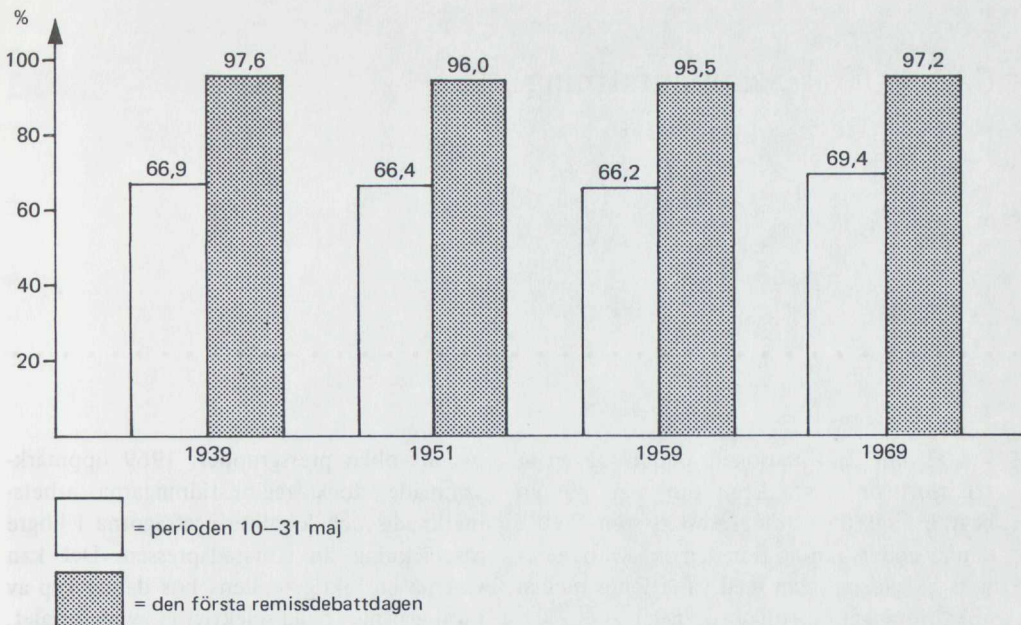

Diagram 6. Partskodat material i andelar av det totala riksdagsmaterialet under fyra majperioder och fyra remissdebattsdagar.

andel 1939 torde hänga samman dels med att partiet då var största oppositionsparti dels med att det spelade en mycket aktiv roll i den då aktuella försvarsfrågan.

Ser man till det utrymme som ges åt regeringen är detta relativt likartat i de olika tidningarna. I allmänhet är dock andelarna större i de socialdemokratiska tidningarna.

Övergår man till de fyra majperioderna framträder i stort samma tendenser som vid remissdebatten. De egna partierna gynnas. Genomgående får dock regeringen ett stort utrymme i samtliga typer av tidningar: regeringens budskap har således stora möjligheter att nå ut även om dess press inte är så betydande. Vpk är det parti som får minsta utrymmet i de borgerliga och socialdemokratiska tidningarna men som favoriserar den egna parten mest.

Jämför man de fyra majperioderna finns 1939 en likartad tendens som den som kunde konstateras vid remissdebattsbevakningen. Också perioden 1969 finns en avvikelser från huvudtendensen. Det är den so-

cialdemokratiska pressen som ger folkpartiet större andel av materialet än det får i folkpartipressen. På samma sätt ger folkpartipressen betydande plats åt socialdemokraterna och regeringen. Det tycks finnas en tendens mot mindre starka partstaganden från tidningarnas sida.

Sammanfattningsvis kan sägas att kodningen på parter visat att de olika partiernas press genomgående gynnar det egna partiet mer än något annat parti. Regeringens budskap går dock fram i samtliga partiers tidningar. Kommunistpressen gynnar det egna partiet mest men detta får i gengäld den sämsta behandlingen i övriga partiers tidningar. Jämförelser över tid tyder på mindre klara partstaganden från tidningarnas sida.

Frågan om informationen om riksdagen är ett stort problem. Även om man gör en begränsning till tidningspressen som skett i denna undersökning finns en rad svårigheter som hänger samman med variationer mellan olika tidningar och olika riksdagar.

Ser man till det sammanlagda materialet finns det en tendens att detta minskat kraftigt under de båda perioderna 1969 i jämförelse med tidigare undersökningsperioder. Minskningen är störst i två typer av tidningar: regionstidningarna och storstadskvällspressen. Till bilden hör dock att det skett väsentliga förändringar i den journalistiska bearbetningen av materialet. Artiklarna är kortare och har fått större rubriker.

Det är således omöjligt att svara ett entydigt ja eller nej på frågan om informationen om riksdagen i pressen är sämre 1969 än under tidigare perioder. I vissa storstadsmorgontidningar är förhållandet snarare det motsatta. Vad gäller regionspressen torde det dock vara klart att denna intar en allt mer restriktiv hållning till riksdagsmaterial.

Detta betyder dock ej att det totala informationsläget om riksdagen skulle ha blivit sämre. Tar man hänsyn till den nyhetsbevakning som sker från etermediernas sida torde förhållandet snarare vara det motsatta.

I undersökningen har också ingått att göra jämförelser mellan ämnesfördelningen i olika pressgrupper och olika partitidningars inställning till riksdagsmaterialet.

Vad gäller ämnesfördelningen har inte kunnat konstateras några större skillnader

mellan olika pressgrupper. 1969 uppmärksammade dock regionstidningarna arbetsmarknads- och lokaliseringsfrågorna i högre utsträckning än storstadspressen. Det kan visa på en viktig tendens hos denna typ av tidningar mot ökad selektivitet av materialet.

Slutligen har den så kallade partskodningen visat att samtliga undersökta tidningar gynnar sina respektive partier men att motståndarna i allmänhet i hög utsträckning tillåts komma fram. Tendensen är kraftigast hos kommunisterna: de gynnade under samtliga perioder den egna parten mer än några andra tidningar och missgynnades i andra tidningar.

Bilaga 1

SAKOMRÅDEN

1. *Justitiefrågor*

Frågor som berör: grundlagar, vallagar (dvs. konstitutionella frågor), civil-, straff- och processlagstiftning, polis-, åklagar- och domstolsväsendet, kriminalvård, medborgarskapsfrågor m. m.

Ex. Tillsättande av kriminalpolitisk kommitté

Utgivning av jordabalk

Namnförslag på utskott

Undersökning av majoritetsval

Den nya riksdagsstadgan

2. *Utrikesfrågor*

Frågor som berör: Sveriges förbindelser med främmande länder, information om Sverige i utlandet, bistånd till främmande lands utveckling m. m.

Ex. Kostnader för FN-styrka

Sanktioner mot Rhodesia

Frågor angående folkrätten

Ökning av andelen i världsbankens grundfond

3. *Försvarsfrågor*

Frågor som berör: det militära försvaret, civilförsvaret, psykologiskt försvar m. m.

Ex. Försvarsanslag till ökade flygplansstyrkor

Försvarsplanering

4. *Sociala frågor*

Frågor som berör: barn- och ungdomsvård, åldringsvård, nykterhetsvård, socialhjälp, barnbidrag, folkpensioner och ATP, arbetarskydd och arbetstid, semesterlagstiftning, allmän hälso- och sjukvård m. m.

Ex. Arbetstidslag för husligt anställda

Semester för äldre arbetstagare

Alkoholfrågor

Tillämpning av arbetarskyddslagen

Ledamotskap i styrelsen för försäkringskassa

Tystnadsplikt för apotekspersonal

5. *Kommunikationsfrågor*

Frågor som berör: järnvägar, post, telegraf, telefon, vägar, sjöfart och luftfart, transportpolitik, väderlekstjänsten, radio, TV m. m.

Ex. Parkeringsproblem

Åtgärder för utökad flygsäkerhet

Bidrag till kommunala flygplatser

Utbyggnad av TV-2

6. Ekonomiskt politiska- finans- och närings- livsfrågor

Frågor som berör: ekonomisk politik, budgetpolitik, statens bokföring, bank- och försäkringsväsendet, näringspolitik, industri och hantverk, statsägda bolag m. m.

Ex. Ökad utlåningskapacitet för vissa kreditinstitut

Lättnader i kreditpolitiken

Ökad långivning till industriinvesteringar

Ränteförändringar

Bankregler

Tillväxten av multinationella företag

Prishöjningar och inflation

Stabiliseringskonferens

Stimulering av det enskilda sparandet

7. Skattefrågor

Frågor som berör: skattetabeller, beskattning av inkomst, beskattning av kapital, omsättningsskatt och mervärdesskatt m. m.

Ex. Avdrag vid taxering

Realisationsvinstbeskattning av villa

Nya regler för fastighetsbeskattning

Beskattning av kapital- och bolagsvinster

8. Bostadspolitiska frågor

Frågor som berör: bostadsväsendet, bostadsbyggandet, bostadsplanering, hyresreglering m. m.

Ex. 100 000 nya lägenheter inom ett år

Egnahemsbyggandet bör stimuleras

Nya bostadsområden skall ha stora grönområden

9. Utbildningsfrågor

Frågor som berör: skolväsendet, högre utbildning och forskning, lärarutbildning, folkbildning, kyrkofrågor m. m.

Ex. Inrättande av alternativ skola

Enhetliga regler för gymnasieskolan

Kärnforskning

Reformering av sjuksköterskeutbildningen

Utbyggnad av skolledareorganisationen

10. Kulturfrågor

Frågor som berör: litteratur, teater och film, museer, bibliotek m. m.

Ex. Motion om ökat tidskriftsstöd

Motion om förbud mot filmer med pornografiska inslag

11. Jordbruksfrågor

Frågor som berör: jakt- och rennärning m. m.

Ex. Jordbruksregleringen

Jordbrukets rationalisering

Karantänbestämmelser för djur

Nöjesjakt

12. Miljövårdsfrågor

Frågor som berör: natur-, vatten- och luftvård, nationalparker m. m.

Ex. Vattenföreningen i Östersjön

Inrättandet av nationalpark

Om dricksvattnets kvalitet i Göteborg

13. Handelsfrågor

Frågor som berör: in- och utrikeshandel, tullbestämmelser, konsumentfrågor, näringsfrihetsfrågor, EEC och EFTA m. m.

Ex. Utökad handel med Sovjet

Inrättandet av NO

Ansökan om medlemskap i EEC

14. Arbetsmarknads- och lokaliseringsfrågor

Frågor som berör: arbetsmarknadsfrågor, arbetslöshetsförsäkring, näringslivets lokalisering, stöd åt företagareföreningar m. m.

Ex. Nya regler för privat arbetsförmedling

Åtgärder för den äldre arbetskraften

Lokalisering av industrier till Norrland

15. Övriga frågor

Bilaga 2

Antal artiklar och antal rader i undersökta tidningar perioderna 10–31 maj 1939, 1951, 1959 och 1969.

	1939		1951		1959		1969	
	Ant. art.	Ant. rader	Ant. art.	Ant. rader	Ant. art.	Ant. rader	Ant. art.	Ant. rader
SvD	23	4 457	25	7 548	60	7 706	49	4 362
DN	15	2 772	22	3 285	65	4 554	62	3 806
Ny Dag	14	2 699	27	2 987	31	2 069	18	1 079
Expr.	—	—	4	375	21	1 455	1	48
AB	17	1 934	14	1 207	19	1 828	4	494
GHT	13	1 371	20	2 378	59	3 855	21	1 389
GP	30	3 238	28	2 233	36	2 666	28	2 317
Ny Tid	20	3 295	20	1 882	32	2 693	—	—
GT	6	940	23	1 415	18	924	5	506
SDS	33	6 136	20	2 939	71	6 944	50	3 525
Sk.D	23	4 484	26	3 369	22	2 846	42	4 604
Arb.	24	5 153	41	4 053	31	2 838	12	744
Kv.P	—	—	8	926	25	1 514	2	145
NWT	27	3 143	15	1 547	25	2 361	14	1 094
ÖC	17	3 509	21	3 458	28	3 589	18	2 001
Esk.K	12	840	19	1 594	23	2 176	9	735
GP	33	6 259	27	6 164	18	2 366	9	855
N.Sk	14	1 649	11	1 418	12	1 644	3	136
N.Sv	13	1 550	12	1 757	17	1 884	1	110
Folket	17	1 605	11	685	14	1 272	2	226
Arb.bl.	22	2 205	16	1 459	24	1 764	8	800
Nfl	13	1 654	23	1 865	16	1 328	9	582
Samtl. tid.	386	58 893	433	54 544	667	60 276	367	29 558

Antal artiklar och antal rader i undersökta tidningar den första remissdebattdagen åren 1939, 1951, 1959 och 1969.

	1939		1951		1959		1969	
	Ant. art.	Ant. rader	Ant. art.	Ant. rader	Ant. art.	Ant. rader	Ant. art.	Ant. rader
SvD	2	1 393	2	872	5	1 430	10	1 287
DN	2	922	3	845	7	687	6	672
Ny Dag	4	1 527	3	758	2	199	0	0
Expr.	—	—	4	485	1	321	1	107
AB	1	408	3	451	3	512	2	198
GHT	1	165	2	854	3	634	4	688
GP	1	992	2	822	1	829	6	740
Ny Tid	2	1 036	5	706	5	823	—	—
GT	0	0	1	176	2	152	1	270
SDS	1	1 577	2	1 029	3	943	8	476
Sk.D	1	1 286	1	563	3	951	11	1 131
Arb.	1	1 677	1	892	6	838	2	220
Kv.P	—	—	2	374	3	143	1	102
NWT	1	1 100	1	623	2	966	3	245
ÖC	1	1 624	4	886	4	750	2	336
Esk.K	1	354	1	220	2	314	2	230
GP	1	2 277	2	1 265	2	456	2	215
N.Sk	1	1 070	3	1 183	2	464	2	255
N.Sv	1	1 749	3	956	3	875	0	0
Folket	2	309	2	339	1	137	3	202
Arb.bl.	2	1 190	2	281	2	197	3	311
Nfl	1	688	2	354	2	77	2	283
Samtl. tidn.	27	21 344	51	14 934	64	12 698	71	7 968

Statens offentliga utredningar 1972

Kronologisk förteckning

1. Ämbetsansvaret II. Ju.
 2. Svensk möbelindustri. I.
 3. Personal för tyg- och intendenturförvaltning. Fö.
 4. Säkerhets- och försvarspolitiken. Fö.
 5. CKR (Centrala körkortsregistret) K.
 6. Reklam I. Beskattning av reklamen. U.
 7. Reklam II. Beskrivning och analys. U.
 8. Ställningstaganden och förslag. U.
 9. Reklamens bestämningsfaktorer. U.
 10. Godsbefordran till sjöss. Ju.
 11. Förenklad löntagarbeskattning. FI.
 12. Skadestånd IV. Ju.
 13. Kommersiell service i glesbygder. In.
 14. Revision av vattenlagen. Del. 2. Ju.
 15. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning. Ju.
 16. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning. (Följdförfattningar) Ju.
 17. Nomineringsförfarande vid riksdagsval · Riksdagen i pressen. Ju.
-

Statens offentliga utredningar 1972

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsansvaret II. [1]
Godsbefordran till sjöss. [10]
Skadestånd IV. [12]
Revision av vattenlagen. Del 2. [14]
Grundlagberedningen. 1. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning. [15] 2. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning (Följdförfattningar) [16] 3. Nomineringsförfarande vid riksdagsval: Riksdagen i pressen. [17]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning. [3]
Säkerhets- och försvarspolitiken. [4]

Kommunikationsdepartementet

CKR (Centrala körkortsregistret) [5]

Finansdepartementet

Förenklad löntagarbekattning. [11]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen. 1. Reklam I. Beskattning av reklamen. [6] 2. Reklam II. Beskrivning och analys. [7] 3. Ställningstaganden och förslag. [8] 4. Reklamens bestämningsfaktorer. [9]

Inrikesdepartementet

Kommersiell service i glesbygder. [13]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri. [2]

